

cejfe

Àmbit d'Execució Penal

La reincidència en les excarceracions d'alt risc (2014-2016)

Investigació pròpia

Autors

Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal

Any 2022

Generalitat de Catalunya
**Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada**

La reincidència en les excarceracions d'alt risc (2014-2016)

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Any 2022

Equip de treball

Manel Capdevila Capdevila (coord.) *(responsable d'Investigació)*

Berta Framis Ferrer *(tècnica de recerca de la Unitat d'Investigació)*

Carles Soler Iglesias *(tèctic de recerca de la Unitat d'Investigació)*

Ruth Díez Lerma *(tècnica de recerca becada)*

Aroa Arrufat Pijuan *(tècnica de recerca becada)*

Laura Ruiz Sarrión *(tècnica de recerca becada)*

Aïda Escarré Borrás *(tècnica de recerca becada)*

Andrea Arnalda Muñoz *(tècnica de recerca becada)*

Pablo Romero Seseña *(tèctic de recerca becat)*

Júlia Garriga Cunillera *(tècnica de recerca becada)*

Mònica Alberch Ylla *(tècnica de recerca becada)*

Ester Vilà Valls *(tècnica de recerca becada)*

Eva Torrent Boada *(treballadora de camp)*

Laura Salas Vilaró *(treballadora de camp)*

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>.

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Índex

0. Introducció	1
1. La recerca	3
1.1 Finalitat.....	3
1.2 Objectius.....	3
1.3 Fitxa tècnica de la recerca.....	4
1.4 Metodologia.....	6
2. Els excarcerats en l'estudi de 2014-2016	8
2.1 Les diferències segons el risc de reincidència violenta pronosticat a la sortida.....	8
2.1.1 Variables personals	8
2.1.2 Variables penals	12
2.1.3 Variables penitenciàries	13
2.2 Les diferències entre <i>alt</i> risc i risc <i>mitjà</i> / <i>baix</i>	16
2.2.1 Variables personals, penals i penitenciàries	16
2.2.2 Variables quantitatives	17
2.3 Els <i>inadaptats</i> al centre penitenciari enfront dels <i>adaptats</i>	20
2.3.1 Com són els <i>inadaptats</i> d' <i>alt</i> risc de reincidència violenta	23
2.3.2 Com són els <i>adaptats</i> d' <i>alt</i> risc de reincidència violenta	24
2.4 Diferències segons el tipus de delictes violents comès.....	24
2.4.1 Diferències entre tipologies delictives violentes	24
2.4.2 Els perfils d' <i>alt</i> risc de cada tipologia delictiva	28
3. Comparativa dels excarcerats d' <i>alt</i> risc (2014-2016) amb els de l'estudi anterior (2010-2013)	31
3.1 Evolució dels excarcerats d' <i>alt</i> risc (2010-2016).....	33
3.1.1 Variables personals	33
3.1.2 Variables penals	34
3.1.3 Variables penitenciàries	35
3.1.4 Variables quantitatives	37
3.1.5 Variables de reincidència	39
4. La reincidència observada	41
4.1 Taxes de reincidència en l'estudi actual (2014-2016) i comparativa amb l'estudi anterior (2010-2013).....	41

4.2	Temps que es triga a reincidir i altres característiques de la reincidència	47
4.3	Característiques dels reincidents d' <i>alt</i> risc enfront dels desistents.....	52
4.4	Diferències entre els reincidents d' <i>alt</i> risc del grup estudi 2010-2013 enfront del grup estudi 2014-2016	53
4.5	Característiques dels reincidents de risc <i>mitjà / baix</i>	54
4.6	Reincidents segons el tipus de delictes violents comès en la <i>pena base</i> .	57
4.7	Grau d'encert en el pronòstic de risc segons <i>RisCanvi</i>	59
4.8	Resum de les taxes de reincidència	64
5.	Impacte del tractament especialitzat	68
5.1	Tractament especialitzat i concessió de permisos.....	69
5.2	Tractament especialitzat, incidents i expedients disciplinaris	71
5.3	Tractament especialitzat i reincidència	72
5.4	Entrevistes amb l'equip de tractament.....	78
6.	L'opinió dels professionals	81
6.1	Fonamentació de l'estudi qualitatiu	81
6.2	Metodologia de les entrevistes	81
6.3	Resultats.....	83
6.3.1	Actuacions pròpies	83
6.3.2	Coordinacions, inputs d'altres operadors	84
6.3.3	Actuacions amb l'excarcerat o excarcerada	85
6.3.4	Víctimes	86
6.3.5	Actuacions de Fiscalia i dels Mossos d'Esquadra	88
6.3.6	Valoració del procediment	89
6.3.7	Els punts febles	89
6.3.8	Efectivitat del protocol	91
6.3.9	Els punts controvertits	91
6.3.10	Propostes de millora	92
7.	Seguiment longitudinal dels excarcerats d' <i>alt</i> risc (estudi 2010-2013). Què ha passat amb ells?	93
7.1	Taxes de reincidència dels excarcerats d' <i>alt</i> risc (2010-2013) actualitzades	94
7.2	Tipologia delictiva de reincidència	95
7.3	Temps fins a la primera reincidència	97

7.4	Multireincidència, violència i temps que es triga a reincidir	101
7.5	Trajectòries penitenciàries dels reincidents	102
7.5.1	Reincidència tardana	103
7.5.2	Multireincidència	105
7.5.3	Reincidents amb una o dues causes	111
7.5.4	Epígraf	115
8.	Discussió de resultats i conclusions	116
8.1	Respecte a les taxes i la seva predicció	116
8.2	Respecte a l'eficàcia del protocol d'excarceració d'alt risc i la intervenció professional específica en la violència	118
8.3	Respecte a les característiques de la reincidència	120
8.4	Respecte al perfil del reincident i el desistent.....	121
8.5	Rendiment de comptes respecte a les propostes de l'anterior estudi (2010-2013).....	122
9.	Propostes	126
10.	Referències bibliogràfiques	128

0. Introducció

L'any 2016 es va publicar la primera edició de la recerca que recull la reincidència dels casos excarcerats d'alt risc¹, que tracta sobre les persones que havien sortit amb l'aplicació del protocol que s'esmenta en l'informe entre els anys 2010 i 2013. Posteriorment, l'any 2019, la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (SMPRAV a partir d'ara) va fer la Instrucció 2/2019 relativa al procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb risc alt de reincidència delictiva violenta, que ha endreçat tot el funcionament d'una manera diferent, n'ha actualitzat i homogeneïtzat el funcionament a tots els centres penitenciaris de Catalunya però que no existia en l'interval del primer estudi ni tampoc d'aquest segon.

El primer protocol el va posar en marxa l'any 2007 el Departament de Justícia conjuntament amb la Fiscalia Superior de Justícia de Catalunya per impulsar una actuació coordinada amb els interns penitenciaris que presenten un risc elevat de reincidència violenta. Aquestes persones normalment surten en llibertat definitiva directament de la presó des de primer o segon grau penitenciari o per estar complint mesures de seguretat, sense haver fet un retorn progressiu i supervisat a la comunitat (com pot ser a través de la llibertat condicional o el tercer grau) i amb un pronòstic d'alt risc de cometre una nova reincidència violenta.

Aquest protocol d'actuació tenia per objectius, entre d'altres, optimitzar la informació i els recursos per a la gestió del risc de reincidència, preparar de forma més intensa la sortida en llibertat d'aquestes persones internes i, finalment, afavorir el treball en xarxa de forma coordinada i integrada de tots els agents implicats (centres penitenciaris, oficines d'atenció a la víctima del delictes, fiscalies provincials, serveis socials de base, etc.).

Per contextualitzar la població de la qual parlem, cal saber que durant el període 2010-2013 van sortir en llibertat definitiva 12.627 interns, un 2,9% dels quals (N = 365) ho van fer amb l'aplicació del protocol d'excarceració d'alt risc. En el

---

¹ Capdevila, M.; Ferrer, M.; Blanch, M.; Framis, B.; Garrigós, A. i Comas, N. (2016). *Estudi de la reincidència en les excarceracions d'alt risc (2010-2013)*. Barcelona: CEJFE. Recuperat de <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/catalog/crono/2017/reincidencia-excarceracions-risc/>.

període 2014-2016 que estudiem ara, el protocol es va aplicar al 4,9 % dels 8.086 alliberats (N = 352).

Ara, el que el lector té entre les mans és el segon informe d'actualització dels casos que, com dèiem, van sortir entre 2014 i 2016. Aquest segon informe l'ha elaborat l'equip de la Unitat d'Investigació en Execució Penal a partir de l'encàrrec que va rebre de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat (SGPRS a partir d'ara). Replica els resultats del primer informe esmentat seguint la mateixa metodologia en la recollida de dades, per comparar les similituds, diferències i canvis que s'han produït des de l'anterior mesurament.

1. La recerca

1.1 Finalitat

La finalitat última és obtenir informació significativa i complementària que permeti a la SMPRAV disposar de més dades per a l'ajustament de les polítiques de reinserció i gestió del risc que s'estimi oportú modificar, tenint en compte que ja hi ha una nova Instrucció en marxa, de la qual encara es trigarà uns anys a tenir resultats en termes d'avaluació de la reincidència.

1.2 Objectius

1. Conèixer la taxa de reincidència penitenciària i d'execució penal del període estudiat d'excarcerats d'alt risc de 2014-2016.
2. Identificar les principals característiques dels reincidents i sobretot d'aquells que hagin comès una reincidència violenta.
3. Saber des del tractament penitenciari quines han estat les variables més determinants en un grup o en l'altre (desistents enfront de reincidents) i quin és l'impacte que ha tingut aquesta intervenció en la reincidència.
4. Establir comparacions amb diferents grups control (risc *mitjà* i risc *baix*) i conèixer-ne les diferències.
5. Contrastar l'evolució de les característiques criminògenes de les persones excarcerades d'alt risc del grup que ha sortit durant el període 2014-2016 amb el que va sortir en el període 2010-2013.
6. Conèixer les actuacions pròpies de cadascun dels operadors intervinents en l'aplicació del protocol, les coordinacions i informacions que es traspassen entre ells, així com el reconeixement dels punts forts, punts febles, canvis observats, percepció d'efectivitat de les mesures i propostes de millora.
7. Esbrinar si les actuacions fetes per aquests operadors poden explicar en part la diferència entre la predicció de reincidència feta amb anterioritat a la sortida (que ha motivat l'activació del protocol) i la reincidència observada posteriorment.

8. Fer un estudi longitudinal dels reincidents del primer grup d'estudi (2010-2013) que han ingressat posteriorment, el 2013, a presó que orienti respecte a pautes d'actuació més eficients amb aquest col·lectiu.

1.3 Fitxa tècnica de la recerca

Àmbit territorial: Catalunya

Població objecte d'estudi

Grup estudi. Excarcerats d'*alt* risc que van sortir de presó els anys 2014-2016 ($N = 352$) i que presentaven les característiques següents:

- 1) Van sortir en llibertat definitiva des de primer o segon grau penitenciari o amb mesura de seguretat.
- 2) En el moment de la sortida presentaven una evolució negativa en el centre penitenciari i/o un pronòstic alt de reincidència violenta segons el criteri del *RisCanv*², eina de valoració del risc dels interns que s'utilitza de forma general i sistemàtica en els serveis penitenciaris catalans.
- 3) Sobre aquests interns s'havia elevat en algun moment un protocol informatiu del risc a les fiscalies provincials del territori on havien de viure a la sortida de presó.

Grups control. Aquest cop s'han recollit dades d'excarcerats dels anys 2014-2016 amb riscos *mitjà* i *baix* de reincidència violenta per fer les comparacions. Aquests grups control presentaven les característiques següents:

- 1) Van sortir en llibertat definitiva des de primer o segon grau penitenciari o amb mesura de seguretat entre els anys 2014 i 2016.
- 2a) En el moment de la sortida presentaven un pronòstic *mitjà* de reincidència violenta segons el criteri del *RisCanvi*, o bé

---

² Per conèixer en detall les variables *RisCanvi*, consulteu l'annex amb la plantilla de variables, la seva descripció tècnica i la seva codificació.

2b) En el moment de la sortida presentaven un pronòstic *baix* de reincidència violenta segons el criteri del *RisCanvi*.

La mostra del *grup control* es va seleccionar aleatòriament mitjançant l'SPSS 25.0 entre el total de la població excarcerada aquell any amb riscos *mitjà* i *baix*. Finalment, el grup va quedar constituït per risc *mitjà* = 355, risc *baix* = 365.

L'estudi ha seguit el conjunt total d'aquesta població d'*alt* risc i les mostres de control seleccionades de *mitjà* i *baix* risc ($n = 1.072$ casos) des del moment de la seva llibertat definitiva als anys de referència (2014-2016) fins al 30/09/2019, data de tancament del treball de camp. El període de seguiment per saber si havien reincidit va d'un mínim de 2,7 anys fins a un màxim de 5,7 anys. La mitjana se situa en 4,2 anys, amb desviació típica de 0,8 anys.

Concepte de reincidència. *Reincidència penitenciària* (nova entrada al sistema penitenciari, sigui com a persona preventiva o penada, per un delictes comès amb posterioritat a la data de sortida en llibertat definitiva) i *reincidència en execució penal* (nova entrada al sistema d'execució penal català quan als casos de presó se sumen els casos que han estat processats per un nou fet delictiu amb condemna a una mesura penal alternativa —MPA—).

Concepte de pena base (PB). Es refereix al conjunt de condemnes que l'intern o interna compleix de forma ininterrompuda des del moment de l'estudi cap enrere fins al moment del seu ingrés. El compliment ha de ser ininterromput, però es poden haver acumulat altres causes en el compliment de la pena privativa de llibertat.

Font de les dades. SIJJ (Sistema d'Informació de Mesures Penals Alternatives) i SIPC (Sistema d'Informació Penitenciari Català).

Explotació estadística. Paquet estadístic IBM SPSS Statistics 25.0.

1.4 Metodologia

Com ja hem comentat, s'han replicat les mateixes anàlisis i en les mateixes condicions que en la recerca anterior, per tal de poder comparar-ne els resultats.

No obstant, aquest cop no ha estat possible, per circumstàncies externes al CEJFE, recollir les variables relacionades amb el tractament mèdic.

En canvi, sí que s'han recollit les variables del *RisCanvi* en dos moments diferenciats: en el primer registre del compliment de la pena base i en la darrera actualització tot just abans de sortir en llibertat definitiva. Tanmateix, s'ha creat en les variables dinàmiques una nova valoració que recull de cada una si l'evolució ha estat positiva, negativa i, en els casos de predicció, si s'ha mantingut amb valoracions altes o moderades de risc o, al contrari, s'ha mantingut sempre amb valoracions baixes.

Com ja hem comentat, s'han introduït dos grups control per poder comparar les similituds i diferències amb el grup estudi.

La taula 1 recull la població total que ha sortit de les presons catalanes en llibertat definitiva directament des de primer o segon grau en cadascun dels grups i en cadascun dels anys.

Taula 1. Població excarcerada els anys 2014-2016 en llibertat definitiva des de 1r o 2n grau de les presons catalanes

	Any	2014	2015	2016	Total	Mostra feta
Grup estudi (<i>alt</i> risc)		107	144	148	399	352
Grup control (<i>risc mitjà</i>)		217	203	201	621	355
Grup control (<i>baix</i> risc)		360	229	196	785	365
Total		684	576	545	1.805	1.072

La nova recerca introdueix qualitativament i també quantitativament el seguiment i l'actualització de la reincidència dels casos de la recerca anterior (excarcerats entre el 2010 i el 2013).

També s'introdueix una de les propostes de millora de l'anterior estudi: saber què passava amb els informes i quines eren les actuacions i passes que es feien. Per aquest motiu s'han fet una sèrie d'entrevistes a persones clau que intervenien en

aquest moment del procediment, i els resultats es presenten en el capítol 6 d'aquest informe.

Amb el mètode de *bola de neu*, s'han realitzat 15 entrevistes a responsables de centres penitenciaris (2), Mossos d'Esquadra (Atenció a la Víctima) (1) i Fiscalia (1), i tècnics/ques del Servei de Rehabilitació (5), de l'Àrea de Mesures Penals Alternatives (3), de l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima (2) i de l'Àrea d'Informació i Seguretat (1).

Una altra diferència ha estat el temps de seguiment, com es pot veure a la taula següent.

Taula 2. Temps de seguiment acumulat de cada grup

Temps de seguiment	Grup estudi 2010-2013		Grup estudi 2014-2016	
	N	% acumulat	N	% acumulat
De 2 a 3 anys	58	15,9	19	5,4
De 3 a 4 anys	74	36,2	135	43,8
De 4 a 5 anys	68	54,8	110	75,0
De 5 a 5,5 anys	165	100,0	88	100,0
Total	365		352	

En aquest estudi el temps mitjà de seguiment ha estat de 1.538 dies (4,2 anys), enfront dels 1.669 dies de l'estudi anterior (4,5 anys), però amb una dispersió menor. El 94,6 % dels casos de l'estudi actual (2014-2016) estan en períodes de seguiment que superen 3 anys i arriben fins a 5,5 anys (vegeu l'annex 2_1.2. *Temps triga reincidir*).

La recerca ha patit diferents endarreriments en la programació inicial fruit de la situació de pandèmia provocada per la covid-19 i els freqüents canvis que aquesta situació i altres factors han provocat en l'equip tècnic de persones becades que donen suport a la Unitat de Recerca, la qual cosa ha obligat a la redefinició dels objectius i l'adaptació de les metodologies de treball a les noves circumstàncies. Aquestes limitacions han condicionat el calendari de la recerca i l'esforç extra que s'hi ha hagut de fer. La recerca ha sofert un endarreriment d'un any i mig respecte a la previsió inicial, i l'equip el formen un inusual nombre elevat de persones, tot i que amb implicacions i temporalitats de treball i responsabilitats assignades molt heterogènies per les circumstàncies esmentades.

2. Els excarcerats en l'estudi de 2014-2016

2.1 Les diferències segons el risc de reincidència violenta pronosticat a la sortida

Ja hem comentat en el capítol anterior que l'estudi recull totes aquelles persones que van sortir en llibertat definitiva directament des de segon grau o primer grau, sense haver evolucionat cap a medi obert en la darrera fase de compliment de la condemna. El que explicarem en aquest apartat són les diferències en les variables personals, penals i penitenciàries dels excarcerats segons que el risc de reincidència violenta sigui *alt*, *mitjà* o *baix*. Aquesta classificació es fa mitjançant l'instrument *RisCanvi*, una eina de valoració estructurada que s'utilitza en el sistema penitenciari català des de fa més d'una dècada. Tot i mostrar les diferències entre els tres grups (risc *alt*, risc *mitjà* i risc *baix*), l'estudi se centra en el grup d'excarcerats d'*alt* risc, amb els quals es fa una intervenció específica i dels quals es vol veure les diferències que s'hagin pogut produir durant aquests tres anys d'estudi (2014-2016) i comparar-les amb el grup de l'estudi anterior (2010-2013).

2.1.1 Variables personals

El pronòstic d'*alt* risc de reincidència implica pràcticament només interns de sexe masculí, i dos de cada tres són de nacionalitat espanyola.

Entre el grup d'*alt* risc trobem en major proporció les variables personals *RisCanvi* següents: *desajustament infantil*, pertànyer a un *grup social de risc*, més presència de *trastorn de personalitat*, tenir *actituds procriminals* (que justifiquen l'ús de la violència i el comportament delictiu), fer un *abús de drogues* i tenir una major proporció de trets d'*irresponsabilitat*, *hostilitat*, *temeritat*, *impulsivitat* i *inestabilitat emocional*. També els que tenen un *CI baix* (<85) o un *trastorn mental sever* estan més representats en aquest grup.

En l'àmbit social presenten en major proporció baix *nivell educatiu*, *problemes d'ocupació*, *manca de recursos econòmics i de suport familiar i social*, *absència*

de plans de futur realistes, antecedents penals a la família i, majoritàriament, no tenen càrregues familiars.

En l'àmbit de la conducta, trobem manca de recursos per afrontar les demandes d'una situació estressant (*pobre afrontament de l'estrès*), *resposta limitada al tractament*, comportaments sexuals de risc, violents o desviats (*comportament sexual promiscu*), i relacions familiars caracteritzades per la indiferència, l'hostilitat i l'ús de càstigs (*socialització familiar problemàtica*) en major proporció entre els interns valorats com d'*alt* risc.

Els pocs que pertanyen a *bandes delictives* o tenen un *rol delictiu destacat* (ser conegut i respectat en el seu entorn pels seus delictes) es troben en major proporció en aquest grup d'*alt* risc.

Tot i que sovint la manca de domicili declarat es considera un factor de risc, les dades recollides del SIPC sobre la manca de domicili a Catalunya no s'identifiquen com una variable que diferenciï el pronòstic de risc entre els excarcerats.

Taula 3. Variables personals

Variables personals	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Sexe	Home	350	*99,4	351	98,9	353	96,7
	Dona	2	0,6	4	1,1	12	*3,3
Estrangers	Espanyol	254	**72,2	245	**69,0	166	45,5
	Estranger	98	27,8	110	31,0	199	**54,5
Àrea geogràfica de procedència	Espanya	254	**72,2	245	**69,0	166	45,5
	UE	16	4,5	15	4,2	35	**9,6
	Resta Europa	0	0,0	10	**2,8	5	1,4
	Magribí	49	13,9	45	12,7	64	**17,5
	Resta Àfrica	5	1,4	6	1,7	15	**4,1
	Centre i sud Amèrica	21	6,0	31	8,7	67	**18,4
Instrucció recodificada	Primària	160	46,0	146	41,6	147	40,8
	ESO i equivalents	158	45,4	169	48,1	153	42,5
	Batxillerat i equivalents	18	5,2	32	9,1	35	9,7
	Universitat	12	3,4	4	1,1	25	**6,9
	Residència	Resideix a Catalunya	323	92,8	333	94,3	333
	Sense domicili / Fora de Catalunya	25	7,2	20	5,7	25	7,0
Català	No l'entén	46	14,6	58	18,5	97	**30,2
	L'entén	108	34,2	102	32,5	86	26,8
	S'expressa	162	51,3	154	49,0	138	43,0

Variables personals	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Castellà	No l'entén	7	2,2	5	1,6	2	0,6
	L'entén	29	9,1	31	9,8	41	12,7
	S'expressa	284	88,8	280	88,6	281	86,7
Té expedient d'expulsió?	No	21	25,6	31	33,0	61	37,4
	Sí	61	74,4	63	67,0	102	62,6
Desajustament infantil (<i>RisCanvi</i> 16)	No	105	34,3	194	65,3	280	**84,3
	Sí	201	**65,7	103	34,7	52	15,7
Nivell educatiu (<i>RisCanvi</i> 18)	Baix	291	**84,1	291	82,0	265	73,2
	Mitjà	52	15,0	63	17,7	83	**22,9
	Alt	3	0,9	1	0,3	14	**3,9
Problemes ocupació (<i>RisCanvi</i> 19)	Ha empitjorat	19	**6,1	9	2,8	9	2,7
	S'ha mantingut moderat/alt	213	**68,7	149	46,6	89	27,0
	S'ha mantingut baix	62	20,0	144	45,0	205	**62,1
	Ha millorat	16	5,2	18	5,6	27	8,2
Manca recursos econòmics (<i>RisCanvi</i> 20)	Ha empitjorat	39	**12,0	16	4,8	8	2,3
	S'ha mantingut moderat/alt	124	**38,2	90	27,1	62	18,0
	S'ha mantingut baix	125	38,5	170	51,2	215	**62,3
	Ha millorat	37	11,4	56	16,9	60	17,4
Absència plans de futur (<i>RisCanvi</i> 21)	Ha empitjorat	24	**7,6	13	4,2	8	2,5
	S'ha mantingut moderat/alt	159	**50,6	96	30,7	42	13,0
	S'ha mantingut baix	108	34,4	174	55,6	236	**73,1
	Ha millorat	23	7,3	30	9,6	37	11,5
Antecedents de família (<i>RisCanvi</i> 22)	Ha empitjorat	15	**4,4	15	4,3	5	1,4
	S'ha mantingut moderat/alt	119	**35,0	81	23,0	46	12,7
	S'ha mantingut baix	196	57,6	250	71,0	304	**84,2
	Ha millorat	10	2,9	6	1,7	6	1,7
Socialització problemàtica família (<i>RisCanvi</i> 23)	Ha empitjorat	14	4,3	16	4,8	9	2,6
	S'ha mantingut moderat/alt	178	**54,1	113	33,9	49	14,1
	S'ha mantingut baix	130	39,5	200	60,1	279	**80,2
	Ha millorat	7	2,1	4	1,2	11	3,2
Manca suport familiar social (<i>RisCanvi</i> 24)	Ha empitjorat	16	4,9	17	5,0	10	2,8
	S'ha mantingut moderat/alt	90	**27,4	76	22,2	61	17,2
	S'ha mantingut baix	215	65,5	234	68,2	272	**76,6
	Ha millorat	7	2,1	16	4,7	12	3,4
Pertinença bandes (<i>RisCanvi</i> 25)	No	247	81,0	300	91,7	332	**96,2
	Sí	58	**19,0	27	8,3	13	3,8
Pertinença grup social risc (<i>RisCanvi</i> 26)	No	135	47,0	234	75,5	301	**90,7
	Sí	152	**53,0	76	24,5	31	9,3
Rol delictiu destacat (<i>RisCanvi</i> 27)	No	298	90,6	346	**98,9	359	**99,4
	Sí	31	**9,4	4	1,1	2	0,6
Víctima violència de gènere (<i>RisCanvi</i> 28)	No	341	99,7	348	98,6	351	97,8
	Sí	1	0,3	5	1,4	8	2,2
Càrregues familiars actuals (<i>RisCanvi</i> 29)	No	236	**74,4	209	63,7	213	61,6
	Sí	81	25,6	119	36,3	133	**38,4
Abús drogues (<i>RisCanvi</i> 30)	Ha empitjorat	35	**11,0	22	6,6	12	3,4
	S'ha mantingut moderat/alt	148	**46,7	80	24,0	22	6,3
	S'ha mantingut baix	118	37,2	208	62,5	297	**84,6
	Ha millorat	16	5,0	23	6,9	20	5,7

Variables personals	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Abús alcohol (<i>RisCanvi</i> 31)	Ha empitjorat	25	**7,9	13	4,0	7	2,0
	S'ha mantingut moderat/alt	110	**34,7	126	**38,8	62	17,9
	S'ha mantingut baix	165	52,1	163	50,2	258	**74,6
	Ha millorat	17	5,4	23	7,1	19	5,5
Trastorn mental sever (<i>RisCanvi</i> 32)	No	258	84,3	305	91,6	337	**94,7
	Sí	48	**15,7	28	8,4	19	5,3
Comportament sexual promiscu (<i>RisCanvi</i> 33)	No	263	80,9	308	**89,8	299	84,9
	Sí	62	**19,1	35	10,2	53	15,1
Resposta limitada al tractament (<i>RisCanvi</i> 34)	Ha empitjorat	30	8,8	31	9,0	23	6,6
	S'ha mantingut moderat/alt	276	**81,4	243	**70,6	162	46,2
	S'ha mantingut baix	25	7,4	38	11,0	104	**29,6
	Ha millorat	8	2,4	32	9,3	62	**17,7
Trastorn de personalitat (<i>RisCanvi</i> 35)	No	147	58,8	259	**88,1	314	**94,0
	Sí	103	**41,2	35	11,9	20	6,0
Pobre afrontament estrès (<i>RisCanvi</i> 36)	Ha empitjorat	41	**12,4	33	10,1	15	4,4
	S'ha mantingut moderat/alt	201	**60,9	123	37,7	66	19,5
	S'ha mantingut baix	71	21,5	138	42,3	227	**67,0
	Ha millorat	17	5,2	32	9,8	31	9,1
Conductes autolesives (<i>RisCanvi</i> 37)	Ha empitjorat	19	**5,6	10	2,8	10	2,7
	S'ha mantingut moderat/alt	96	**28,4	72	20,4	48	13,2
	S'ha mantingut baix	213	63,0	264	74,8	303	**83,2
	Ha millorat	10	3,0	7	2,0	3	0,8
Actituds procriminals (<i>RisCanvi</i> 38)	Ha empitjorat	34	**10,3	17	5,6	14	4,2
	S'ha mantingut moderat/alt	225	**68,2	104	34,6	42	12,7
	S'ha mantingut baix	62	18,8	159	52,8	248	**75,2
	Ha millorat	9	2,7	21	7,0	26	**7,9
Baix CI (<i>RisCanvi</i> 39)	Fins a 85	42	**13,5	13	3,9	15	4,2
	Més de 85	268	86,5	323	**96,1	343	**95,8
Temeritat (<i>RisCanvi</i> 40)	Ha empitjorat	23	**7,1	11	3,3	5	1,4
	S'ha mantingut moderat/alt	111	**34,3	48	14,3	13	3,7
	S'ha mantingut baix	178	54,9	261	77,7	328	**92,4
	Ha millorat	12	3,7	16	4,8	9	2,5
Impulsivitat i inestabilitat emocional (<i>RisCanvi</i> 41)	Ha empitjorat	27	**8,4	19	6,0	6	1,9
	S'ha mantingut moderat/alt	240	**74,5	175	55,6	94	30,5
	S'ha mantingut baix	49	15,2	104	33,0	180	**58,4
	Ha millorat	6	1,9	17	5,4	28	**9,1
Hostilitat (<i>RisCanvi</i> 42)	Ha empitjorat	43	**13,4	14	4,6	6	1,8
	S'ha mantingut moderat/alt	171	**53,3	107	34,9	39	11,5
	S'ha mantingut baix	94	29,3	162	52,8	266	**78,5
	Ha millorat	13	4,0	24	7,8	28	8,3
Irresponsabilitat (<i>RisCanvi</i> 43)	Ha empitjorat	37	**11,5	27	8,5	14	4,6
	S'ha mantingut moderat/alt	260	**80,7	211	**66,4	110	36,4
	S'ha mantingut baix	22	6,8	58	18,2	147	**48,7
	Ha millorat	3	0,9	22	6,9	31	**10,3

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

(1) Evolució del *RisCanvi*. Mesurat en dos moments diferents recollint els valors del primer *RisCanvi* més proper a l'ingrés al centre i el més proper finalitzat a l'any de sortida de la pena base.

2.1.2 Variables penals

En proporció, el grup d'*alt* risc ha comès més *delictes contra la propietat* com a delicte principal, mentre que els de *baix* risc estan sobrerrepresentats en *delictes contra la llibertat sexual* i *contra la salut pública* (drogues), com mostra la taula 4. Addicionalment a aquesta casuística del tipus de delicte, els classificats com d'*alt* risc han comès en major proporció el delicte sota l'efecte de drogues (*intoxicació en el delicte*). En l'àmbit de biografia penal, han iniciat més joves la carrera delictiva, tenen una història de violència prèvia i han anat augmentant la gravetat dels delictes que cometem. Finalment, compleixen en major proporció condemnes superiors als 6 anys (27,5 % enfront del 15,7% dels de *baix* risc). Tanmateix, no hi ha diferències significatives entre els grups respecte a si es tracta d'un delicte violent o no.

Taula 4. Variables penals

Variables penals	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Categoria del delicte pena base	Contra les persones	176	50,0	189	53,2	205	56,2
	Contra la llibertat sexual	36	10,2	28	7,9	48	*13,2
	Contra la propietat	65	*18,5	60	16,9	35	9,6
	Drogues	3	0,9	7	2,0	11	*3,0
	Trànsit	5	1,4	5	1,4	6	1,6
	Altres	67	19,0	66	18,6	60	16,4
Violència en el delicte PB	Violent	258	73,3	251	70,7	277	75,9
	No violent	94	26,7	104	29,3	88	24,1
Responsabilitat civil	No	79	26,9	96	34,3	91	31,7
	Sí	215	73,1	184	65,7	196	68,3
Ordre de protecció a la víctima (OPV)	No	168	48,7	164	47,3	152	42,2
	Sí	177	51,3	183	52,7	208	57,8
Edat en el delicte (<i>RisCanvi</i> 2)	Fins 22 anys	74	**21,4	51	14,4	53	14,6
	23-28 anys	78	22,6	73	20,6	60	16,5
	Més de 28 anys	193	55,9	230	65,0	251	69,0
Intoxicació en el delicte (<i>RisCanvi</i> 3)	No	236	75,2	237	76,0	308	**90,6
	Sí	78	**24,8	75	**24,0	32	9,4
Víctimes lesions (<i>RisCanvi</i> 4)	0 víctimes	88	25,5	112	31,5	100	27,5
	1 víctima	199	57,7	189	53,2	220	60,6
	Més d'1 víctima	58	16,8	54	15,2	43	11,8
Durada pena (<i>RisCanvi</i> 5)	0 a 2 anys	130	37,6	172	48,5	179	**49,3
	2 a 6 anys	121	35,0	124	34,9	127	35,0
	Més de 6 anys	95	**27,5	59	16,6	57	15,7
Història violència (<i>RisCanvi</i> 7)	No	57	17,4	120	36,0	218	**62,6
	Sí	271	**82,6	213	64,0	130	37,4

Variables penals	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Inici activitat (<i>RisCanvi</i> 8)	0 a 16 anys	68	**19,6	30	8,5	20	5,5
	17 a 30 anys	219	**63,1	191	54,0	166	45,5
	Més de 30 anys	60	17,3	133	37,6	179	**49,0
Increment de la gravetat (<i>RisCanvi</i> 9)	No	33	10,2	82	26,5	161	**49,5
	Sí	289	**89,8	227	73,5	164	50,5

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

2.1.3 Variables penitenciàries

Respecte a aquest conjunt de variables, el grup d'*alt risc* també mostra un comportament més conflictiu dins del centre penitenciari, amb major proporció de casos que presenten *expedients disciplinaris*, *ingressos a infermeria* i *ingressos a psiquiatria*. Tenen en major proporció *conflictes amb altres interns* i *regressions de grau*. Els classificats inicialment en primer grau penitenciari pertanyen en major proporció a aquest grup (11,4 % enfront de l'1,5 % de la resta de grups).

Si ens fixem en els programes de tractament especialitzat en conducta violenta i drogues, són els que en menys ocasions acaben els programes amb *aprofitament* (s'entén que l'aprofitament implica haver superat el programa amb un percentatge superior al 66 % sobre la base de la valoració de l'assistència, l'actitud durant la sessió i la participació de l'intern o interna).

Taula 5. Variables penitenciàries

Variables penitenciàries	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Presó de sortida	CP Homes	10	2,8	6	1,7	10	2,8
	CP Lledoners	57	*16,2	44	12,4	40	11,0
	CP Brians 2	89	25,4	96	27,1	82	22,7
	CP Mas d'Enric	8	2,3	4	1,1	10	2,8
	CP Dones	0	0,0	0	0,0	2	0,6
	CP Joves	5	1,4	3	0,8	4	1,1
	CP Quatre Camins	59	16,8	73	20,6	79	21,8
	CP Puig de les Basses	35	*10,0	25	7,1	19	5,2
	CP Ponent	28	8,0	54	*15,3	49	13,5
	CP Brians 1	60	17,1	49	13,8	67	18,5
Libertat definitiva de 1r grau		26	**7,4	8	2,3	5	1,4

Variables penitenciàries	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Última classificació (sortida LD)	Llibertat definitiva de 2n grau	312	88,6	343	**96,6	352	**96,4
	Sense classificar	14	**4,0	4	1,1	8	2,2
Llibertat provisional	No	257	73,2	273	77,1	310	**85,9
	Sí	94	**26,8	81	22,9	51	14,1
Tipus d'ingrés penat	Ingrés de llibertat	296	84,1	299	84,2	297	81,6
	Ingrés voluntari	41	11,6	51	14,4	62	*17,0
	Altres tipus d'ingrés	15	*4,3	5	1,4	5	1,4
Trasllat fora Catalunya	No	314	89,7	334	94,6	344	**95,3
	Sí	36	**10,3	19	5,4	17	4,7
Trencaments	No	321	91,7	318	90,1	329	90,4
	Sí	29	8,3	35	9,9	35	9,6
Presó preventiva	No	220	62,7	242	68,6	235	64,4
	Sí	131	37,3	111	31,4	130	35,6
Classificació inicial	1r grau o art. 10 LOGP	40	**11,4	6	1,7	4	1,1
	2n grau	290	82,4	324	**91,5	334	**91,8
	3r grau	8	2,3	21	5,9	24	**6,6
	No classificat	14	**4,0	3	0,8	2	0,5
Gaudiment de permisos ordinaris	No	299	84,9	316	**89,5	285	78,7
	Sí	53	15,1	37	10,5	77	**21,3
Sortides art. 100.2 RP	No	343	*97,4	333	94,3	342	93,7
	Sí	9	2,6	20	5,7	23	6,3
Sortides art. 114 RP	No	298	84,7	283	79,7	285	78,3
	Sí	54	15,3	72	20,3	79	21,7
Sortides tractament art. 117 RP (REGULAR) JVP	No	350	99,4	351	99,4	361	98,9
	Sí	2	0,6	2	0,6	4	1,1
Sortides tractament art. 117 RP (PUNTUAL) DG	No	352	100,0	354	99,7	364	99,7
	Sí	0	0,0	1	0,3	1	0,3
Ha estat ingressat al Departament de Psiquiatria?	Sí	72	**20,5	33	9,3	41	11,3
	No	280	79,5	322	**90,7	322	88,7
Ha estat ingressat al Departament d'Infermeria?	No	175	49,7	146	41,1	291	**79,7
	Sí	177	**50,3	209	**58,9	74	20,3
Ha realitzat programa específic de tractament?	No	127	36,1	120	33,9	119	32,7
	Sí	225	63,9	234	66,1	245	67,3
Ha realitzat programa motivacional?	No	236	67,0	251	70,9	275	*75,5
	Sí	116	*33,0	103	29,1	89	24,5
Aprofitament	No aprofita	49	*43,0	35	34,7	22	25,3
	Sí aprofita	65	57,0	66	65,3	65	*74,7
Ha realitzat programa bàsic?	No	267	75,9	263	74,3	262	72,0
	Sí	85	24,1	91	25,7	102	28,0
Aprofitament	No aprofita	33	*39,8	30	33,3	21	21,2
	Sí aprofita	50	60,2	60	66,7	78	*78,8
Ha realitzat programa intensiu?	No	219	62,4	212	60,1	232	63,7
	Sí	132	37,6	141	39,9	132	36,3
Aprofitament	No aprofita	47	35,9	40	28,6	30	22,7
	Sí aprofita	84	64,1	100	71,4	102	77,3
Ha realitzat programa manteniment?	No	274	77,8	279	**78,8	251	69,0
	Sí	78	22,2	75	21,2	113	**31,0
Aprofitament	No aprofita	21	26,9	21	28,4	33	29,7
	Sí aprofita	57	73,1	53	71,6	78	70,3
	Ha empijorats	55	**16,1	36	10,3	24	6,7

Variables penitenciàries	Categoria	Valoració de risc de reincidència violenta segons <i>RisCanvi</i> previ a la sortida					
		Risc ALT		Risc MITJÀ		Risc BAIX	
		N	%	N	%	N	%
Conflictes amb interns (<i>RisCanvi</i> 10)	S'ha mantingut moderat/alt	170	**49,7	86	24,6	41	11,4
	S'ha mantingut baix	100	29,2	214	**61,3	290	**80,6
	Ha millorat	17	**5,0	13	3,7	5	1,4
Incompliment de mesures (<i>RisCanvi</i> 11)	Ha empitjorat	38	11,0	29	8,2	40	11,0
	S'ha mantingut moderat/alt	149	42,9	154	43,8	132	36,3
	S'ha mantingut baix	140	40,3	145	41,2	171	47,0
	Ha millorat	20	5,8	24	6,8	21	5,8
Expedients disciplinaris (<i>RisCanvi</i> 12)	Ha empitjorat	38	11,1	58	16,4	54	14,9
	S'ha mantingut moderat/alt	259	**75,7	174	49,2	103	28,4
	S'ha mantingut baix	42	12,3	120	33,9	203	**55,9
	Ha millorat	3	0,9	2	0,6	3	0,8
Evasions (<i>RisCanvi</i> 13)	Ha empitjorat	8	2,3	10	2,8	12	3,3
	S'ha mantingut moderat/alt	23	*6,6	10	2,8	7	1,9
	S'ha mantingut baix	303	87,3	327	92,1	338	92,6
	Ha millorat	13	3,7	8	2,3	8	2,2
Regressions (<i>RisCanvi</i> 14)	Ha empitjorat	51	14,9	53	15,0	47	12,9
	S'ha mantingut moderat/alt	112	**32,7	46	13,0	28	7,7
	S'ha mantingut baix	170	49,7	249	70,3	286	**78,8
	Ha millorat	9	**2,6	6	1,7	2	0,6
Trencament permisos (<i>RisCanvi</i> 15)	Ha empitjorat	14	4,1	14	3,9	21	5,8
	S'ha mantingut moderat/alt	21	*6,1	10	2,8	8	2,2
	S'ha mantingut baix	296	85,8	322	90,7	330	90,4
	Ha millorat	14	*4,1	9	2,5	6	1,6

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

(1) Evolució del *RisCanvi*. Mesurat en dos moments diferents recollint els valors del primer *RisCanvi* més proper a l'ingrés al centre i el més proper finalitzat a l'any de sortida de la pena base.

De la interpretació dels resultats obtinguts fins ara podem apreciar que les característiques dels excarcerats d'*alt* risc de reincidència són força diferents en moltes variables estudiades a les que presenten els altres dos grups en conjunt (risc *mitjà* i risc *baix* de reincidència violenta), de manera que l'apartat següent se centrarà a remarcar aquestes diferències de forma resumida per facilitar-ne la comprensió.

2.2 Les diferències entre *alt* risc i risc *mitjà* / *baix*

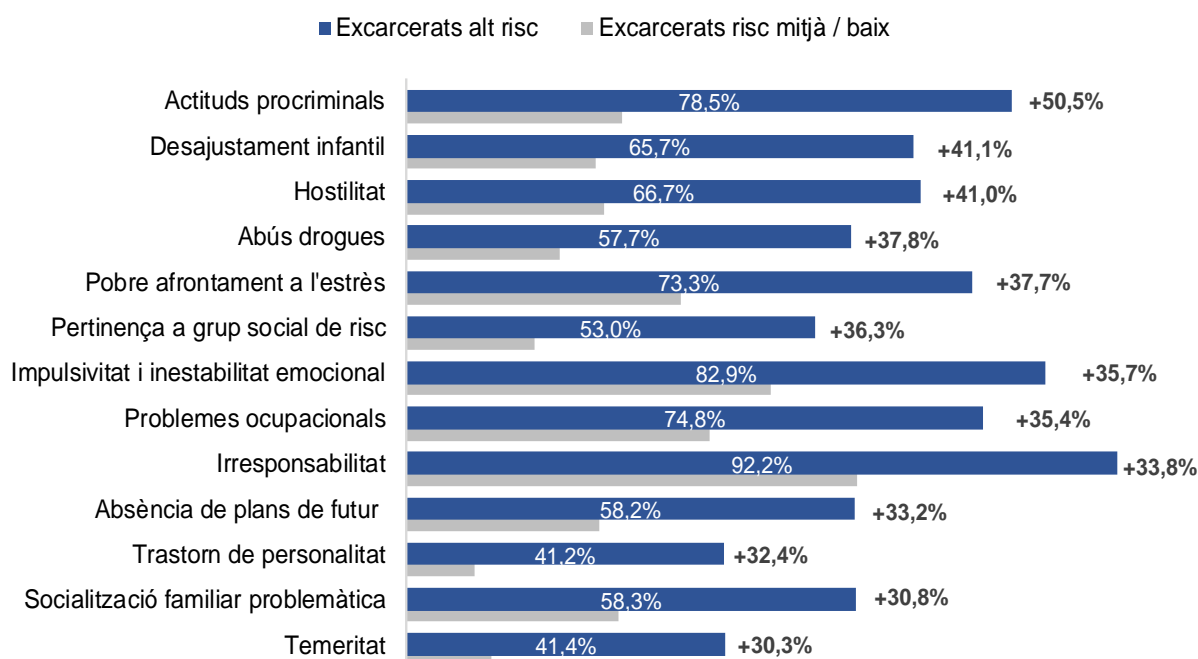
A l'annex 1_2.1. *Variables significatives* es poden consultar totes les taules on es desglossen els detalls de les dades que presentem a continuació.

2.2.1 Variables personals, penals i penitenciàries

El perfil del grup d'*alt* risc es caracteritza per ser un grup amb major proporció d'homes espanyols que presenten una biografia criminògena més rellevant, amb diverses variables de risc (*desajustament infantil, socialització familiar problemàtica, abús de drogues, etc.*), variables psicològiques i de personalitat que s'encaminen cap a un perfil conflictiu (*trets d'irresponsabilitat, d'impulsivitat i d'instabilitat emocional, d'hostilitat, temeritat, actituds procriminals, pobre afrontament a l'estrès, trastorn de personalitat, etc.*). També amb variables que es relacionen amb la seva inestabilitat social (*problemes ocupacionals, absència de plans de futur realistes, pertinença a un grup social de risc, etc.*).

En el gràfic 1 podem observar la sobre-representació d'aquestes variables en el grup d'*alt* risc enfront del de risc *mitjà* / *baix*.

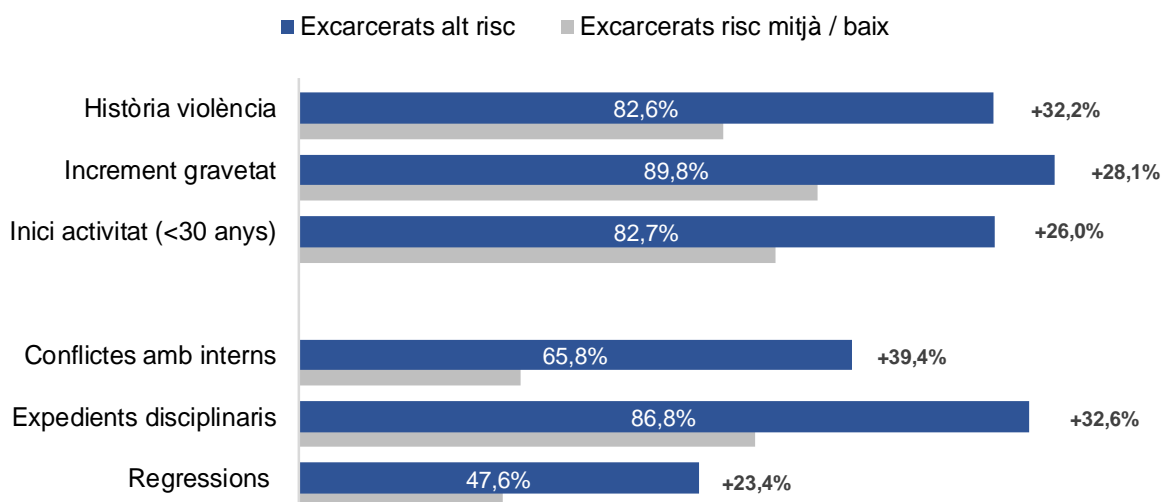
Gràfic 1. Variables personals amb diferències significatives entre els dos grups de comparació

En relació amb les variables penals, trobem entre els excarcerats d'*alt* risc una proporció més elevada de persones que tenen *història de violència prèvia* i una trajectòria criminal en augment amb un *increment en la gravetat* dels delictes. També són, en proporció, més joves a l'hora d'iniciar l'activitat delictiva.

Per altra banda, en relació amb les variables de compliment penitenciari, les diferències que trobem entre els dos grups tenen a veure amb un comportament més disruptiu dins de presó: tenen en major proporció *conflictes amb interns*, *expedients disciplinaris* i *regressions* de grau.

Gràfic 2. Variables penals i penitenciàries amb diferències significatives entre els dos grups de comparació

2.2.2 Variables quantitatives

La taula 6 recull les variables quantitatives. En general, els excarcerats valorats d'*alt* risc coincideixen amb els que tenen significativament més *ingressos penitenciaris anteriors*, més *regressions* a primer grau, més valoracions negatives al *Sistema d'Avaluació Motivacional (SAM)*, penes més llargues, més nombre d'*incidents*, i això s'accentua encara més quan aquests incidents són greus o molt greus i els excarcerats han passat per un major nombre de *cel·les* i de *dependències d'especial supervisió*, la qual cosa és discriminant de comportaments disruptius al centre penitenciari.

Amb diferències menys contrastades però significatives, el grup d'*alt risc* és el que més *autolesions lleus* i *temptatives de suïcidi* ha dut a terme i més *programes de drogodependències* ha realitzat.

També són més joves tant en el primer ingrés penitenciari com en el moment d'entrar i sortir de presó per al compliment de la pena base.

Taula 6. Variables quantitatives

		N	Mitjana	Desviació estàndard
Total pena (dies)	<i>Alt risc</i>	328	**1.817,1	1.939,5
	<i>Risc mitjà / baix</i>	642	**1.296,4	1.264,8
Temps de seguiment des de sortida presó	<i>Alt risc</i>	352	1.538,2	302,6
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	1.517,5	311,7
Edat en el moment d'entrar a la presó	<i>Alt risc</i>	352	**32,0	9,8
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**36,5	10,8
Edat sortida pena base	<i>Alt risc</i>	352	**37,4	9,8
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**40,3	10,6
Edat primer ingrés	<i>Alt risc</i>	342	**27,0	8,3
	<i>Risc mitjà / baix</i>	708	**34,1	11,0
Nombre de fills	<i>Alt risc</i>	274	1,2	1,3
	<i>Risc mitjà / baix</i>	540	1,6	1,4
Nombre d'ingressos anteriors	<i>Alt risc</i>	352	**1,50	2,4
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**0,73	1,7
Nombre de dependències	<i>Alt risc</i>	352	**14,6	6,6
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**10,5	6,4
Nombre de regressions a 1r grau	<i>Alt risc</i>	338	**0,57	1,07
	<i>Risc mitjà / baix</i>	706	**0,11	0,49
Nombre de regressions a 2n grau	<i>Alt risc</i>	339	**0,13	0,39
	<i>Risc mitjà / baix</i>	707	**0,20	0,45
Nombre d'incidents molt greus (art.108 RP)	<i>Alt risc</i>	352	**4,7	7,6
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**1,3	4,0
Nombre d'incidents greus (art.109 RP)	<i>Alt risc</i>	352	**5,6	9,3
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**1,8	4,3
Percentatge de valoracions SAM C i D respecte total	<i>Alt risc</i>	350	**64,3	27,4
	<i>Risc mitjà / baix</i>	716	**52,5	35,1
Ingressos en dependències d'especial supervisió	<i>Alt risc</i>	352	**8,3	12,2
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**2,1	6,3
Dies totals en dependències d'especial supervisió	<i>Alt risc</i>	352	**119,3	221,2
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**26,4	131,6
Protestes col·lectives	<i>Alt risc</i>	352	**0,02	0,14
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**0,00	0,04
Temptativa d'evasió	<i>Alt risc</i>	352	0,02	0,16
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	0,01	0,12
Autolesió greu	<i>Alt risc</i>	352	0,03	0,32
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	0,00	0,03
Autolesió lleu	<i>Alt risc</i>	352	**0,22	0,84
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**0,05	0,31

		N	Mitjana	Desviació estàndard
Sobredosi greu	<i>Alt risc</i>	352	0,02	0,15
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	0,00	0,05
Sobredosi lleu	<i>Alt risc</i>	352	0,05	0,29
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	0,03	0,37
Vagues	<i>Alt risc</i>	352	**0,61	2,33
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**0,13	0,79
Temptativa de suïcidi	<i>Alt risc</i>	352	**0,04	0,23
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**0,01	0,09
Altres incidents	<i>Alt risc</i>	352	**6,7	8,5
	<i>Risc mitjà / baix</i>	719	**2,2	4,3
Nombre trobades educador/a	<i>Alt risc</i>	352	26,8	24,3
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	23,4	32,4
Nombre trobades jurista	<i>Alt risc</i>	352	9,9	9,8
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	10,3	16,7
Nombre trobades psicòleg/oga	<i>Alt risc</i>	352	15,6	15,9
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	12,8	24,9
Nombre trobades Treballador/a social	<i>Alt risc</i>	352	25,3	25,4
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	23,8	38,0
N programes Drogodependències	<i>Alt risc</i>	352	**1,16	1,8
	<i>Risc mitjà / baix</i>	720	**0,78	1,4
N programes Salut Mental	<i>Alt risc</i>	341	0,12	0,54
	<i>Risc mitjà / baix</i>	715	0,06	0,38
N programes SAC (violència sexual)	<i>Alt risc</i>	343	0,21	0,84
	<i>Risc mitjà / baix</i>	716	0,21	0,86
N programes VIDO (violència de gènere)	<i>Alt risc</i>	345	**0,30	0,83
	<i>Risc mitjà / baix</i>	717	**0,55	1,08
N programes DEVI (delictes violents)	<i>Alt risc</i>	346	0,40	1,27
	<i>Risc mitjà / baix</i>	717	0,28	0,82
Quants ingressos psiquiatria?	<i>Alt risc</i>	328	0,56	1,6
	<i>Risc mitjà / baix</i>	719	0,61	3,0
Quants dies psiquiatria?	<i>Alt risc</i>	329	**8,3	28,8
	<i>Risc mitjà / baix</i>	696	**2,4	14,4
Quants ingressos infermeria?	<i>Alt risc</i>	339	1,6	3,8
	<i>Risc mitjà / baix</i>	522	1,2	4,4
Quants dies infermeria?	<i>Alt risc</i>	205	5,8	16,8
	<i>Risc mitjà / baix</i>	235	3,9	16,3
Nombre permisos sol·licitats	<i>Alt risc</i>	332	**4,2	6,4
	<i>Risc mitjà / baix</i>	711	**8,0	11,9

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

2.3 Els *inadaptats* al centre penitenciari enfront dels *adaptats*

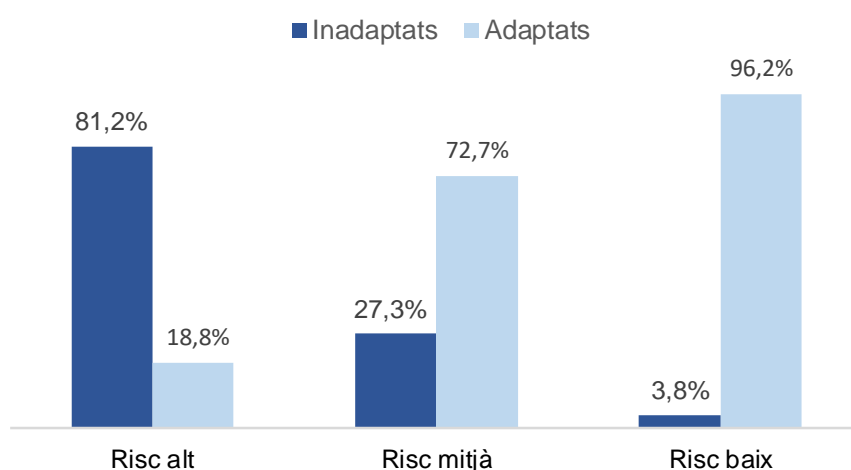
Com ja hem comentat més d'un cop, el protocol de valoració *RisCanvi* avalua la probabilitat futura de cinc tipus de risc per part de l'intern o interna: la *violència autodirigida*, la *violència intrainstitucional*, la *reincidència violenta*, la *reincidència general* i el *trencament de condemna*. En el moment d'avaluació només se'n recollien quatre: la *reincidència general* encara no era un valor inclòs.

Aquesta recerca se centra en el risc de cometre *reincidència violenta*, la qual cosa fonamenta prendre mesures com informar per escrit a Fiscalia i a altres operadors jurídics que puguin prendre les mesures legals oportunes per protegir la societat d'aquesta possibilitat, sense malmetre els drets dels excarcerats.

No obstant, vistos els resultats de l'estudi anterior, hem volgut saber si es mantenen les relacions entre una valoració alta en violència *intrainstitucional* i una valoració alta de *reincidència violenta*. La violència *intrainstitucional* prediu el comportament disruptiu dins de la presó. Per diferenciar-los, col·loquialment hem anomenat *inadaptats* al centre penitenciari aquells que puntuen amb un risc *alt* enfront dels *adaptats*, que tindrien un risc *mitjà* o *baix* de violència *intrainstitucional*.

Tal com podem veure en el gràfic 3, els *inadaptats* a la vida penitenciària clarament són majoria entre el grup d'excarcerats d'*alt* risc de *reincidència violenta*. En el diagnòstic de risc, ambdues prediccions van molt lligades.

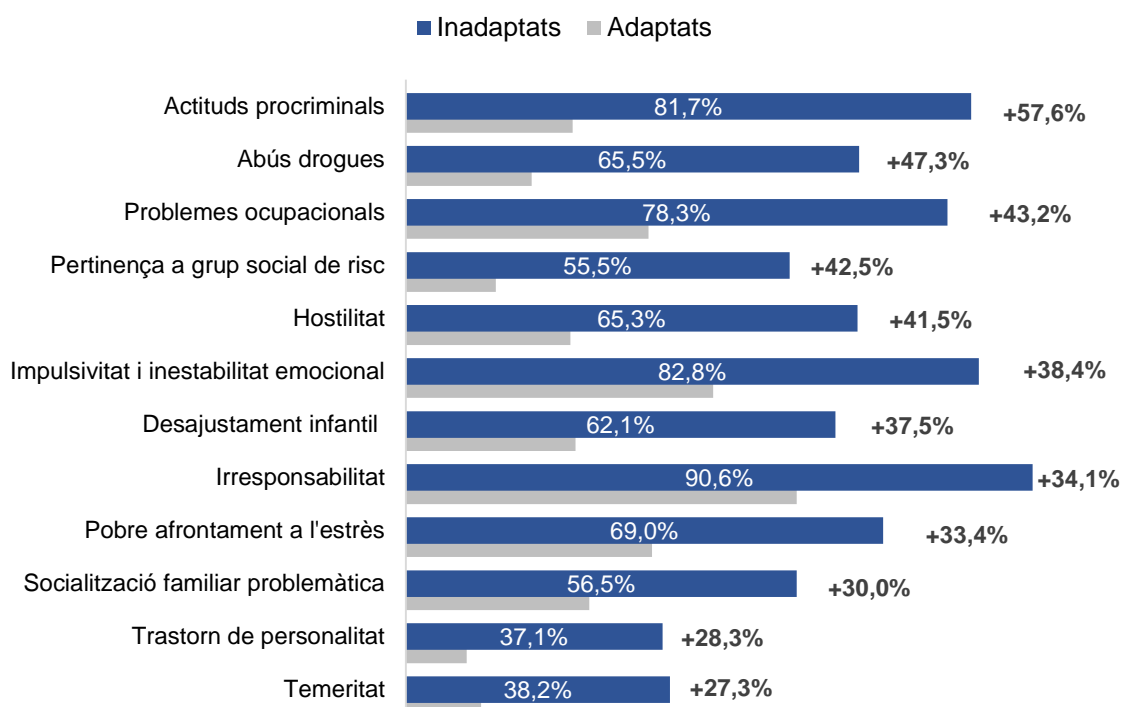
Gràfic 3. Relació entre *inadaptats* i *adaptats* al centre i predicció de *reincidència violenta*

Primer de tot, ressalta notablement l'augment del percentatge d'*inadaptats* dins del grup valorat d'*alt* risc de reincidència violenta (67,5 % enfront de 81,2 %) respecte a l'estudi anterior (2010-2013).

Centrant-nos en el grup d'*inadaptats* enfront dels *adaptats*, trobem que el 66,8 % dels *inadaptats* són espanyols. El *desajustament infantil*, els *problemes ocupacionals*, la *socialització familiar problemàtica*, pertànyer a un *grup social de risc*, fer *abús de les drogues*, presentar un *trastorn de personalitat*, tenir un *pobre afrontament de l'estrès*, *actituds procriminals*, la *temeritat*, la *impulsivitat* i *inestabilitat emocional*, l'*hostilitat* i la *irresponsabilitat* es postulen com a indicadors de pes per definir una conducta inadaptada al centre penitenciari (gràfic 4).

Gràfic 4. Diferències significatives en les variables personals i socials entre els *inadaptats* i els *adaptats* al CP

En major proporció els interns de perfil *inadaptat* presenten un *nivell educatiu* baix (primària), un *baix CI* (<85), *antecedents penals a la família*, *manca de recursos* i de *suport* familiar i social, un *trastorn mental sever*, *conductes autolesives*, pertanyen a *bandes*, tenen un *rol delictiu destacat* i la seva *resposta al tractament és limitada*.

Una proporció més alta dels interns del grup d'*inadaptats* tenen la condemna més llarga i són més joves tant a l'inici de la seva activitat delictiva com en el moment del delicte de la PB, en la qual el delicte principal és *contra la propietat*. En canvi, els adaptats tenen en major proporció com a delicte principal un *contra les persones* (taula 7).

Taula 7. Tipus de delicte segons el risc de violència intrainstitucional

Tipologia delictiva	<i>Inadaptats</i>		<i>Adaptats</i>	
	N	%	N	%
Contra les persones	184	46,9 %	383	**56,8 %
Contra la llibertat sexual	37	9,4 %	74	11,0 %
Contra la propietat	88	**22,4 %	72	10,7 %
Drogues	7	1,8 %	14	2,1 %
Trànsit	6	1,5 %	10	1,5 %
Altres	70	17,9 %	121	18,0 %

** Significació estadística respecte al tipus de delicte de la PB; $p \leq 0,01$

Els *inadaptats* presenten en major proporció *intoxicació en el moment del delicte*, *història de violència prèvia* i un *increment de la gravetat* dels delictes.

Se'ls ha imposat més *responsabilitats civils* a pagar, proporcionalment; en canvi, tenen menys *ordres de protecció a la víctima*. En una proporció més alta els *inadaptats* tenen més d'una *víctima de lesions* (20,2 % enfront de l'11,3), mentre que els adaptats no en tenen cap (22,8 % enfront del 31,3 %).

Els que han estat classificats inicialment en primer grau pertanyen majoritàriament al grup dels *inadaptats*. També són els que en major proporció tenen *trasllats fora de Catalunya* i han estat ingressats *als departaments de psiquiatria* i *infermeria*. Tanmateix, són els que en menor proporció obtenen *permisos de sortida*. La seva trajectòria penitenciària es caracteritza per la conflictivitat; això es tradueix en una major proporció de *conflictes amb altres interns*, *expedients disciplinaris*, *evasions* del centre penitenciari i *regressions* de grau.

2.3.1 Com són els *inadaptats d'alt* risc de reincidència violenta

En aquest apartat ens centrarem únicament en els interns de perfil *inadaptat* (N = 392 casos, un 36,8 %) per veure si hi ha diferències significatives en aquest grup segons el risc de reincidència violenta.

Efectivament, trobem diferències significatives en diverses variables en les quals els *inadaptats d'alt* risc destaquen negativament, i aquestes es presenten de forma sintètica a la taula 8.

Taula 8. Diferències significatives entre els *inadaptats d'alt* risc i risc *mitjà / baix*

Alt risc reincidència violenta	Major proporció de....	Risc <i>mitjà / baix</i> reincidència violenta
70,5 %	Espanyols	57,7 %
36,5 %	Comprensió del català	24,8 %
VARIABLES BIOGRÀFIQUES		
69,5 %	Desajustament infantil	41,6 %
62,6 %	Socialització familiar problemàtica	40,6 %
VARIABLES SOCIALS		
52,7 %	Manca de recursos econòmics	34,9 %
60,2 %	Pertinença a grup social de risc	44,2 %
21,1 %	Pertinença a bandes	9,6 %
9,8 %	Rol delictiu destacat	0 %
VARIABLES PSICOLÒGIQUES		
43,8 %	Trastorn de personalitat	21,2 %
74,4 %	Pobre afrontament de l'estrès	54,9 %
86,1 %	Actituds procriminals	68,6 %
14,4 %	Baix CI (<85)	5,8 %
45,6 %	Temeritat	20,4 %
86,6 %	Impulsivitat i inestabilitat emocional	73,1 %
70,4 %	Hostilitat	51,6 %
94,3 %	Irresponsabilitat	81,1 %
VARIABLES CONDUCTUALS		
63,1 %	Abús drogues	39,5 %
39,2 %	Abús alcohol	23,2 %
19,5 %	Comportament sexual promiscu	10,5 %
91,7 %	Resposta limitada al tractament	79,2 %

Nota: variables significatives estadísticament com a mínim $p \leq 0,05$

2.3.2 Com són els *adaptats* d'alt risc de reincidència violenta

Ja hem dit que un 18,8 % dels etiquetats com d'alt risc de reincidència violenta pertanyen a la categoria d'*adaptats*, és a dir, amb poca conflictivitat dins del centre penitenciari.

Les principals variables que els representen amb major proporció per sobre dels *inadaptats* són:

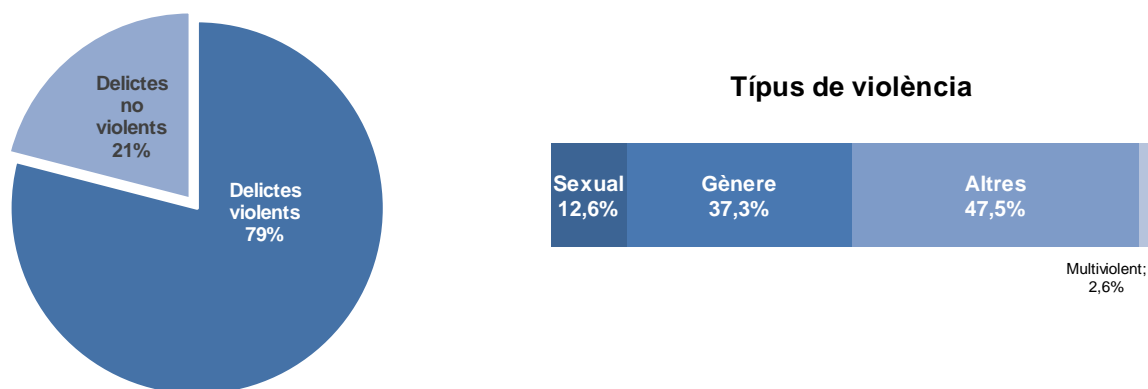
- Han comès en major proporció com a delicte principal *maltractament de violència de gènere*.
- De fet, en l'agrupació de tipologies de delictes violents dins de la pena base, la violència de gènere està molt sobrerrepresentada en aquest grup: son el 40 % dels *adaptats* però només haurien de ser el 26,1 %.
- Han ingressat en major proporció de forma voluntària per complir la condemna.
- Presenten més problemàtica d'alcohol que els *inadaptats*.
- Tenen condemes més curtes (3,7 anys de mitjana enfront dels 5,3 dels *inadaptats*).
- Son més grans en totes les franges d'edat en les quals es comparen: en el primer ingrés penitenciari (31,6 anys de mitjana enfront dels 25,9 dels *inadaptats*), en l'ingrés de la pena base (36,1 anys de mitjana enfront dels 30,9 dels *inadaptats*), en la sortida en llibertat definitiva (39,9 anys enfront dels 36,8).

2.4 Diferències segons el tipus de delicte violent comès

2.4.1 Diferències entre tipologies delictives violentes

Quin tipus de delicte principal havien comès en la pena base les persones excarcerades des de llibertat definitiva sense sortir amb medi obert? El gràfic 5 dona els percentatges dels tres anys d'estudi (2014-2016).

Gràfic 5. Distribució global dels delictes segons violència i tipologia violenta

El 80 % van cometre delictes violents. D'aquests, un de cada tres eren per violència de gènere i un de cada deu delictes contra la llibertat sexual. L'altra meitat van cometre altres delictes violents contra persones.

De la categoria *altres delictes*, els cinc amb més freqüències com a delictes principals de la *pena base* són: *lesions* (117), *robatori amb violència i intimidació* (96), *atemptat contra l'autoritat* (58), *homicidi* (55) i *assassinat* (18).

Dins els delictes de *violència de gènere*, els cinc més comuns per ordre de volum com a delictes principals de la *pena base* són els següents: *maltractaments* (154), *amenaces* (48), *trencament de condemna o mesura d'allunyament* (30), *lesions* (26) i *violència domèstica habitual* (21).

Dins els delictes que atempten contra la *llibertat sexual*, els més repetits són: *agressió sexual* (66), *abús sexual* (22) i *abús o agressió sexual a menor de 13 anys* (11).

Hi ha diferències significatives en el tipus de delictes comès en la *pena base* en funció del grau de risc en l'excarceració? **Sí.**

Les persones amb *alt* risc de reincidència violenta van cometre en major proporció com a delictes principals de la *pena base* *altres delictes violents* (57,4 % enfront del 36,0 % dels de *baix* risc). En canvi, les persones avaluades de *baix* risc de reincidència violenta van cometre en major proporció com a delictes principals de la *pena base* delictes de *violència de gènere* (47,1 % baix risc enfront del 25,7 % d'alt risc).

Ara bé, ¿hi ha diferències en funció de si l'intern o interna era una persona *inadaptada* dins del centre penitenciari o era una persona *adaptada*? **Sí.**

La mateixa relació que acabem de veure es dona amb la predicció de reincidència violenta. Hi ha una major proporció de persones *inadaptades* que van cometre com a delicte principal *altres delictes violents* (60,3 % dels *inadaptats* enfront del 40,1 % dels *adaptats*) i també de persones *adaptades* al centre penitenciari que van cometre delictes de *violència de gènere* (44,8 % dels *adaptats* enfront del 24,3 % dels *inadaptats*).

Per tant, novament veiem el que es donava en el apartats anteriors: excarcerats amb predicció d'*alt* risc de reincidència correlaciona amb el fet de ser *inadaptats* al centre penitenciari, i en aquest cas amb el *tipus de delicte* principal comès en la *pena base*.

Si ara ens fixem en el perfil que presenta l'infractor violent de cada tipus de violència (independentment de si és excarcerat o excarcerada d'*alt* risc o no), trobem les diferències que mostren la taula 9 en el sentit de proporcions més elevades en les variables assenyalades.

Taula 9. Característiques més destacades en cada tipologia violenta

	Delicte sexual	Violència de gènere	Altres violents	Multiviolent
Variables personals	<p>No pertany a bandes.</p> <p>No té càrregues familiars.</p> <p>No abusa ni de drogues ni d'alcohol.</p> <p>Té un comportament sexual promiscu.</p> <p>Els que tenen un CI baix estan majoritàriament en aquest grup.</p> <p>En més de la meitat dels casos saben controlar els seus impulsos i no presenten inestabilitat emocional.</p>	<p>Major proporció d'espanyols.</p> <p>Són el grup que menys <i>desajustament infantil</i> presenta.</p> <p>Tenen pocs problemes ocupació.</p> <p>La socialització de la seva família no és problemàtica.</p> <p>Té càrregues familiars.</p> <p>Ni pertany a bandes ni té un rol delictiu destacat ni pertany a grup social de risc.</p> <p>No hi ha un abús de drogues però sí problemàtica d'alcohol.</p> <p>Hi ha una proporció alta d'aquest grup que donen una resposta limitada al tractament.</p> <p>És el grup que més ha millorat en <i>l'afrontament de l'estrès</i>, tot i que un 42,9 % encara el tenen alt.</p> <p>N'hi ha més que mostren problemes d'impulsivitat i inestabilitat emocional.</p>	<p>Són el grup en què més persones presenten <i>desajustament infantil</i>.</p> <p>Són el grup amb més variables personals i socials marginals presents: amb major proporció d'antecedents familiars delictius, socialització problemàtica familiar, pertinença a grup social de risc, rol delictiu destacat i actituds procriminales. Presenta problemes d'ocupació i problemàtica personal d'impulsivitat i inestabilitat emocional.</p> <p>Dona, no obstant, una millor resposta al tractament i és el grup que millor resposta obté en aquest ítem.</p> <p>Quant a toxicomanies, és el grup amb major proporció en els extrems, tant de millora com d'empitjorament.</p>	<p>Mostren en major proporció un comportament sexual promiscu.</p> <p>Han empitjorat les relacions familiars.</p> <p>Pertinença a bandes.</p> <p>Rol delictiu destacat.</p>
Variables	<p>Responsabilitat civil en major proporció de casos.</p> <p>Són els que més grans han començat la seva carrera delictiva i més condemna tenen.</p>	<p>Tenen en major proporció ordres de protecció de la víctima.</p> <p>Són els que tenen en major proporció condemnes curtes (inferiors als 2 anys).</p> <p>També han començat més grans la seva carrera delictiva.</p>	<p>Responsabilitat civil en major proporció de casos.</p> <p>Han començat més joves la seva carrera delictiva.</p>	<p>Ordre de protecció a la víctima.</p> <p>Condemnes molt llargues.</p> <p>Història de violència.</p>
Variables penitenciàries	<p>És el grup que en major proporció ha realitzat programes específics de tractament, sense que això hagi repercutit en més permisos, tot i no tenir perfil de risc en incompliment de mesures ni en trencament de condemna.</p>	<p>És el grup que en major proporció té programes específics realitzats sense aprofitament (40,3 %).</p> <p>Quant al règim penitenciari, són persones amb poca problemàtica regimental: no tenen conflictes amb altres interns, pocs expedients disciplinaris i regressions de grau.</p> <p>Sí que hi ha risc d'incompliment de mesures.</p>	<p>És el grup amb més problemàtica regimental, amb major proporció de casos que han estat classificats en 1r grau, més regressions, conductes autolesives, conflictes amb interns, expedients disciplinaris, regressions i trencament de permisos.</p> <p>Són el grup que més aprofitament obté en el programa de tractament específic, cosa que té repercussió en major proporció de persones amb permisos.</p>	<p>Major proporció de classificació inicial de 1r grau.</p>

2.4.2 Els perfils d'alt risc de cada tipologia delictiva

En aquest apartat presentem de forma sintètica les característiques dels condemnats en cada tipologia delictiva amb *alt* risc de cometre una nova reincidència violenta. Per fer-ho, els comparem amb els de risc *mitjà / baix* agrupats.

2.4.2.1 Perfil del condemnat per delictes contra la llibertat sexual

Taula 10. Variables amb diferències significatives segons el risc

Major proporció de casos amb:		Alt risc	Risc mitjà / baix
Variables personals	Desajustament infantil	✓	X
	Problemes d'ocupació	✓	X
	Manca de recursos econòmics	✓	X
	Absència de plans de futur	✓	X
	Antecedents penals en la família	✓	X
	Socialització problemàtica en la família	✓	X
	Pertinença a bandes	✓	X
	Pertinença a grup social de risc	✓	X
	Abús de drogues	✓	X
	Trastorn mental sever	✓	X
	Trastorn de personalitat	✓	X
	Pobre afrontament de l'estrès	✓	X
	Conductes autolesives	✓	X
	Actituds procriminals	✓	X
	Temeritat	✓	X
	Impulsivitat i inestabilitat emocional	✓	X
	Hostilitat	✓	X
	Irresponsabilitat	✓	X
Variables penals	Edat precoç en el delictes	✓	X
	Història de violència	✓	X
	Inici precoç de l'activitat delictiva	✓	X
	Increment de la gravetat delictiva	✓	X
Variables penitenciàries	Inadaptat	✓	X
	Ingressos anteriors	✓	X
	Incidents durant la condemna	✓	X
	Expedients disciplinaris	✓	X
	Ingrés a psiquiatria	✓	X
	Ingrés a infermeria	✓	X
	Conflictes amb interns	✓	X
	Regressions	✓	X

Nota: Les diferències entre els percentatges dels dos grups tenen un valor significativament rellevant, sense que això signifiqui que és el més elevat dins de la categoria de la variable.

2.4.2.2 Perfil del condemnat per delictes de violència de gènere

Taula 11. Variables amb diferències significatives segons el risc

Major proporció de casos amb:		Alt risc	Risc mitjà / baix
Variables personals	Desajustament infantil	✓	X
	Problemes d'ocupació	✓	X
	Absència de plans de futur	✓	X
	Manca de recursos econòmics	✓	X
	Socialització problemàtica en la família	✓	X
	Pertinença a bandes	✓	X
	Pertinença a grup social de risc	✓	X
	Càrregues familiars	X	✓
	Abús de drogues	✓	X
	Abús d'alcohol	✓	X
	Trastorn mental sever	✓	X
	Resposta limitada al tractament	✓	X
	Trastorn de personalitat	✓	X
	Pobre afrontament de l'estrès	✓	X
	Conductes autolesives	✓	X
	Actituds procriminals	✓	X
	Temeritat	✓	X
	Impulsivitat i inestabilitat emocional	✓	X
	Hostilitat	✓	X
Irresponsabilitat	✓	X	
Variable s penals	Intoxicació en el delicte	✓	X
	Durada de la pena (>6 anys)	✓	X
	Inici primerenc de l'activitat delictiva	✓	X
	Increment de la gravetat delictiva	✓	X
Variables penitenciàri	Inadaptat	✓	X
	Ingressos anteriors	✓	X
	Incidents durant la condemna	✓	X
	Expedients disciplinaris	✓	X
	Conflictes amb interns	✓	X

Nota: Les diferències entre els percentatges dels dos grups tenen un valor significativament rellevant, sense que això signifiqui que és el més elevat dins de la categoria de la variable.

2.4.2.3 Perfil del condemnat per altres delictes violents

Taula 12. Variables amb diferències significatives segons el risc

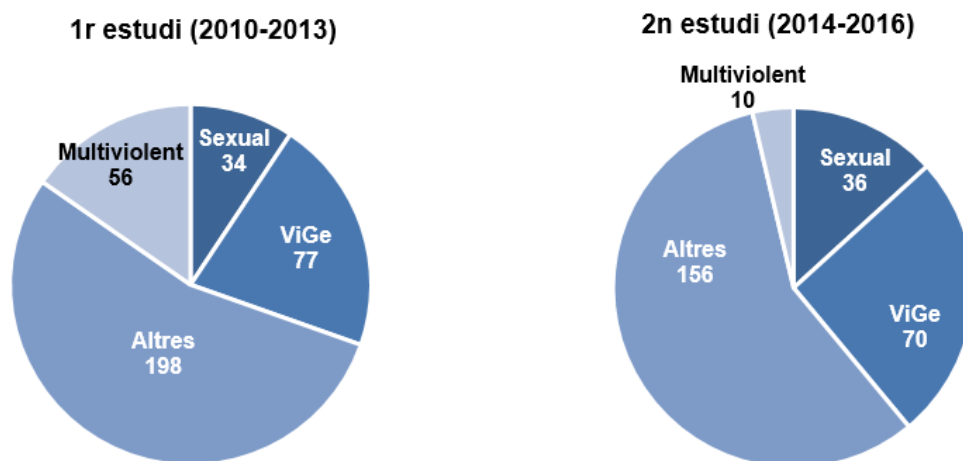
Major proporció de casos amb:		Alt risc	Risc mitjà / baix
Variables personals	Espanyols	✓	X
	Desajustament infantil	✓	X
	Problemes d'ocupació	✓	X
	Manca de recursos econòmics	✓	X
	Absència de plans de futur	✓	X
	Antecedents penals en la família	✓	X
	Socialització problemàtica en la família	✓	X
	Pertinença a grup social de risc	✓	X
	Càrregues familiars	X	✓
	Abús de drogues	✓	X
	Resposta limitada al tractament	✓	X
	Trastorn de personalitat	✓	X
	Pobre afrontament de l'estrès	✓	X
	Actituds procriminals	✓	X
	Temeritat	✓	X
	Impulsivitat i inestabilitat emocional	✓	X
	Hostilitat	✓	X
	Irresponsabilitat	✓	X
	Història de violència	✓	X
	Inici precoç de l'activitat delictiva	✓	X
	Increment de la gravetat delictiva	✓	X
Variables penitenciàries	Inadaptat	✓	X
	Ingressos anteriors	✓	X
	Trasllat fora de Catalunya	✓	X
	Classificació inicial en 1r grau	✓	X
	Incidents durant la condemna	✓	X
	Expedients disciplinaris	✓	X
	Sortides art. 100.2 RP	X	✓
	Ingrés a infermeria	✓	X
Conflictes amb interns	✓	X	

Nota: Les diferències entre els percentatges dels dos grups tenen un valor significativament rellevant, sense que això signifiqui que és el més elevat dins de la categoria de la variable.

3. Comparativa dels excarcerats d'alt risc (2014-2016) amb els de l'estudi anterior (2010-2013)

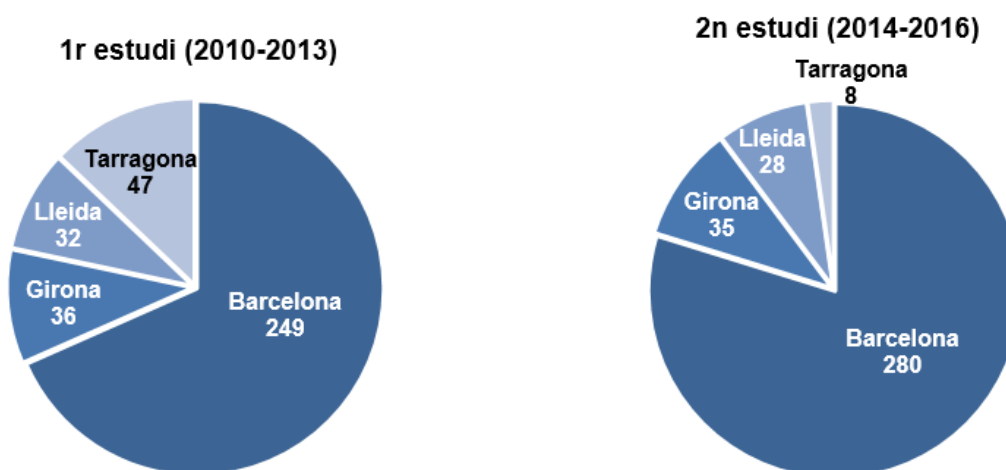
En aquest apartat es comparen les dues edicions dels estudis d'excarcerats d'alt risc amb l'objectiu d'assenyalar les similituds i diferències en les dues sèries.

Gràfic 6. Distribució global segons tipologia delictiva

L'única diferència estadísticament significativa és que en l'estudi actual ha disminuït força la proporció de casos amb delictes multiviolents.

Gràfic 7. Distribució global segons territori

En l'estudi actual la proporció de casos derivats a la Fiscalia de Tarragona és molt menor i estadísticament significatiu que en l'anterior estudi.

Taula 14. Any de sortida i Fiscalia territorial a qui s'eleva l'informe

	2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Barcelona	83	69,7	48	56,5	52	71,2	66	75,9	96	*91,4	100	81,3	84	*68,3
Girona	14	11,8	11	12,9	6	8,2	5	5,7	1	*1	10	8,1	24	*19,5
Lleida	10	8,4	13	15,3	3	4,1	6	6,9	8	7,6	12	9,8	8	6,5
Tarragona	12	10,1	13	15,3	12	16,4	10	11,5	0	*0	1	0,8	7	*5,7

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

En el primer estudi no hi havia diferències significatives en el repartiment de casos per territoris segons els anys. En l'actual sí: l'any 2014 Barcelona va sumar el 91,4 % dels casos d'aquell any i no se'n va derivar cap de Tarragona i només 1 de Girona. En canvi, en aquest darrer territori, Girona, el 2016 va ser l'any que va tenir major proporció de casos de tota la sèrie.

Taula 15. Any de sortida i tipologia delictiva

	2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sexual	7	5,8	8	9,4	9	12,3	10	11,5	10	13	14	14,1	12	12,5
VIGE	18	15	19	22,4	21	28,8	19	21,8	32	*41,6	17	*17,2	21	21,9
Altres	73	60,8	46	54,1	30	41,1	49	56,3	34	*44,2	64	*64,6	58	60,4
Multiviolent	22	18,3	12	14,1	13	17,8	9	10,3	1	1,3	4	4	5	5,2

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

L'any 2014 torna a ser un any assenyalat com a singular també en la tipologia delictiva, en el qual hi va haver més casos derivats amb informe a Fiscalia per alt risc de *violència de gènere*, mentre que l'any següent va passar tot el contrari: va ser l'any en que menor proporció de casos se'n va derivar.

En l'estudi actual hi ha més casos de persones *inadaptades* als centres penitenciaris entre els excarcerats d'alt risc (81,2 % enfront del 67,5 % de l'estudi anterior).

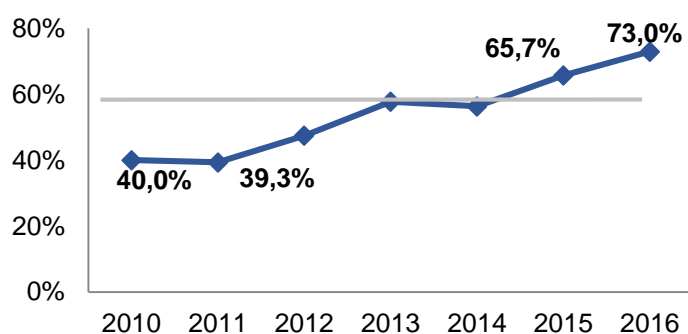
El temps de seguiment dels casos des de la sortida de presó no ha estat el mateix en els dos estudis. En el primer estudi era de 4,6 anys de mitjana de seguiment, i la major proporció de casos que es van seguir superaven els 5 anys (45,3 %). En el segon estudi, la mitjana ha baixat als 4,2 anys i la major proporció de seguiment es troba entre els 3 i 5 anys (69,7 %).

3.1 Evolució dels excarcerats d'alt risc (2010-2016)

Per completar l'evolució del comportament de les variables dels excarcerats d'alt risc, ens ha semblat rellevant assenyalar en quin sentit s'ha donat aquesta evolució anual en els set anys d'estudi que acumulem. Els diferents gràfics permeten veure la tendència creixent, decreixent o bé de regressió a la mitjana que mostren al llarg dels anys aquelles variables que presenten diferències significatives. Per facilitar la interpretació, s'han retolat només els percentatges que són estadísticament significatius respecte de la mitjana de la variable (ratlla blava horitzontal).

3.1.1 Variables personals

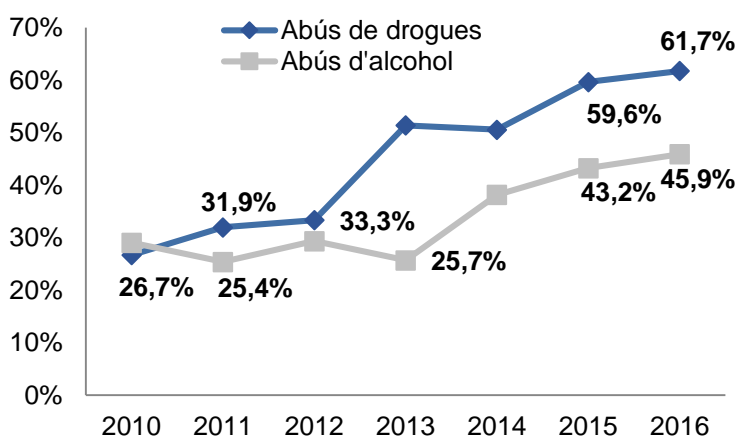
Gràfic 8. Desajustament infantil

Cada cop es detecta més en la biografia dels excarcerats d'alt risc la presència de problemes de comportament en la infància i/o patró de mala conducta habitual.

Mitjana: 57,2 %

Gràfic 9. Abús drogues i alcohol

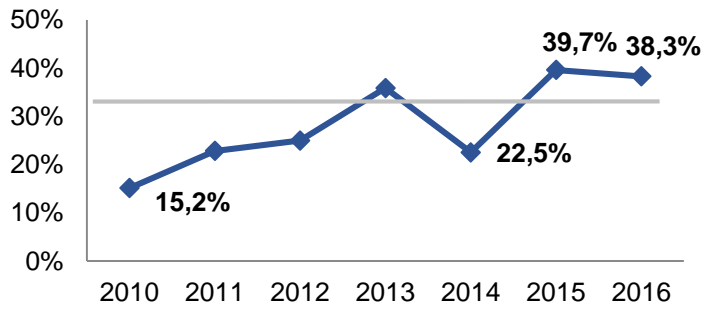

La proporció de casos que tenen *abús d'alcohol* i *drogues* s'ha anat incrementant al llarg dels anys.

Mitjana drogues: 48,3 %

Mitjana alcohol: 35,6 %

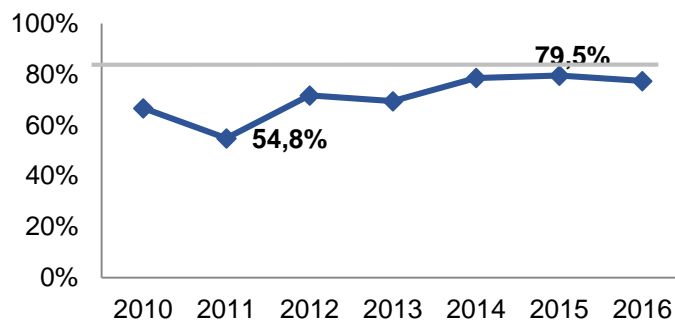
Gràfic 10. Conductes autolesives

El percentatge d'aquells que presenten *conductes autolesives* s'ha duplicat amb escreix en sis anys.

Mitjana: 30,1 %

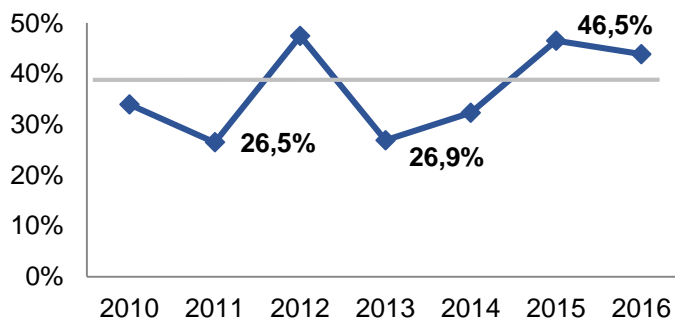
Gràfic 11. Actituds procriminals

Tres de cada quatre subjectes d'aquest grup presenten *actituds procriminals*, és a dir, actituds manifestes de naturalesa antisocial.

Mitjana: 73 %

Gràfic 12. Temeritat

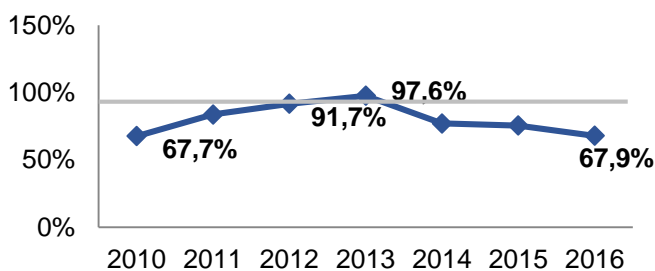

La *temeritat* ha estat un tret de personalitat detectat de forma oscil·lant en la personalitat dels subjectes.

Mitjana: 37,8 %

3.1.2 Variables penals

Gràfic 13. Responsabilitat civil

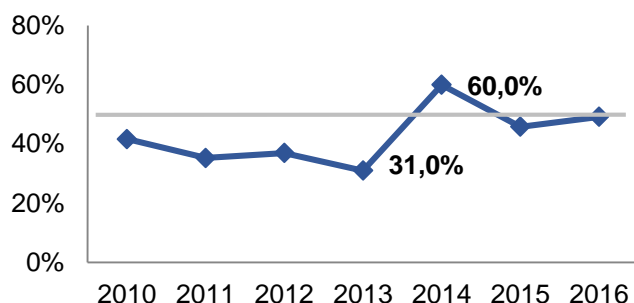

Tot i que tres de cada quatre de mitjana tenen afegida una *responsabilitat civil* al compliment de la pena, la variabilitat anual ha estat àmplia.

Mitjana: 76,5 %

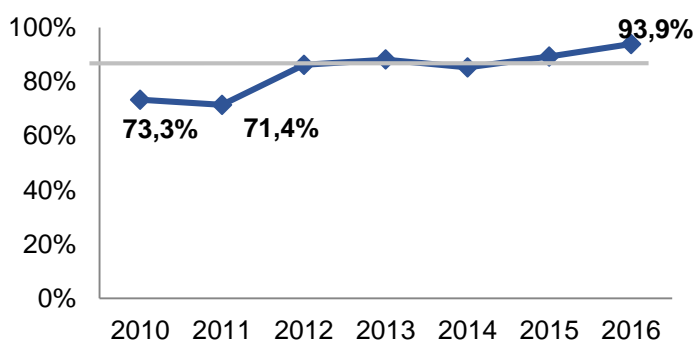
Gràfic 14. Ordre de protecció a la víctima

L'any 2014 duplica el que passava fins llavors respecte al percentatge d'OPV imposades als condemnats d'aquest grup.

Mitjana: 43,8 %

Gràfic 15. Increment de la gravetat delictiva

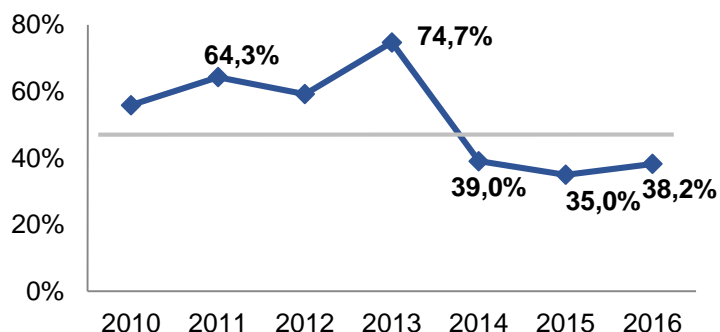

Ha anat augmentant de forma gradual la detecció de l'increment de la *gravetat delictiva* en la carrera criminal d'aquest grup.

Mitjana: 85,3 %

3.1.3 Variables penitenciàries

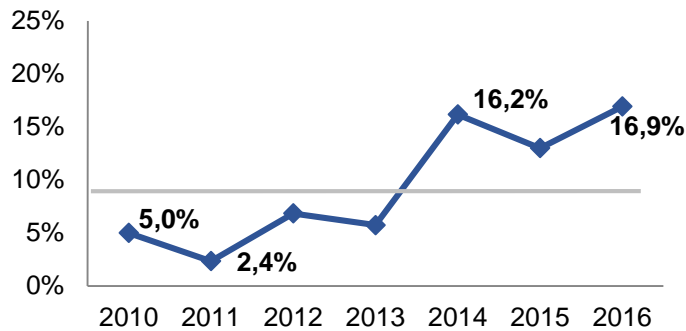
Gràfic 16. Presó preventiva

A partir de 2013 es veu un descens molt important en el compliment de *presó preventiva* d'aquestes persones.

Mitjana: 49,9 %

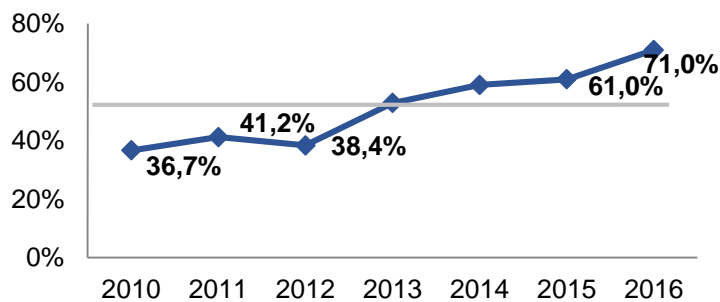
Gràfic 17. Sortides art. 114 RP

També l'any 2013 marca un canvi destacat en la proporció de persones que comencen a fer *sortides programades*, com activitats de tractament del seu programa individual.

Mitjana: 10 %

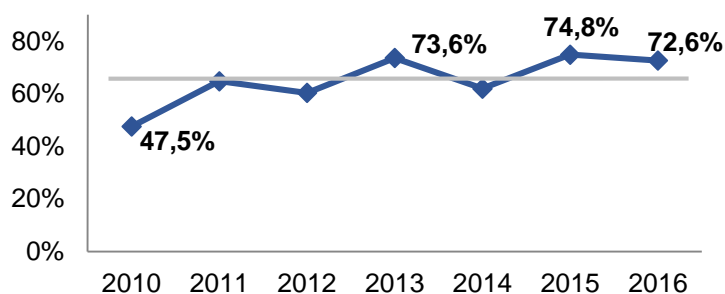
Gràfic 18. Programa específic de tractament

Cada cop hi ha una major proporció de persones d'aquest grup que han realitzat el *programa específic de tractament de la violència*, amb un canvi qualitatiu l'any 2013 i un augment sostingut en la resta.

Mitjana: 52,7 %

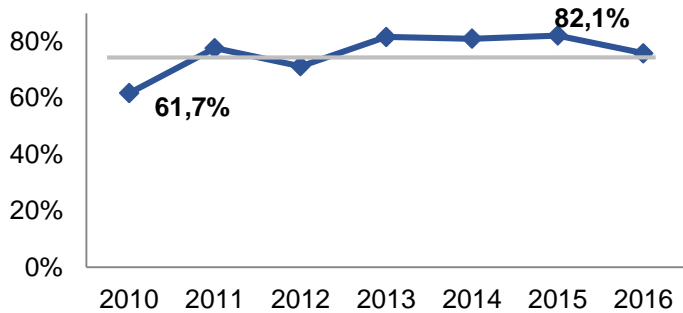
Gràfic 19. Estada en mòduls d'especial supervisió

Tres de cada quatre persones d'aquest grup han passat per aquests mòduls. L'any 2010 és l'únic any que no segueix aquestes proporcions.

Mitjana: 65,1 %

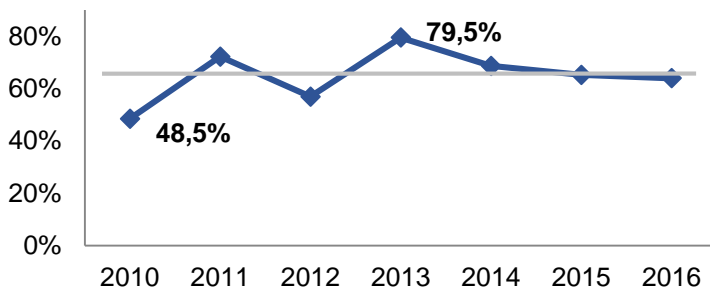
Gràfic 20. Expedients disciplinaris

Quatre de cada cinc tenen *expedients disciplinaris* al llarg de la seva condemna, de forma bastant constant al llarg de la sèrie excepte el primer any 2010.

Mitjana: 75,7 %

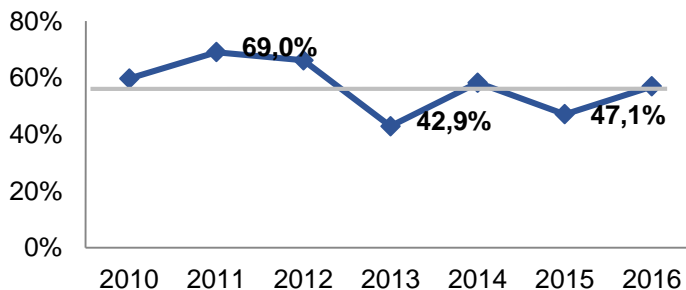
Gràfic 21. Conflictes amb altres interns

La proporció d'excarcerats que han tingut *conflictes amb altres interns* es manté també força constant: dos de cada tres de mitjana.

Mitjana: 65,6 %

Gràfic 22. Incompliment de mesures

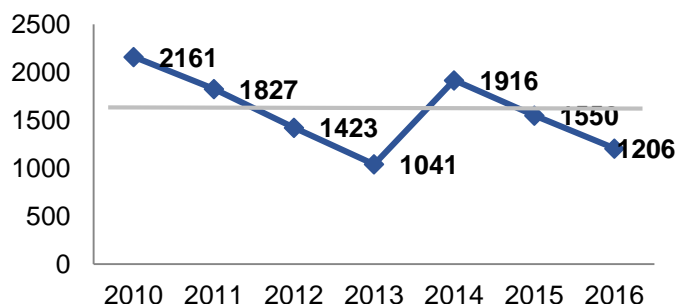
L'incompliment de mesures ha anat disminuint com a tendència general malgrat les oscil·lacions anuals.

Mitjana: 56,1 %

3.1.4 Variables quantitatives

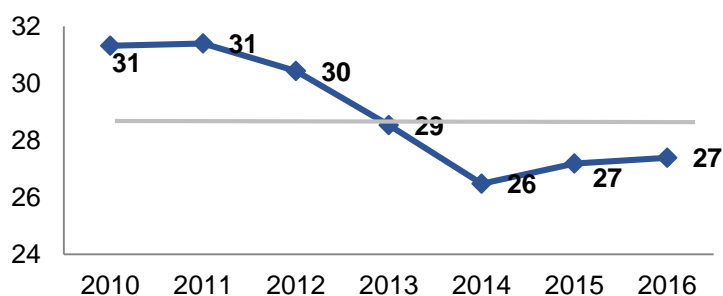
Gràfic 23. Dies de seguiment en sortir de presó

Ja hem comentat que la recerca de l'estudi ha tingut períodes de seguiment diferents des de la sortida en llibertat definitiva fins al moment que es comprova si ha reincidit.

Mitjana: 1.605 dies

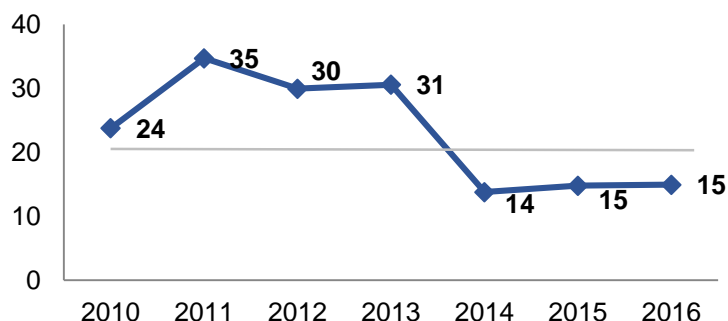
Gràfic 24. Edat en el primer ingrés penitenciar

Els excarcerats d'alt risc entren a presó per primer cop cada cop més joves.

Mitjana: 29 anys

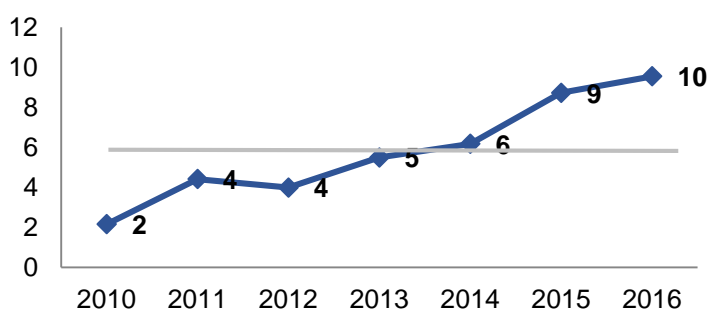
Gràfic 25. Nombre de dependències

El nombre de *dependències* (mòduls de residència) a les quals han estat assignats s'ha anat reduint aquests darrers anys.

Mitjana: 22 dependències

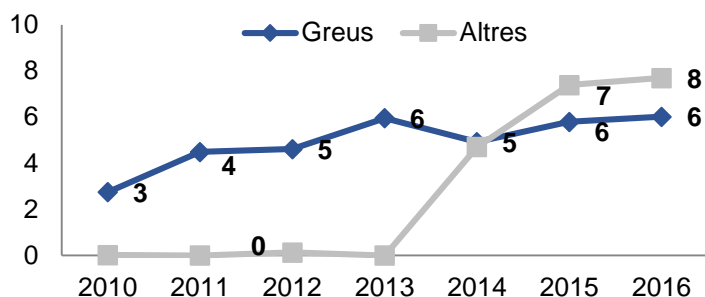
Gràfic 26. Nombre de mòduls d'especial supervisió

El nombre de vegades que ha estat ingressat en *mòduls d'especial supervisió* ha anat augmentant de manera sostinguda al llarg de la sèrie.

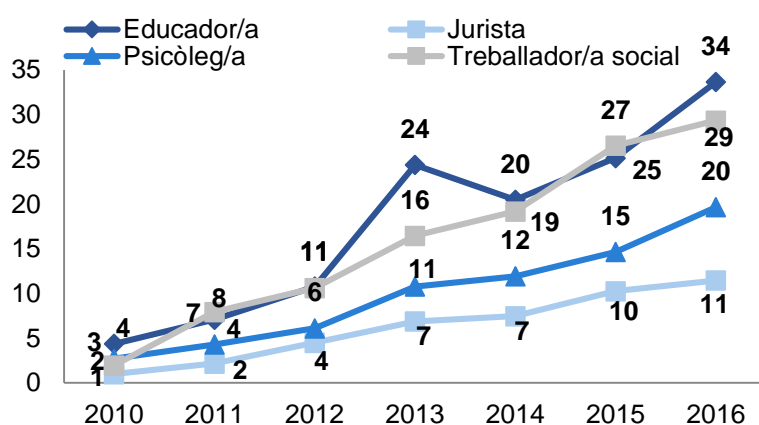
Mitjana: 6 ingressos

Gràfic 27. Nombre d'incidents

Els incidents amb expedients greus han anat pujant cada any, mentre que els incidents lleus no arribaven a 1 de mitjana fins al 2013, i l'any següent es dispara el nombre de registres per subjecte.

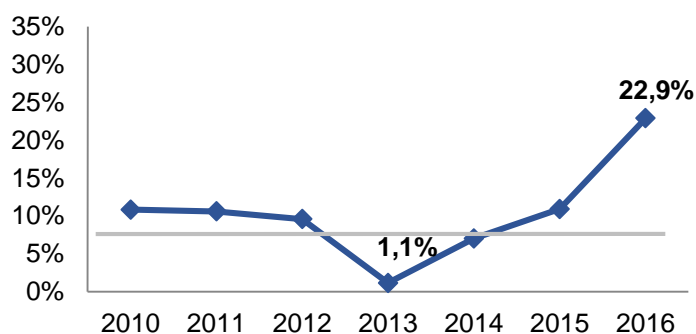
Gràfic 28. Nombre de trobades amb professionals

Els excarcerats d'alt risc cada vegada reben una atenció individualitzada més elevada per part de tots els membres de l'equip de tractament o, si més no, cada cop queda més registrada.

3.1.5 Variables de reincidència

Gràfic 29. Reingrés a presó per delictes anteriors

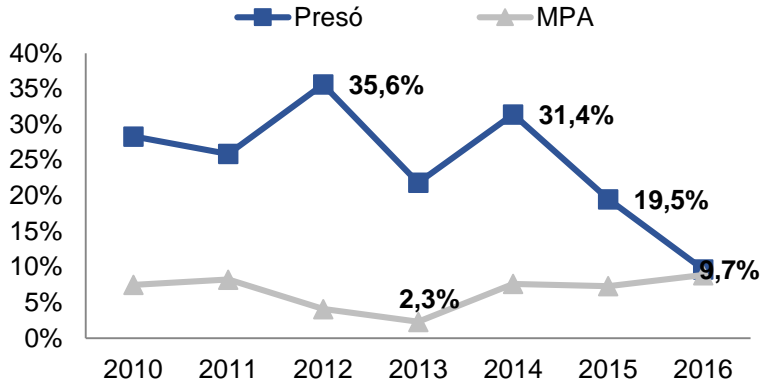

L'any 2016 hi ha hagut un augment inusual de reingressos a presó per delictes anteriors (causes pendents). Això afecta la taxa de reincidència, ja que aquest grup ha tingut menys període de seguiment en llibertat que la resta

Mitjana: 9,7 %

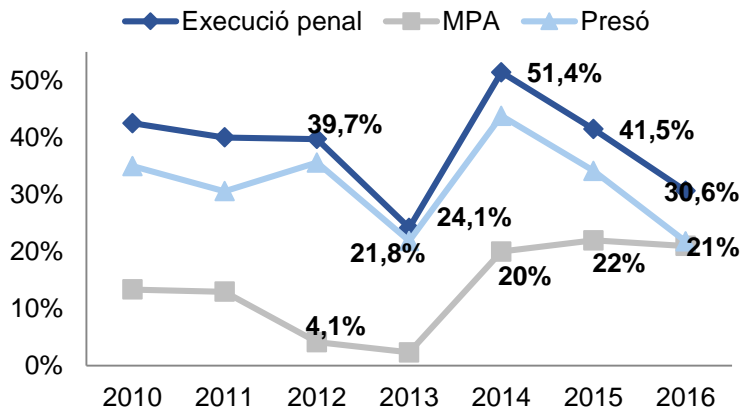
Gràfic 30. Primera reincidència segons mesura

La proporció de subjectes que

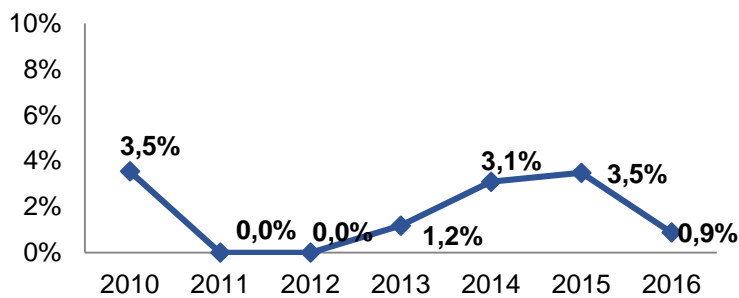
reincideixen i als quals s'imposa una MPA ha augmentat lleugerament, i per contra ha disminuït de forma substancial la proporció dels que ingressen novament a presó.

Gràfic 31. Tipus per reincidència acumulada

La taxa mitjana penitenciària de tots els anys és de 31,8 %
 La taxa mitjana MPA de tots els anys és de 14,8 %.
 La taxa mitjana d'execució penal de tots els anys és de 38,8 %

Gràfic 32. Reincidència en delictes sexuals i ingressos a presó

La reincidència en delictes sexuals i ingressos a la presó per aquests fets ha estat baixa tot i la consideració d'alt risc d'aquest grup. Hi ha anys que no n'hi ha hagut cap i el màxim és un 3,5 % (4 reincidents).

Mitjana: 1,9 %

4. La reincidència observada

En els tres capítols anteriors hem descrit les característiques personals, penals i penitenciàries que diferencien els interns en funció de diverses categories. Mitjançant l'eina de valoració del risc *RisCanvi*, hem comentat els perfils atenent, en primer lloc, al risc de *reincidència violenta (alt, mitjà i baix)*, i seguidament hem creuat aquests grups segons el risc de *violència intrainstitucional (perfils adaptat i inadaptat)*. A continuació hem comparat les diferents variables segons el tipus de delictes violents de la *pena base (contra la llibertat sexual, violència de gènere i altres delictes violents)*. I, finalment, s'han comparat només els excarcerats d'*alt* risc sobre la base de les diferències respecte a l'estudi anterior i destacant aquelles variables que han presentat variabilitats significatives al llarg d'aquests anys o freqüències destacades.

En aquest capítol el que analitzem és com es veu afectada la taxa de reincidència en funció d'aquests grups que hem anat configurant. Tanmateix, posarem de manifest les diferències observades entre els *reincidentes* i *desistents*. A més a més, aprofitant les dades de l'estudi anterior (2010-2013) farem una comparativa dels resultats obtinguts. Finalment, també aprofundirem en l'impacte del tractament especialitzat i en la relació que s'observa entre aquest tractament i la reincidència posterior, *permisos ordinaris gaudits, incidents i expedients disciplinaris*.

4.1 Taxes de reincidència en l'estudi actual (2014-2016) i comparativa amb l'estudi anterior (2010-2013)

La taxa de reincidència penitenciària (2014-2016) en el grup valorat d'*alt* risc és del 32,7 %. En el grup valorat de risc *mitjà / baix* és del 14,6 %, menys de la meitat.

Hi ha un descens en la taxa de reincidència penitenciària del grup d'*alt* risc de 2,3 punts respecte a la mesura anterior (2010-2013), que era del 35 %, tot i que les diferències no són estadísticament significatives i el temps de seguiment no és exactament el mateix (hi ha 131 dies de mitjana menys de seguiment en el

període 2014-2016). Hi ha, a més, la dada de l'inusual increment de reingressos a presó per causes anteriors l'any 2016, que lògicament afecta la mesura de reincidència.

Si comparem les dades amb la taxa de la població general penitenciària, que és del 30,2 %, veiem que cada vegada s'apropen més (gràfic 33).

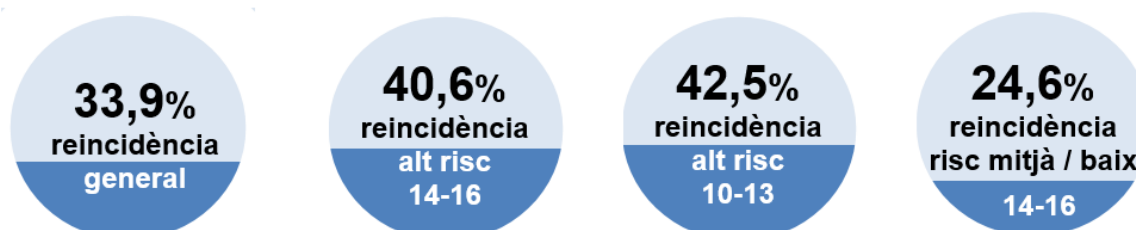
Gràfic 33. Comparativa de taxes de reincidència penitenciària

Si ara ens fixem en la *reincidència en execució penal* (que suma les reincidències que han implicat presó i les que han implicat mesures penals alternatives), les dades mostren una tendència similar (gràfic 34). La taxa de *reincidència en execució penal* de la població general penitenciària és del 33,9 %. Respecte al grup d'*alt risc*, trobem que en l'estudi actual és del 40,6 %, 2 punts per sota de la de l'estudi anterior (2010-2013). Les diferències no són significatives estadísticament.

Si parlem de desistiment, sis de cada deu excarcerats d'*alt risc* no han tornat al sistema d'execució penal català (ni a presó ni a complir una MPA) durant el temps de seguiment d'aquesta recerca (en 4,2 anys de mitjana). Finalment, cal destacar que la taxa de *reincidència en execució penal* dels valorats de risc *mitjà / baix* és del 24,6 %, quasi la meitat que els d'*alt risc*.

Gràfic 34. Comparativa de taxes de reincidència en execució penal

Una altra dada interessant és la categoria del delictes comès en la *pena base* objecte d'estudi.

Lògicament, per la mateixa configuració del grup, els excarcerats d'*alt* risc són més reincidents que la població penitenciària ordinària en totes les categories de delictes principal estudiades (taula 16). Les taxes de l'estudi 2010-2013 també es mantenen superiors a les de l'estudi actual en totes les categories excepte en *altres delictes*.

Malgrat que les diferències no són estadísticament significatives, destaquem que la taxa de reincidència més elevada sempre ha estat en els delictes *contra la propietat*, però cada cop els percentatges s'igualen més entre les diferents tipologies delictives i s'apropen a la distribució present entre la població general penitenciària. Tot i que no hi ha diferències significatives i el nombre de casos és molt baix per extreure conclusions, sí que s'observa un descens en la proporció de casos de reincidència dels infractors *sexuals* entre els excarcerats d'*alt* risc dels dos estudis.

Taula 16. Taxa de reincidència penitenciària segons el delictes principal comès en la *pena base*

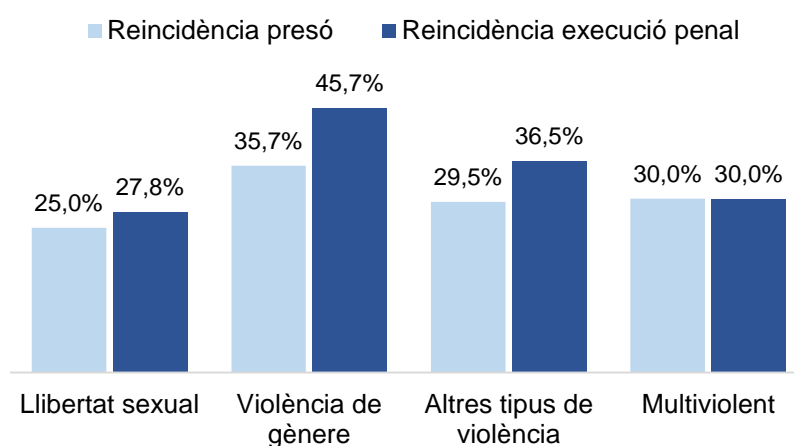
Tipus delictiu principal	Taxa població penitenciària general	Taxa excarcerats <i>alt</i> risc 2010-2013	Taxa excarcerats <i>alt</i> risc 2014-2016
Contra les persones	22,3 %	31,4 %	28,4 %
Contra la llibertat sexual	19,5 %	41,7 %	25,0 %
Contra la propietat	42,8 %	54,5 %	43,1 %
Drogues	14,1 %	*	*
Trànsit	19,1 %	*	*
Altres	26,6 %	33,3 %	38,8 %

* No hi ha suficients casos per poder donar una taxa.

La mateixa tendència la trobem en fixar-nos en la taxa de reincidència en *execució penal* del grup d'*alt* risc (2014-2016). Els més reincidents són els que han comès un delictes *contra la propietat* (49,2 %). A continuació hi ha els delictes *contra les persones* (36,9 %) i *contra la llibertat sexual* (27,8 %). Novament, hem obviat les taxes de les categories *drogues* i *trànsit* per escassetat de casos (2 i 3 respectivament). Quan analitzem la categoria *altres*, la reincidència en *execució penal* puja fins al 49,3 %.

Una altra dada interessant és fixar-se en les diferents tipologies delictives violentes contra persones. Tot i que les diferències no són significatives, volem recalcar que els que han comès un delictes de *violència de gènere* són els que presenten una taxa de reincidència més alta en els dos tipus de mesura, la penitenciària i l'execució penal (presó i MPA) (gràfic 35). En la mateixa línia de la comparativa anterior, pel que fa a la tipologia delictiva violenta, les taxes de reincidència d'aquest present estudi han disminuït entre un 3 i un 9 % respecte a l'estudi de 2010-2013.

Gràfic 35. Taxes de reincidència penitenciària i en execució penal segons la tipologia de delictes violent

Si ara ens fixem en la *gravetat* de la reincidència (taula 17), veurem que els excarcerats d'*alt* risc cometem en major proporció delictes violents i de delictes sexuals que els excarcerats de risc *mitjà* i *baix* (en les dues taxes de mesura: penitenciària i execució penal).

Taula 17. Taxes de reincidència segons la gravetat (estudi 2014-2016)

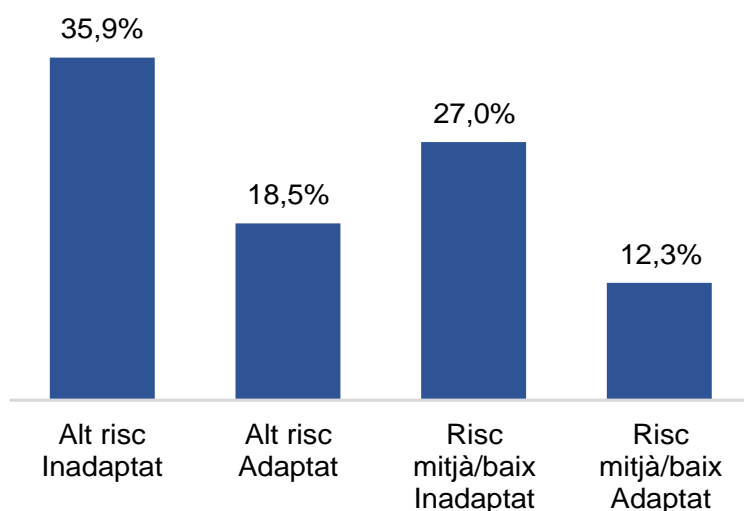
Tipus de taxa	Reincidència penitenciària		Reincidència execució penal	
	Alt risc	Risc mitjà / baix	Alt risc	Risc mitjà / baix
Reincidència general	32,7 %	14,6 %	40,6 %	24,6 %
Reincidència violenta	18,5 %	7,2 %	24,7 %	14,2 %
Reincidència sexual	2,3 %	0,3 %	2,3 %	0,3 %

El grup d'*alt* risc presenta una disminució de la reincidència penitenciària en les tres taxes esmentades en comparació amb l'estudi anterior (2010-2013), en el

qual la reincidència general era del 35 %, la violenta del 25 % i la sexual del 3,3 %.

Quan creuem les dades de reincidència observada amb la predicció de reincidència violenta i amb el risc de violència intrainstitucional (predicció de cometre actes violents dins del centre penitenciari), veiem una dada molt interessant: té més capacitat explicativa de la reincidència observada el fet d'haver tingut un comportament inadaptat al centre que la predicció del risc de reincidència violenta. El dos grups d'inadaptats són els que tenen unes taxes més elevades (35,9 % i 27,0 %), mentre que els adaptats (tot i tenir alguns d'ells un alt risc de reincidència violenta) són els que presenten taxes reals més baixes (18,5 % i 12,3 % respectivament) (gràfic 36).

Gràfic 36. Taxes de reincidència observada segons el creuament de risc de violència intrainstitucional i risc de reincidència violenta.

Tot i això, les diferències en la taxa penitenciària són tendències. No són estadísticament significatives.

Sí que són significatives, en canvi, quan mirem les dades de la taxa d'execució penal. Respecte al risc *mitjà / baix* de reincidència, si el subjecte ha estat una persona *inadaptada* al centre penitenciari presenta quasi el doble de reincidència que la persona *adaptada*. Insistim que caldrà estar, doncs, molt atents al comportament dels interns dins del centre penitenciari perquè sí que marquen diferències (taula 18).

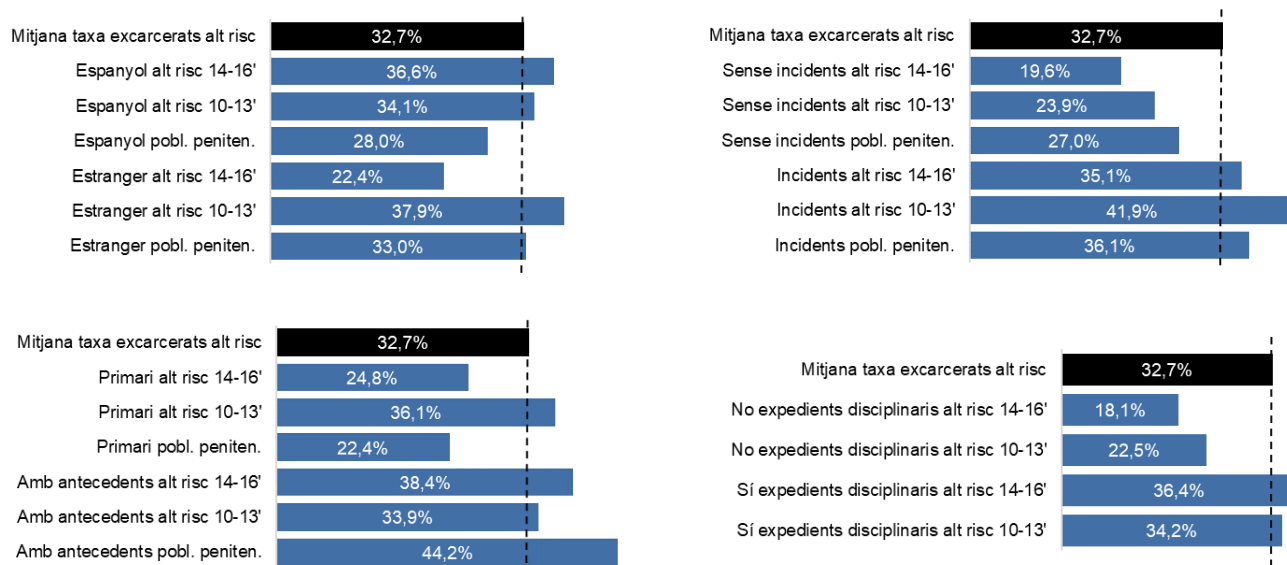
Taula 18. Taxes de reincidència en execució penal

Taxes reincidència execució penal	Perfil <i>inadaptat</i>	Perfil <i>adaptat</i>
Alt risc reincidència violenta	42,7 %	30,8 %
Risc <i>mitjà</i> / <i>baix</i> reincidència violenta	**39,6 %	**21,8 %

** Significació estadística respecte a la taxa de reincidència: $p \leq 0,01$

Finalment, donem les taxes específiques de reincidència segons quatre variables (*nacionalitat*, *antecedents*, *incidents* i *expedients disciplinaris* al llarg de la condemna) comparades amb la població general penitenciària i els excarcerats d'*alt* risc de l'estudi anterior (2010-2013).

Gràfics 37, 38, 39, 40. Taxes de reincidència penitenciària segons algunes variables

En primer lloc, hi ha hagut un descens notable en la reincidència per part d'*estrangers*. No podem saber si és degut a l'aplicació de l'expulsió administrativa del país com a mesura complementària, atès que no sabem a quants se'ls ha aplicat realment ni, si això ha passat, quants retornen de forma irregular (gràfic 37).

Tenir *antecedents* ha estat històricament una variable criminògena que es correlaciona amb la reincidència. No ho és, en canvi, per distingir ara els d'*alt* risc de reincidència de la població general penitenciària (gràfic 38).

Els que tenen *incidents* dins del centre penitenciari doblen en taxa de reincidència els que no en tenen. Ara bé, la reincidència dels subjectes d'aquest estudi és inferior a la de les poblacions comparades (gràfic 39).

Passa el mateix amb els *expedients disciplinaris*. Són un bon predictor de la reincidència posterior i sembla que cada vegada més (gràfic 40). En la mateixa línia que a l'estudi anterior, els resultats d'aquesta investigació mostren que gaudir de *permisos ordinaris* no té un impacte significatiu en la reincidència en els excarcerats d'*alt risc*, malgrat que sí que discrimina quan es tracta de la població penitenciària ordinària.

4.2 Temps que es triga a reincidir i altres característiques de la reincidència

Recordem que en aquest estudi el temps mitjà de seguiment ha estat de 1.538 dies (4,2 anys), enfront dels 1.669 dies de l'estudi anterior (4,5 anys), però amb una dispersió menor. El 94,6 % dels casos de l'estudi actual (2014-2016) tenen períodes de seguiment que superen els 3 anys i arriben fins als 5,5 anys.

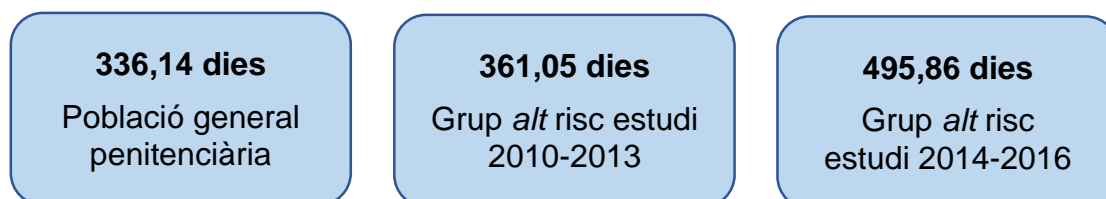
Centrant-nos en el grup d'*alt risc* de *reincidència violenta*, la mitjana de temps que triguen a reincidir són **495,86 dies** (1 any i 4 mesos aproximadament). En concordança amb tota la literatura científica que hem citat en estudis anteriors, observem que passats 4 anys des de l'excarceració ja han reincidit el 97,8 % (taula 19), fet que corrobora novament que entre els 4 anys i 5 anys és temps suficient de seguiment per detectar la reincidència d'infractors adults i alhora sostenir la idea que a partir dels 5 anys podem considerar la persona com a *desistent* si no ha reincidit.

Taula 19. Temps que triguen a reincidir els excarcerats d'alt risc agrupat per anys

Temps de seguiment	N	% vàlid	% acumulat
Fins a 1 any	63	45,7	45,7
D'1 a 2 anys	40	29	74,6
De 2 a 3 anys	18	13	87,7
De 3 a 4 anys	14	10,1	97,8
De 4 a 5 anys i mig	3	2,2	100

Tot i això, com es veu a la figura 1, els del grup d'alt risc triguen més a reincidir des de la sortida en llibertat definitiva, i mostra una tendència cada cop més constant. Entre els excarcerats d'alt risc, el nivell de risc disminueix més a poc a poc en els primers anys del que ho fa en la resta d'excarcerats. I cal tenir un seguiment més constant fins al període estàndard de 5 anys de seguiment que venim comentant en tots els estudis.

Figura 1. Temps que triguen a reincidir els tres grups de comparació

El temps que triguen a reincidir els d'*alt* risc no és significativament diferent segons la tipologia delictiva (taula 20), però val la pena remarcar que en els casos de *violència de gènere* trobem una latència de resposta més elevada. Per tant, pot semblar que s'ha produït una rehabilitació, però no ser així. Amb aquest col·lectiu que triga més a reincidir seria interessant fer un seguiment més intensiu i prolongat.

Taula 20. Temps que es triga a reincidir segons la tipologia delictiva

Tipus de delicte	N	Mitjana (dies)	Desviació estàndard
Contra la llibertat sexual	9	495,78	410,84
Violència de gènere	31	544,55	442,96
Contra les persones	63	534,24	421,34
Contra la propietat	32	446,88	359,14
Altres delictes	34	470,88	417,20

D'altra banda, fixem-nos en la dispersió de cada mitjana. És molt alta i quasi pot arribar a doblar la mitjana, la qual cosa ens parla de l'enorme dificultat per trobar paràmetres generalitzables en una problemàtica molt complexa.

Si ens fixem en quins delictes són els més freqüents a l'hora de reincidir (taula 21), trobem que, tant en la reincidència penitenciària com en mesures penals alternatives (MPA), són delictes *contra la propietat* (36,6 % i 25,7 % respectivament) i *contra les persones* (28,4 % i 36,5 % respectivament).

Taula 21. Tipus de delictes comès en la reincidència

Delictes comès en la reincidència	Presó		MPA	
	N	% vàlid	N	% vàlid
Contra les persones	38	28,4	27	36,5
Contra la llibertat sexual	8	6,0	2	2,7
Contra la propietat	49	36,6	19	25,7
Drogues	5	3,7	1	1,4
Trànsit	4	3,0	9	12,2
Altres	30	22,4	16	21,6

Una altra característica rellevant de la reincidència és que els valorats d'*alt* risc mostren una certa «especialització» en el delictes (taula 22). És a dir, hi ha una tendència a repetir la tipologia delictiva violenta en la reincidència. Especialment remarcable és la dada que quasi la meitat dels reincidents de *violència de gènere* tornaran a cometre el mateix delictes.

Taula 22. Especialització del delictes en la reincidència

Tipologia violenta en la reincidència (SIPC)	Tipologia violenta específica PB		
	Contra la llibertat sexual	Violència de gènere	Altres tipus de violència
Contra llibertat sexual	*37,5 %	11,1 %	8,7 %
Violència de gènere	0,0 %	*44,4 %	8,7 %
Altres tipus de violència	62,5 %	44,4 %	*82,6 %

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

Una de les tasques implícites que es porta a terme amb el protocol d'excarceració és esbrinar si les persones que han de sortir amb *alt* risc de reincidència tenen encara causes pendents per complir i si aquestes poden comportar nous ingressos penitenciaris, per tal de revisar juntament amb els jutjats si es poden accelerar els tràmits i evitar riscos innecessaris de sortides en llibertat en persones que es pensa que tenen un gran risc de reincidir quan surtin. Doncs bé, en 21 casos dels 160 entre els quals hi ha hagut reingressos penitenciaris, els excarcerats ho han fet per causes anteriors. Això suposa que en el 13,1 % dels casos no s'ha pogut assolir aquesta fita. La interpretació respecte a si aquest percentatge és elevat o no requereix una anàlisi més especialitzada per part de persones més familiaritzades amb els procediments judicials i les dificultats per complir tots els tràmits processals, les càrregues de treball i altres variables d'influència que puguin estar condicionant aquesta

resposta. En tot cas, aquest percentatge és millor que l'obtingut en l'estudi del 2010-2013, en el qual el percentatge de reingressos per causes anteriors era del 21 %. Hi ha una reducció de 8 punts.

Si ens fixem en el que triguen a reingressar a la presó per aquestes causes anteriors, tot i no ser unes diferències estadístiques significatives, sí que hi ha un canvi notori de comportament dels reingressos entre l'un i l'altre estudi. En l'estudi 2010-2013 es trigava 587 dies (19,6 mesos) i en l'estudi de 2014-2016 es triga 209 dies (7 mesos).

No tenim cap base tècnica per atribuir la causalitat d'aquestes millores a la intervenció dels operadors que participen en el protocol. El que podem aclarir és que la nova Instrucció 2/2019 relativa al procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb alt risc de reincidència delictiva violenta, que n'ha actualitzat i homogeneïtzat el funcionament a tots els centres penitenciaris de Catalunya i de la qual parlarem tot seguit amb les opinions de les persones especialistes entrevistades, encara no existia en el moment que estem estudiant (2014-2016).

Pel que fa al nombre de reingressos a presó per reincidència, la majoria tenen un sol reingrés (65,4 %), si bé el 27,1 % en tenen dos i el 7,5 % més de dos.

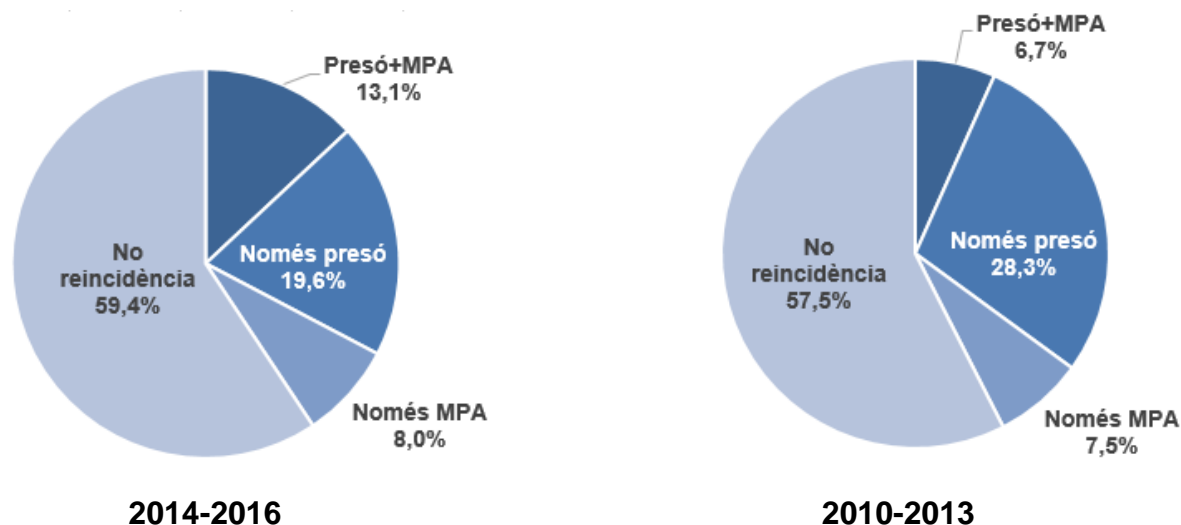
La mesura més aplicada en la reincidència ha estat l'*ingrés a presó* (gràfic 41), tot i que recordem que sis de cada deu excarcerats d'*alt* risc no han tornat al sistema d'execució penal en el període total de seguiment.

Comparant els resultats amb l'estudi anterior (2010-2013), ja hem vist que els desistents han augmentat 2 punts i escaig. Però el gran canvi s'ha donat en els excarcerats reincidents que reben com a mesura una pena de presó i d'MPA: han doblat el percentatge anterior del 6,7 % al 13,1 %.

Els que reben com a pena al nou delictes una mesura de presó en exclusiva han baixat quasi 9 punts (vegeu gràfics 41 i 42).

Gràfics 41 i 42. Mesura aplicada a la reincidència en els dos estudis

S'observa un clar augment en l'ús de les MPA com a resposta a la reincidència. A l'estudi anterior, un 14 % dels excarcerats era condemnat per una MPA com a mesura única o combinada amb el retorn a presó. De la mostra actual, el 21 % és la proporció dels sotmesos a MPA per un nou delicte. Així doncs, tot i que, segons les dades disponibles, el retorn al sistema d'execució penal per un nou delicte ha disminuït, l'aplicació d'MPA als reincidents ha augmentat.

Amb la informació disponible, no és possible trobar una explicació clara a aquest canvi. No obstant, es poden apuntar dues hipòtesis. La primera seria que, pel fet de tenir més anys de rodatge, en el present la coordinació i el seguiment que comporta el protocol dona millors resultats en la detecció de nous delictes, de manera que, per a molts casos, el retorn a l'activitat delictiva seria detectat pel sistema abans, quan encara no han escalat a delictes més greus, i per això hi ha més condemnes a MPA. El fet que s'hagi reduït la reincidència violenta estaria en concordança amb aquesta hipòtesi.

El segon supòsit tindria a veure amb una expansió de l'aplicació de les MPA durant els darrers anys. Si comparem els moments de finalització del seguiment als dos estudis (finals de maig de 2016 i finals de setembre de 2019) respecte al nombre total de persones sotmeses a presó o MPA, veiem que l'empresonament s'ha reduït en un 5,6 %, mentre que l'ús d'MPA ha augmentat en un 10 %.

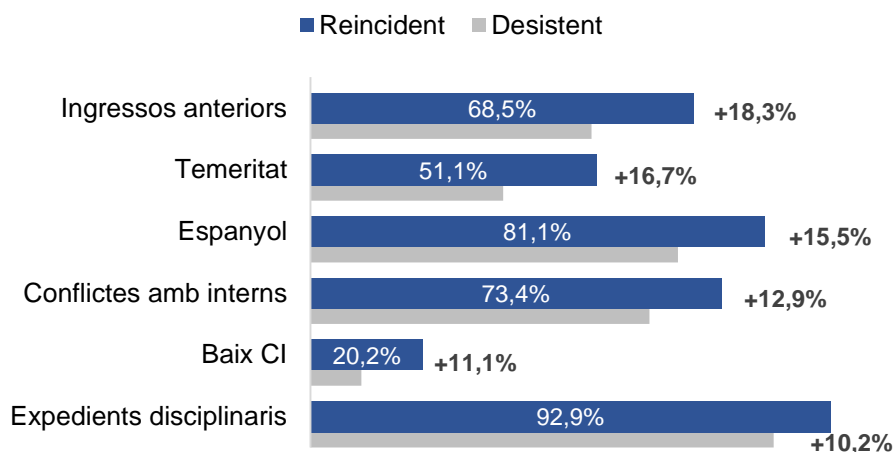
Els reincidents que reben MPA reben en major proporció que la població general ordinària la mesura de *programes formatius* (12,2 % enfront del 5,1 % de la població general) i de *tractament ambulatori* (10,8 % enfront del 7,6 % de la població general). El percentatge més gran en *programes formatius* es deu a les reincidències de *violència de gènere*, mentre que el *tractament ambulatori* es deu majoritàriament a tractaments de toxicomania que han comès altres delictes de violència no sexual.

4.3 Característiques dels reincidents d'*alt* risc enfront dels desistents

Ja hem vist que un 40,6 % ha retornat al sistema d'execució penal català durant el temps de seguiment de l'estudi (4,2 anys). L'objectiu d'aquest apartat és assenyalar les característiques que diferencien els interns d'*alt* risc reincidents dels *desistents*, pronosticats també d'*alt* risc.

Troblem que, amb diferències estadísticament significatives, els reincidents són en major proporció *espanyols*, en les variables personals es diferencien per una proporció de *CI baix* més elevat que els desistents, i també són en major proporció persones amb trets de *temeritat*. Respecte a les variables penitenciàries, tenen en major proporció *ingressos anteriors*, *conflictes amb altres interns* i *expedients disciplinaris* (gràfic 43).

Gràfic 43. Variables significatives reincidents d'*alt* risc enfront de desistents

Les variables quantitatives (taula 23) ens situen les diferències que hem explicat en mitjanes i desviacions típiques. Destaquem en aquest punt les *trobades* amb el psicòleg o psicòloga i el treballador o treballadora social, significativament més nombroses entre els que després van ser reincidents. Això ja ens indica que professionalment s'ha detectat la major necessitat d'abordatge de tractament, social i terapèutic i, conseqüentment, s'hi ha dedicat més temps.

Taula 23. Diferències significatives en variables quantitatives *alt* risc

Variables	Desistents	Desviació estàndard	Reincidents	Desviació estàndard
Edat 1r ingrés	**28,4 anys	9,06	**25 anys	6,65
Núm. ingressos anteriors	*1,22	1,90	*1,91	2,84
Vagues	*0,37	1,07	*0,97	3,40
Autolesions lleus	*0,13	0,40	*0,36	1,21
Incidents greus	*4,81	9,00	*6,79	9,70
Ingressos infermeria	**1,23	3,16	**2,14	4,61
Trobades psicòleg/oga	*14,06	13,98	*17,87	18,14
Trobades treballador/a social	**21,78	20,28	**30,53	30,78

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

4.4 Diferències entre els reincidents d'*alt* risc del grup estudi 2010-2013 enfront del grup estudi 2014-2016

El perfil obtingut dels interns d'*alt* risc que han reincidit comparteix algunes característiques amb el perfil de l'estudi anterior (2010-2013). No obstant, també hi ha certes diferències.

En primer lloc, s'assemblen en el fet que en major proporció ambdós grups han iniciat la seva carrera delictiva abans dels 30 anys i eren més joves en el primer ingrés penitenciari. Tanmateix, presenten *conflictes amb interns*, *expedients disciplinaris* i *ingressos anteriors* en una proporció més elevada.

La resta de característiques que hem comentat en l'apartat anterior no són compartides amb el grup d'estudi anterior (2010-2013), però aquest també en mostrava d'altres que no són presents en el grup d'estudi actual; per exemple, una major proporció de casos amb *desajustament infantil*, *abús de drogues*,

valoracions negatives al SAM, *incompliment de mesures*, canvis de cel·la i ingressos en mòduls d'especial supervisió. Els reincidents d'*alt* risc també eren més joves en el moment de sortida de presó i tenien un delictes *contra la propietat* en la *pena base* en una proporció més elevada que els *desistents*.

4.5 Característiques dels reincidents de risc *mitjà / baix*

Quan parlem de reincidència, la valoració d'*alt* risc no és quelcom causal o infal·lible. De la mateixa manera que hi ha persones d'*alt* risc que desisteixen en la seva carrera delictiva, trobem una part d'excarcerats de risc *mitjà / baix* que sí que reincideixen. En aquest apartat remarcarem les característiques que té aquest subgrup i els aspectes en què es diferencien dels reincidents d'*alt* risc.

Malgrat que ambdós grups a comparar són reincidents, els de risc *mitjà / baix* destaquen de forma positiva en nombroses variables. Podeu consultar-les totes a l'annex 2_1.5. *Reincidents mig_baix risc*. A continuació, a la taula 24 en recollim les més destacables.

Taula 24. Diferències entre els reincidents d'*alt* risc i els de risc *mitjà / baix*

Reincidents risc <i>mitjà / baix</i>	Menor proporció de...	Reincidents <i>alt</i> risc
24,9 %	Perfil <i>inadaptat</i>	85,7 %
VARIABLES BIOGRÀFIQUES		
32,4 %	Desajustament infantil	69,6 %
30,3 %	Socialització familiar problemàtica	62,5 %
VARIABLES SOCIALS		
24,1 %	Manca de recursos econòmics	52,2 %
19,0 %	Pertinença a grup social de risc	59,0 %
46,8 %	Problemes d'ocupació	76,0 %
25,0 %	Absència de plans de futur	57,7 %
VARIABLES PSICOLÒGIQUES		
8,0 %	Trastorn de personalitat	42,2 %
42,4 %	Pobre afrontament de l'estrès	74,6 %
28,7 %	Actituds procriminals	80,5 %
14,8 %	Temeritat	51,1 %
52,6 %	Impulsivitat i inestabilitat emocional	87,2 %
27,0 %	Hostilitat	62,9 %
59,7 %	Irresponsabilitat	90,9 %
VARIABLES CONDUCTUALS		
65,1 %	Resposta limitada al tractament	91,9 %

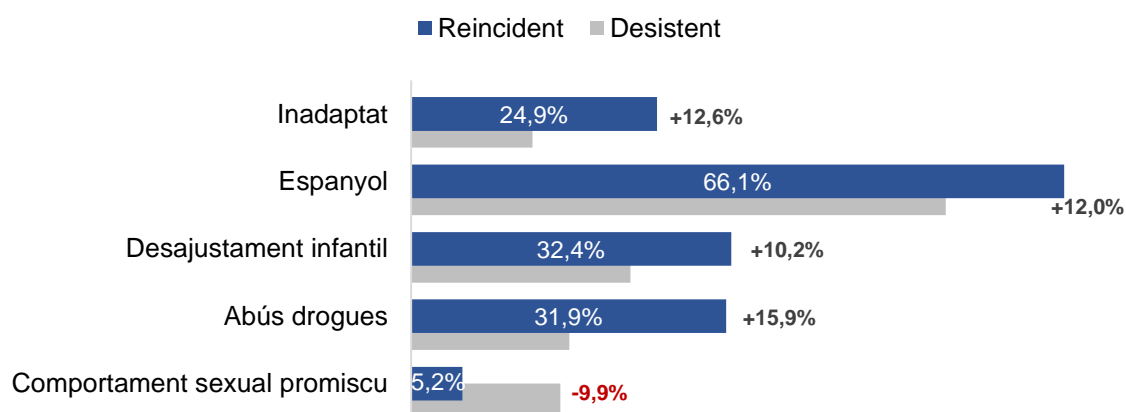
En la mateixa línia, la seva trajectòria penitenciària no ressaltava per la conflictivitat: presenten menor proporció d'*expedients disciplinaris*, *conflictes* amb interns, *evasions*, *regressions* de grau, *incidents* greus i molt greus, valoracions negatives al SAM, etc. També tenen en major proporció una pena més curta, menys *antecedents* i són més grans en el primer ingrés penitenciari.

Els reincidents d'*alt* risc destaquen negativament en totes les variables significatives i la seva taxa de reincidència és 16 punts superior a la del grup de risc *mitjà / baix*.

En definitiva, qui acumula més factors de risc és clarament el grup valorat d'*alt* risc de *reincidència violenta*. Tot i així, com ja hem dit a l'inici del capítol, 1 de cada 4 excarcerats de risc *mitjà / baix* també torna a delinquir després del seu pas per la presó —ja sigui a presó pròpiament o a MPA. Tot i que no era objecte del nostre estudi, el fet d'incorporar els grups de risc *mitjà* i *baix* ens permet veure les diferències entre els *reincidents* i els *desistents* d'aquest grup, que no són moltes.

En referència amb les variables personals, trobem que els reincidents de risc *mitjà / baix* són en major proporció *espanyols* i presenten un perfil *inadaptat*, *desajustament infantil* i *abús de drogues* (gràfic 44).

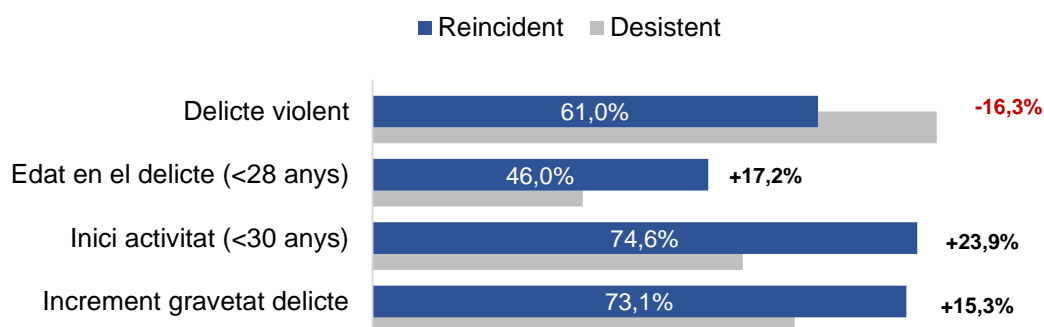
Gràfic 44. Diferències en les variables personals entre els reincidents i els desistents de risc *mitjà / baix*

Pel que fa a les variables penals, els reincidents són en proporció més joves en el moment del delictes de la PB i a l'inici de l'activitat delictiva. També presenten en major proporció un *increment en la gravetat* del delictes. Tot i això, els

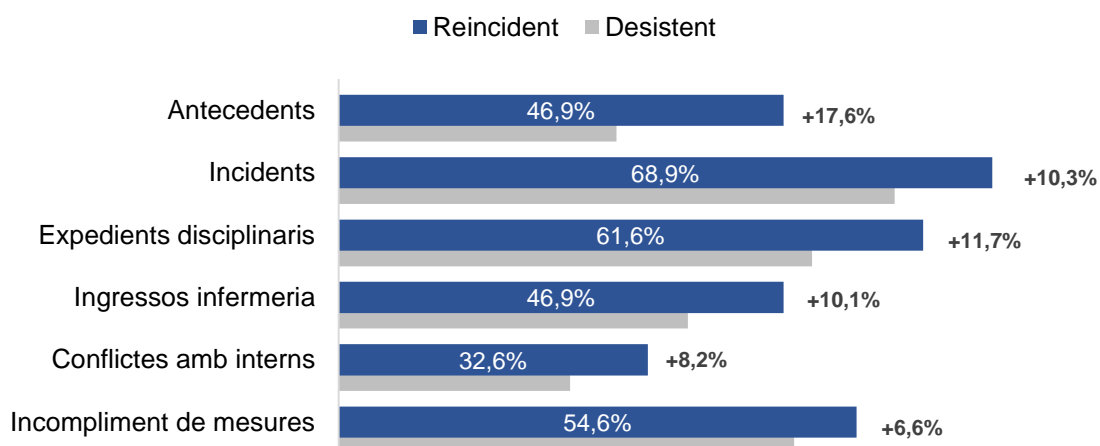
reincidents són els que en una proporció inferior havien comès un delictes *violent* en la PB (gràfic 45).

Gràfic 45. Diferències en les variables penals entre els reincidents i els desistents de risc mitjà / baix

Finalment, els reincidents destaquen negativament en diverses variables referides a la trajectòria penitenciària: tenir *antecedents*, *incidents* i *expedients disciplinaris* al llarg de la condemna, *conflictes* amb els interns, més *ingressos a infermeria* i *incompliment de mesures* (gràfic 46).

Gràfic 46. Diferències en les variables penitenciàries entre els reincidents i els desistents de risc mitjà / baix

Sabem que les eines generals d'avaluació de risc de reincidència, que com *RisCanvi* són d'aplicació per tot tipus de delinqüents, poden tenir una precisió insuficient per a alguns tipus específics de reincidència. Per això, l'eina informàtica e-RisCanvi fa automàticament la recomanació de complementar l'avaluació amb instruments específics quan es donen certes combinacions de factors de risc i tipus de delicte base. Així, en algunes avaluacions, a més del nivell de risc resultant, apareix a la pantalla la recomanació de complementar-la

amb l'aplicació de l'instrument SVR-20 per a la reincidència en delictes sexuals, SARA per a la violència de gènere, HCR-20 en casos específics de delinqüència crònica o trastorns mentals, o PCL-R i PCL-SV quan hi ha indicis de personalitat psicopàtica.

Hem considerat la possibilitat que una part d'aquest 24,6 % de falsos negatius (reincidentes entre els valorats de risc *mitjà* o *baix*) sigui deguda al fet que els aplicadors no han seguit la recomanació d'aplicar un instrument específic complementari.

En un 12'5 % dels casos sí que hi havia aquesta recomanació. I, en aquests casos, en un 4,1 % s'han seguit les recomanacions del *RisCanvi* de passar les proves específiques i en un 8,4 % no. Tot i que hi ha un marge de millora en aquesta pràctica, aquests percentatges són molt residuals per poder-los considerar rellevants per a la detecció prèvia de la reincidència en els casos de baix risc.

4.6 Reincidentes segons el tipus de delicte violent comès en la *pena base*

En aquest apartat s'analitzen les particularitats dels reincidentes segons quin és el delicte violent que han comès en la *pena base* i quines són les característiques que els diferencien per tal de tenir-ho en compte en seu tractament.

En primer lloc, els excarcerats d'*alt* risc que han reincidit i que havien comès un delicte ***contra la llibertat sexual*** en la *pena base*, no mostren cap particularitat rellevant. Hi ha molta heterogeneïtat en la composició d'aquest grup. En l'estudi anterior també passava quelcom similar. En aquest estudi l'únic significativament diferent ha estat que els reincidentes van estar en menor proporció en *presó preventiva*, és a dir, entraven directament a complir la pena. En l'estudi anterior, en canvi, cap dels que tenien *antecedents* havia reincidit. Ara això no es dona, ja que un 40 % dels que tenien *antecedents* han tornat a reincidir.

En referència amb els agressors de **violència de gènere**, trobem que en una proporció més elevada els reincidents tenen:

- *CI baix*
- *Una sola víctima*
- *Antecedents*
- *Trencaments de condemna*

A diferència de l'estudi anterior (2010-2013), en aquest no s'ha trobat que els reincidents presentin significativament una major proporció d'*increment en la gravetat* del delictes ni d'*antecedents penals en la família*.

En el grup d'infractors d'**altres delictes violents** és en el qual hi ha més diferències entre els reincidents i els desistents. En major proporció, entre els reincidents trobem:

- *Espanyols*
- *Baix CI*
- *Temeritat*
- *Impulsivitat i inestabilitat emocional*
- *Ingressos anteriors*
- *Incidents*
- *Expedients disciplinaris*
- *Conflictes amb interns*
- *Gaudiment de permisos ordinaris*

En comparació amb l'estudi anterior (2010-2013), en aquest estudi no hem trobat diferències significatives entre la persona reincident i la desistent en variables que sí que ho eren, com el *desajustament infantil*, el *pobre afrontament a l'estrès*, les *actituds procriminals* i l'*aprofitament* del programa de tractament DEVI.

Pel que fa als **multiviolents** (més d'una tipologia violenta), no es poden destacar diferències importants entre els reincidents i els desistents.

Els resultats no ens permeten trobar patrons o perfils de reincidents segons el delictes violent comès i ens apunten quelcom ja repetit en altres recerques nostres: **la tipologia delictiva no defineix per si sola una probabilitat diferent de reincidència.**

4.7 Grau d'encert en el pronòstic de risc segons *RisCanvi*

Un dels debats que s'arrossegueu de la recerca anterior és el grau d'encert o de sobreestimació del risc de cometre una reincidència violenta que es dona en la selecció del grup en el qual s'activa un protocol de prevenció del risc.

¿Es pot considerar la taxa de reincidència obtinguda com un indicador directe de l'encert en la predicció, o cal tenir també en compte si aquesta es veu afectada per la mateixa detecció i l'eficàcia de l'actuació posterior per prevenir la reincidència?

Els capítols 5 i 6 volen fer incidència cadascun parcialment en la resposta a aquesta pregunta. Ara donem les xifres directes d'encert en la predicció, sense entrar en aquest debat o intentar trobar cap explicació justificativa.

A continuació donarem l'oportunitat relativa (*odd ratio*) i els valors de *sensibilitat* i *especificitat* de l'eina *RisCanvi* i/o l'ús que els professionals n'han fet per donar la seva predicció de risc de reincidència i, per tant, incloure o no els subjectes en el *protocol d'excarceració d'alt risc*.

L'*oportunitat relativa* és la probabilitat que succeeixi un esdeveniment dividida per la probabilitat que no succeeixi i en la qual comparem la mesura d'associació entre les dues variables per tenir un indicador de la seva fortalesa o fiabilitat diagnòstica.

La *sensibilitat* és la capacitat del professional per estimar com a casos reincidents persones que realment després reincidiran.

L'*especificat* és la capacitat del professional per estimar com a casos desistents persones que realment no han tornat a reincidir en tots els anys següents en els quals s'ha fet el seguiment.

I ho farem en les mesures valorades en termes de *reincidència penitenciària* i també en termes de *reincidència en execució penal*, tenint en compte tant la *reincidència general* com la *reincidència violenta*, tot i que per a aquesta s'han utilitzat les prediccions de l'eina *RisCanvi*.

Val a dir que en els anys estudiats encara no existia en l'eina *RisCanvi* la millora tècnica introduïda a partir de 2016, a partir de la qual es distingeix entre predicció de *reincidència general* i predicció de *reincidència violenta*. Només es donava aquesta darrera dada.

Aquesta millora també va portar incorporat un altre avenç significatiu, que va ser l'ajustament dels valors algorítmics que donen una puntuació final actuarial a la predicció sobre la base de la ponderació interna que té cadascun dels 43 ítems del *RisCanvi* complet que ha omplert el tècnic. Aquest ajustament va suposar una notable millora en el producte final, atès que es va fer sobre la base de la reincidència observada en tots els casos que van sorgir durant l'etapa 2010/2013. Aquesta recollida empírica de dades va permetre un afinament força notable que es podrà apreciar en els nous mesuraments de les dades de reincidència.

S'analitzaran, doncs, les dades d'encert predictiu dels quatre tipus de resultats tenint presents aquestes limitacions.

Taula 26. Predicció en reincidència general penitenciària

Nivell de risc de reincidència violenta	Sí reincidència	No reincidència
<i>Alt</i>	115 (VP)	237 (FP)
<i>Mitjà / Baix</i>	105 (FN)	615 (VN)
Total	220	852

(VP) verdaders positius; (FP) falsos positius; (FN) falsos negatius; (VN) verdaders negatius

$$OR = \frac{115 \times 615}{105 \times 237} = \frac{70.725}{24.885} = 2,84$$

OR: Significa que, per cada vegada que diem si reincideix o no, 2,84 vegades encertem i 1 no.

$$\text{Encert reincidència: } \textit{Sensibilitat} = \frac{VP \times 100}{VP + FN} = \frac{115 \times 100}{220} = 52,3 \%$$

La capacitat dels professionals per estimar o predir com a casos reincidents persones que realment després reincidirán és del 52,3 %, lleugerament superior a l'atzar i, per tant, molt baixa.

$$\text{Encert desistència: } \textit{Especificitat} = \frac{VN \times 100}{FP + VN} = \frac{615 \times 100}{852} = 72,2 \%$$

La capacitat dels professionals per estimar o predir com a casos desistents persones que realment no han tornat a reincidir en els anys de seguiment és notable o discreta.

Taula 27. Predicció en reincidència general en execució penal

Nivell de risc de reincidència violenta	Sí reincidència	No reincidència
Alt	143 (VP)	209 (FP)
Mitjà / Baix	177 (FN)	543 (VN)
Total	320	752

(VP) verdaders positius; (FP) falsos positius; (FN) falsos negatius; (VN) verdaders negatius

$$OR = \frac{143 \times 543}{177 \times 209} = \frac{77.449}{36.993} = 2,10$$

OR: Significa que, per cada vegada que diem si reincideix o no, 2,1 vegades encertem i 1 no.

$$\text{Encert reincidència: } \textit{Sensibilitat} = \frac{VP \times 100}{VP + FN} = \frac{143 \times 100}{292} = 49,0 \%$$

La capacitat dels professionals per donar com a casos reincidents persones que realment després reincidiran és nul·la (igual que a l'atzar).

$$\text{Encert desistència: } \textit{Especificitat} = \frac{VN \times 100}{FP + VN} = \frac{543 \times 100}{752} = 72,2 \%$$

La capacitat dels professionals per donar com a casos desistents persones que realment no han tornat a reincidir en els anys de seguiment és notable o discreta.

Taula 28. Predicció en reincidència violenta penitenciària

Nivell de risc de reincidència violenta	Sí reincidència	No reincidència
Alt	65 (VP)	287 (FP)
Mitjà / Baix	53 (FN)	668 (VN)
Total	117	955

(VP) verdaders positius; (FP) falsos positius; (FN) falsos negatius; (VN) verdaders negatius

$$OR = \frac{65 \times 668}{52 \times 287} = \frac{43.420}{14.924} = 2,90$$

OR: Significa que, per cada vegada que diem si reincideix amb violència o no, 2,90 vegades encertem i 1 no.

$$\text{Encert reincidència: } \textit{Sensibilitat} = \frac{VP \times 100}{VP + FN} = \frac{165 \times 100}{117} = 55,6 \%$$

La capacitat del nostre estimador per donar com a casos reincidents persones que realment després reincidirán és molt baixa (molt pròxima a l'atzar).

$$\text{Encert desistència: } \textit{Especificitat} = \frac{VN \times 100}{FP + VN} = \frac{668 \times 100}{955} = 70,0 \%$$

La capacitat dels professionals per donar com a casos desistents persones que realment no han tornat a reincidir de manera violenta en els anys de seguiment és notable o discreta.

Taula 29. Predicció en reincidència violenta i en execució penal

Nivell de risc de reincidència violenta	Sí reincidència	No reincidència
<i>Alt</i>	87 (VP)	265 (FP)
<i>Mitjà / Baix</i>	102 (FN)	618 (VN)
Total	189	883

(VP) verdaders positius; (FP) falsos positius; (FN) falsos negatius; (VN) verdaders negatius

$$\text{OR} = \frac{87 \times 618}{102 \times 265} = \frac{53.766}{27.030} = 2,00$$

OR: Significa que, per cada vegada que diem si reincideix amb delictes violent o no, 2,0 vegades encertem i 1 no.

$$\text{Encert reincidència: } \textit{Sensibilitat} = \frac{VP \times 100}{VP + FN} = \frac{87 \times 100}{189} = 46,0 \%$$

La capacitat dels professionals per donar com a casos reincidents persones que realment després reincidirán violentament és nul·la (igual que a l'atzar).

$$\text{Encert desistència: } \textit{Especificitat} = \frac{VN \times 100}{FP + VN} = \frac{618 \times 100}{883} = 70,0 \%$$

La capacitat de l'estimador o estimadora per donar com a casos desistents persones que realment no han tornat a reincidir de manera violenta en els anys de seguiment és notable o discreta

Comparant els resultats de les quatre taules (de 26 a 29), es pot concloure que:

La mesura *oportunitat relativa* de la taxa *penitenciària* és més eficient que l'obtinguda quan s'analitza la taxa d'*execució penal*, és a dir, quan s'inclouen les reincidències en mesures penals alternatives (MPA).

S'encerta de forma similar en tots els tipus de mesures quan es tracta de preveure l'*especificitat*, és a dir, la predicció de les persones que no reincidiran. L'aquesta predicció d'encert està prop del 71,0 %.

En canvi la predicció de la *sensibilitat*, és a dir, la reincidència que és objecte d'aquest estudi, el grau d'encert és nul i l'eina no dona cap previsió fiable en els quatre tipus de mesura.

Els algoritmes no semblaven discriminar entre la reincidència general i la reincidència violenta (als anys d'aquest estudi encara no existia la mesura de reincidència general).

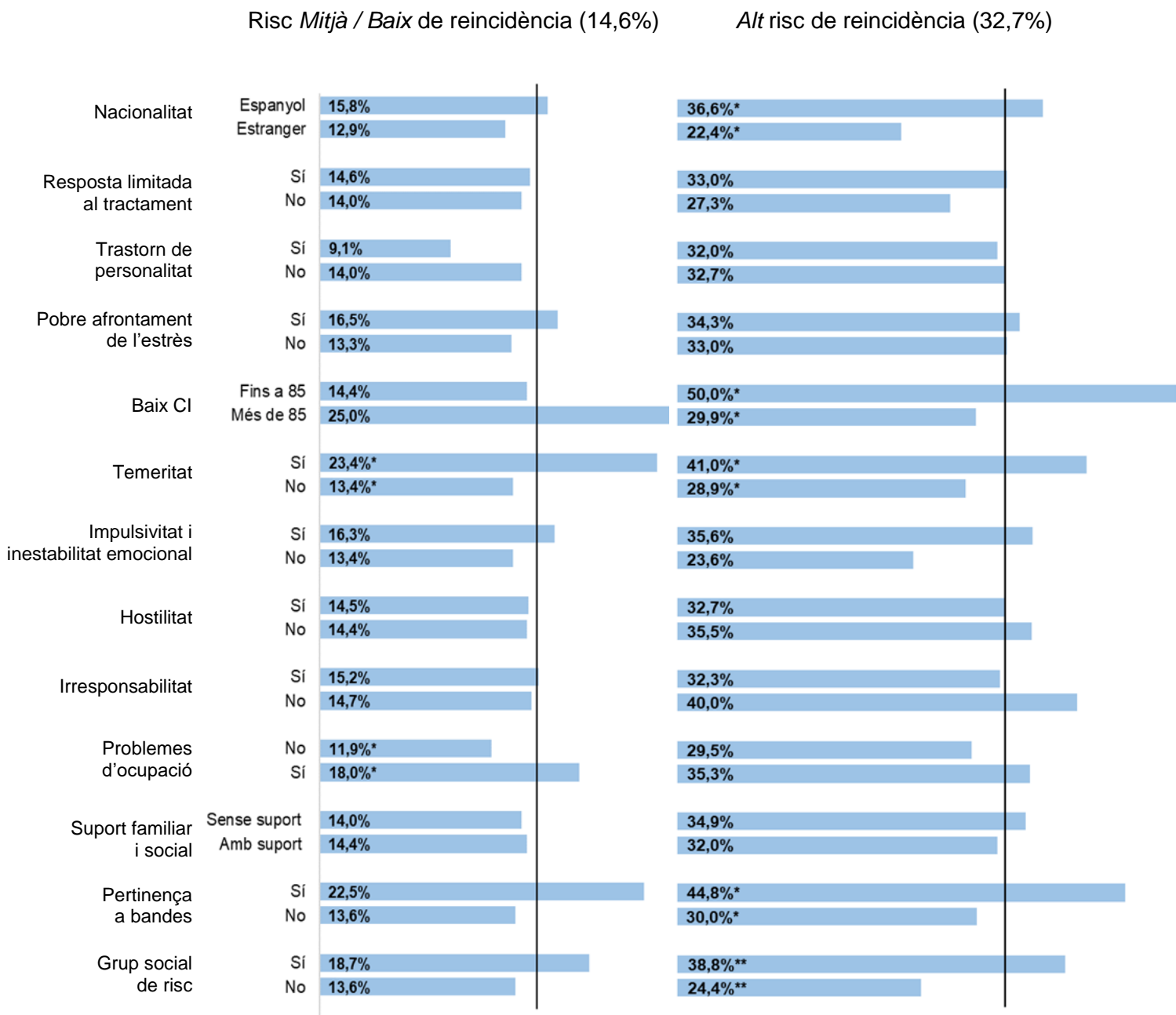
D'altra banda, no és un resultat sorprenent per a nosaltres, ja que els propis autors del *RisCanvi* sempre han advertit del caràcter generalista de l'eina i que en casos com en els que ens ocupa caldria complementar-ho amb proves específiques (HCR-20, SVR-20, SARA, entre d'altres) per afinar els resultats que s'extreuen. En el moment que es van fer els protocols d'excarceració d'aquest estudi, l'ús d'aquests instruments específics era residual.

En els dos capítols següents s'incidirà a esbrinar si la diferència entre reincidència prevista i reincidència observada pot ser deguda a l'efecte de la intervenció i com una millora de l'eficàcia en el tractament i control d'aquests grups, o es pot interpretar com una sobreestimació del risc.

4.8 Resum de les taxes de reincidència

Gràfic 47. Taxes de reincidència penitenciària

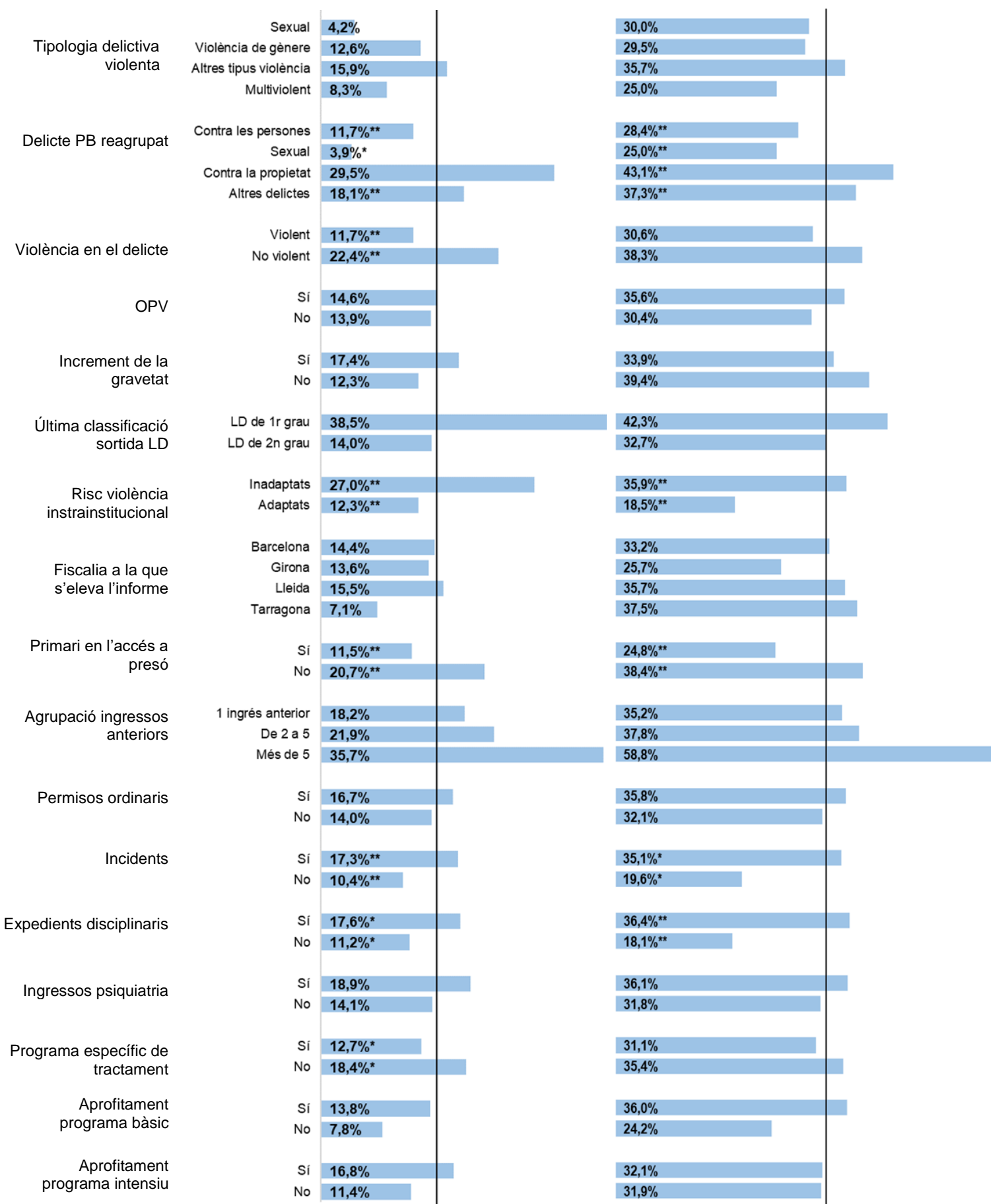
Variables personals

Variables penals i penitenciàries

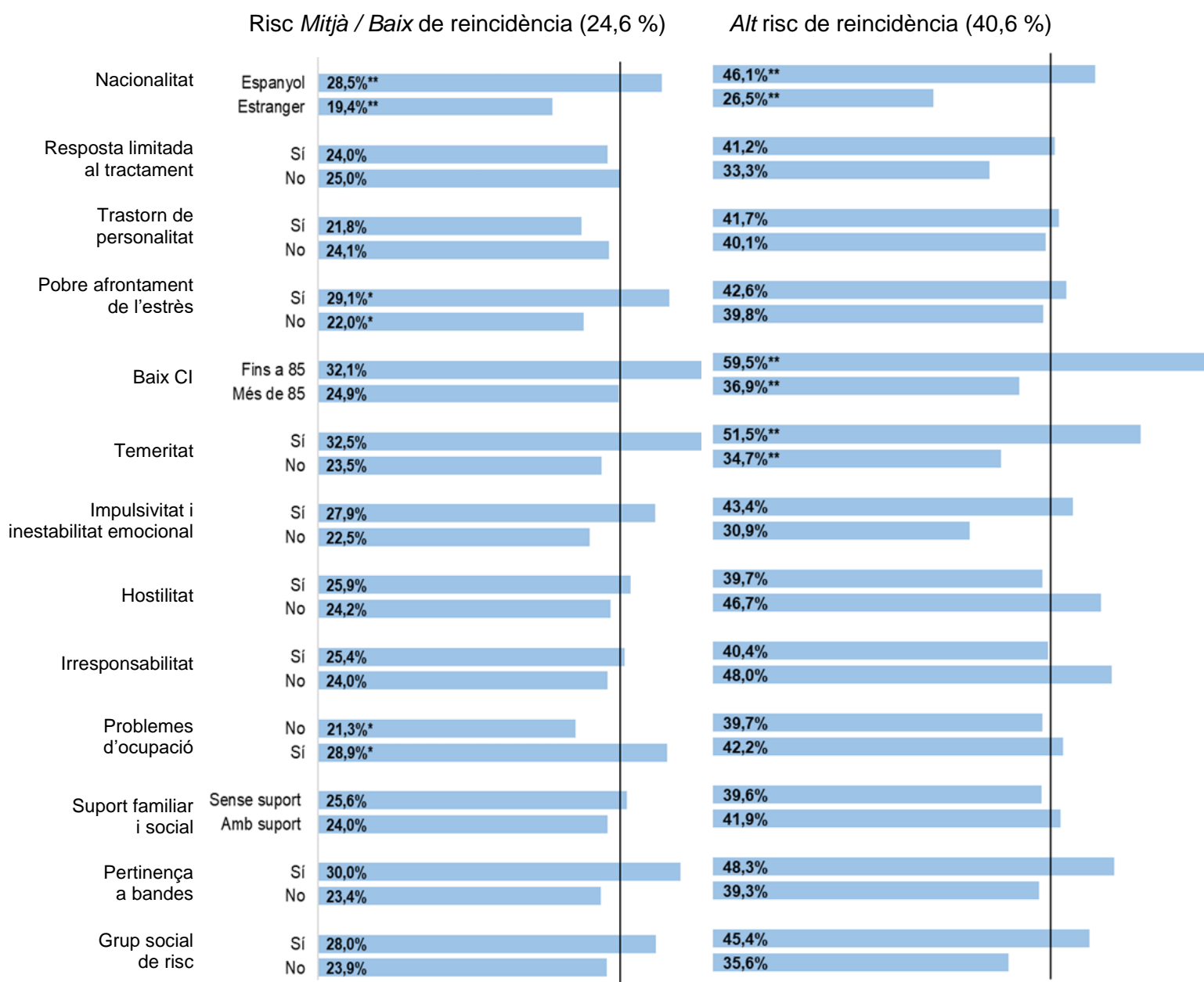
Risc Mitjà / Baix de reincidència (14,6%)

Alt risc de reincidència (32,7%)

Gràfic 48. Taxes de reincidència en execució penal

Variables personals

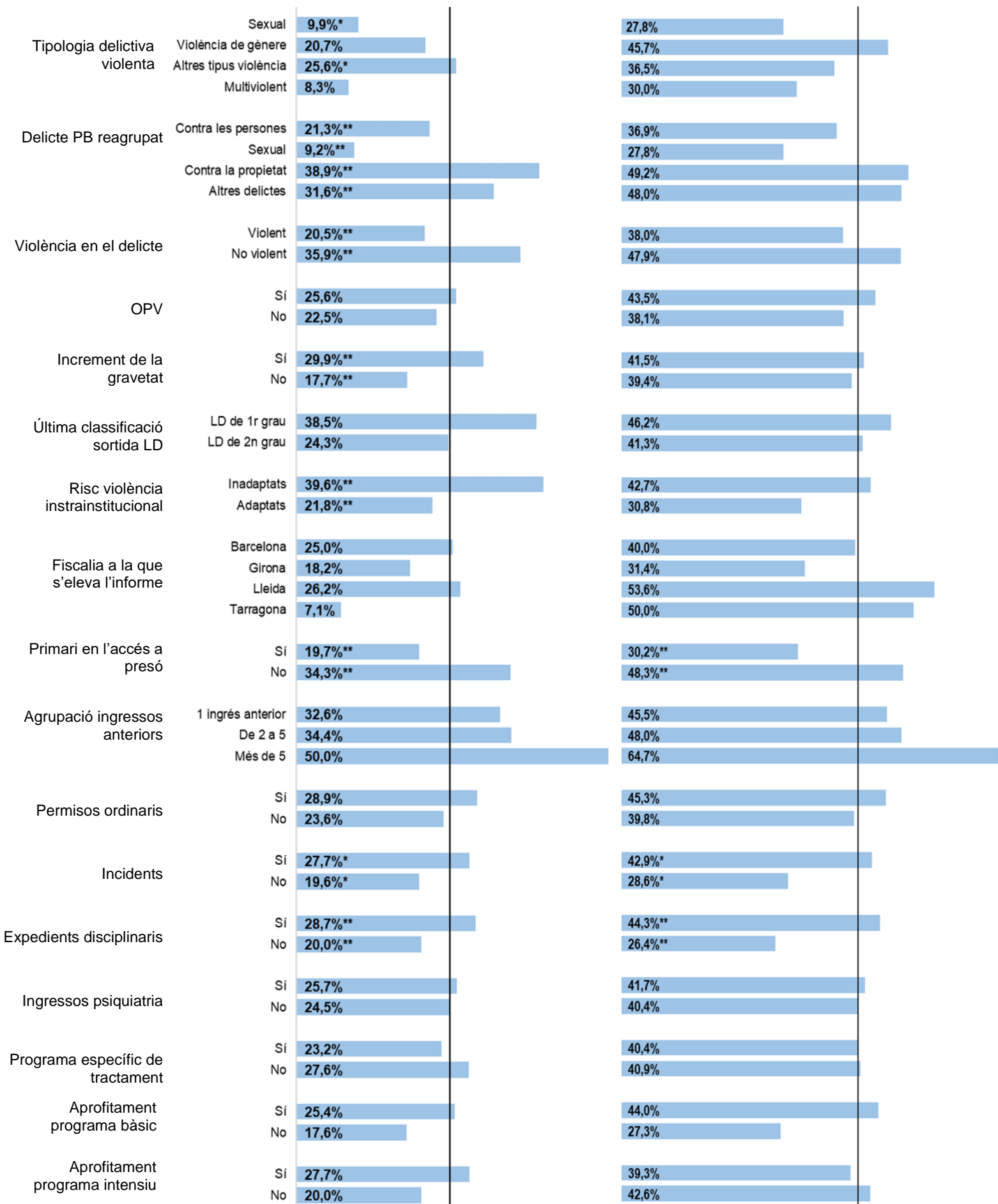

Variables penals i penitenciàries

Risc *Mitjà / Baix* de reincidència (24,6%)

Alt risc de reincidència (40,6%)

5. Impacte del tractament especialitzat

Si atenem als principis RNR (*risc, necessitat i responsivitat*; Bonta i Andrews, 2007), que formen part dels elements clau del *Model de Rehabilitació de les Presons de Catalunya*³, és important, en primer lloc, comptar amb instruments d'avaluació de risc estructurats i basats en l'evidència per tal de graduar el tipus d'intervenció segons el nivell de risc que presenta cada infractor, de manera que la intensitat del tractament i la supervisió s'han d'incrementar de forma paral·lela al nivell de risc de cada individu. En segon lloc, la *necessitat* significa que cal tractar per a cada persona aquells factors que en el seu cas tenen relació directa amb la probabilitat de reincidència. En tercer lloc, la *responsivitat* indica que el format del tractament s'ha d'adaptar a les característiques i estils d'aprenentatge dels individus. Finalment, els autors presenten evidència clara que quan la intervenció té continuïtat en el medi social, l'efectivitat s'incrementa.

S'apliquen aquests principis a la població d'aquest estudi? El que hem vist fins ara fa pensar que cada cop es consolida més l'avaluació estructurada del risc. Ara bé, a l'estudi anterior ja es trobaven moltes inconsistències en la relació entre tractament especialitzat, nivell de risc i el seu posterior impacte en l'evolució penitenciària positiva del subjecte, quan l'intern o interna sembla que evoluciona favorablement.

En el període que estem estudiant els programes específics per a la conducta violenta eren molt monolítics, llargs i excessivament vinculats al tipus de delicte. Així, parlem de programes per a delinqüents sexuals (SAC), violència de gènere (VIGE) o altres delictes violents (DEVI). D'aquesta manera, la part important del tractament que rebia cada intern o interna depenia més del tipus de delicte que de les seves necessitats criminògenes.

L'única graduació possible era la distinció entre programa *bàsic* i programa *intensiu*, amb una major durada i continguts en aquest últim. No obstant, com ja s'ha constatat anteriorment, la derivació al programa *bàsic* o a l'*intensiu* no

---

³ Vegeu:

http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/model_rehabilitacio_presons_cat_alanes.pdf.

estava en absolut vinculada al nivell de risc. Ara es comprovarà si continuava succeint en aquest segon estudi.

Per altra banda, els programes específics per a la conducta violenta, d'una durada llarga, tenien els mateixos continguts per a tots els interns condemnats pel mateix delictes. Aquesta estructura restava flexible per abordar les necessitats criminògenes de forma individualitzada.

Com havíem fet en l'estudi anterior, analitzem si hi ha relació entre el tractament especialitzat i:

- 1) La concessió de permisos.
- 2) Els incidents i els expedients disciplinaris.
- 3) La reincidència.

Les hipòtesis que hi ha al darrere són que aquelles persones que han realitzat i superat el programa de tractament específic de violència haurien d'haver iniciat la cadena permissiva i haver obtingut més permisos que els que no l'han superat, haurien de tenir menys incidents i rebre una quantitat menor d'expedients disciplinaris i en definitiva tenir menys reincidència.

5.1 Tractament especialitzat i concessió de permisos

El criteri i el missatge des de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat ha estat sempre que es pot començar a sortir de permís sense haver acabat el programa especialitzat. Amb això s'esperaria que els interns que han realitzat el programa de tractament amb un resultat favorable (és a dir, «amb aprofitament») han iniciat les sortides de permís ordinari, entenent que també es compleixen les altres condicions normatives i temporals vigents en la legislació penitenciària. Això, en l'argot del sistema penitenciari, es coneix com a *inici de la cadena permissiva*.

Per aquest motiu, analitzem la relació entre l'*aprofitament* dels diferents programes i l'obtenció de *permisos ordinaris* (taula 30). La hipòtesi esperada és

que aquells que hagin aprofitat els programes estiguin sobrerrepresentats en el gaudiment de *permisos ordinaris*.

Que el programa *motivacional* no estigui associat de forma significativa a una major proporció de *permisos ordinaris* és en part lògic, ja que és un pas previ a fer en aquells interns que, necessitant-lo a judici dels professionals de tractament que l'acompanyen, no estan encara convençuts de realitzar-lo voluntàriament o no tenen consciència de problema.

Taula 30. Relació entre l'aprofitament del programa i el gaudiment de *permisos*

Tipus programa	Aprofitament programa	<i>Permisos ordinaris</i>	
		No	Sí
<i>Motivacional</i>	No aprofita	82,1 %	17,9 %
	Sí aprofita	74,4 %	25,6 %
<i>Bàsic</i>	No aprofita	**91,7 %	8,3 %
	Sí aprofita	77,0 %	**23,0 %
<i>Intensiu</i>	No aprofita	**93,2 %	6,8 %
	Sí aprofita	67,4 %	**32,6 %
<i>Manteniment</i>	No aprofita	69,3 %	30,7 %
	Sí aprofita	68,6 %	31,4 %

** Significació estadística respecte al gaudiment de permisos: $p \leq 0,01$

Pel que fa als programes *bàsic* i *intensiu*, sí que es produeixen aquestes diferències. Efectivament, en ambdós programes hi ha una major proporció de permisos ordinaris en el grup que sí que els aprofita, enfront dels que no aprofiten el programa i no en tenen. Tot i això, tres de cada quatre que realitzen el programa *bàsic* i dos de cada tres que realitzen el programa *intensiu* NO inicien permisos un cop finalitzat el programa amb aprofitament. Aquestes serien les dues grans conclusions d'aquest punt.

Per als casos en els quals s'ha cregut necessari fer posteriorment un recordatori a mode de prevenció de recaigudes, trobem que es realitza un programa de *manteniment*, que tampoc té cap tipus d'impacte en la concessió o no de permisos sobre la base de si s'aprofita o no el programa. També veiem que el percentatge de persones sense permisos ordinaris es manté en un 70 %

aproximadament. Aquest programa de manteniment se sol realitzar molt més tard (un any o dos com a mínim), amb posterioritat al programa *bàsic* o *intensiu*.

Definitivament, les dades demostren que, tot i trobar un cert impacte en l'aprofitament del programa en la concessió de permisos ordinaris, aquests estan clarament restringits i l'impacte del programa especialitzat és molt petit.

Cal tenir present que l'inici de la *cadena permissiva* és una part clau del tractament penitenciari, ja que serveix per preparar la vida en llibertat i respon a la idea de resocialització. D'altra banda, en altres estudis⁴ ja hem demostrat com aquesta progressió pautaada té un impacte positiu en la reducció de la reincidència.

Pel que fa a la continuïtat de la intervenció en el medi social mitjançant la progressió a tercer grau, ja s'ha comentat l'alta proporció de casos de risc *mitjà* o *baix* que son desistents i finalitzen la condemna en segon grau: 1.060 interns en el període de 2014-2016. Cal preguntar-se pels impediments que troben les *junes de tractament* per fer progressar aquests interns i també si, fins i tot, es podria reduir la reincidència ampliant aquests contactes amb el medi social sota supervisió per a una part dels d'alt risc.

5.2 Tractament especialitzat, incidents i expedients disciplinaris

El tractament especialitzat hauria d'incidir també en la reducció del nombre d'*incidents* i d'*expedients disciplinaris*. És esperable que fer un tractament contribueixi a una conducta menys disruptiva i conflictiva en el centre penitenciari per les diferents habilitats que s'hi treballen. Per poder tenir èxit fora, dins de la institució ha d'haver-hi un inici de canvi, tot i que el context sigui tan complicat i poc replicable respecte al que es troba fora de la presó.

---

⁴ Capdevila *et al.*, 2019. Taxa de reincidència en la llibertat condicional i d'inactivitat delictiva a tercer grau a Catalunya. Barcelona, CEJFE. Consultable en web: <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2019/taxa-reincidencia/>.

Els resultats ens mostren que les persones que han realitzat un programa de tractament acumulen més incidents i més expedients disciplinaris que no les persones que no l'han fet, i per tant trobem un criteri d'adaptació a la necessitat: el realitzen aquells que el necessiten més (taula 31).

I, a més, trobem que les persones sense incidents i sense expedients disciplinaris són significativament més nombroses (60 %) entre les que sí han realitzat el programa de tractament que entre les que no l'han realitzat, i per tant podríem parlar també d'una relació d'eficàcia preventiva. Això ajuda a pacificar la vida quotidiana de la presó i en bona lògica ha de servir per preparar la vida en llibertat.

Taula 31. Impacte del tractament en els incidents i expedients disciplinaris

	Sí programa tractament	No programa tractament
Amb incidents	**68,6 %	31,4 %
Sense incidents	59,7 %	**40,3 %
Amb expedients	**70,6 %	29,4 %
Sense expedients	58,2 %	**41,8 %

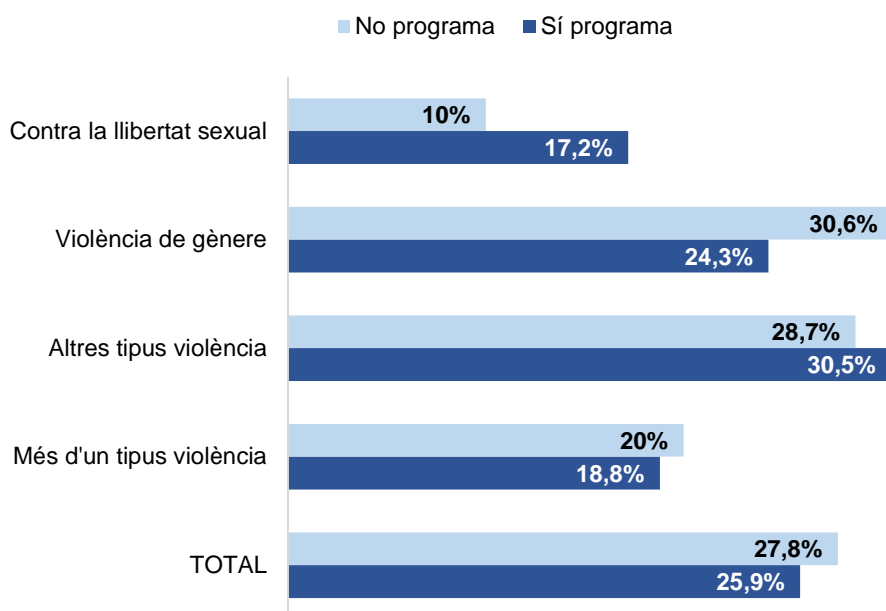
** Significació estadística respecte a realitzar programa de tractament: $p \leq 0,01$

5.3 Tractament especialitzat i reincidència

La hipòtesi que hem volgut comprovar és si els que han realitzat el programa de tractament especialitzat tenen una taxa de reincidència més baixa pel fet que han treballat les causes del seu comportament delictiu. Els resultats indiquen que no hi ha diferències significatives en la reincidència en execució penal pel fet d'haver realitzat el programa específic o no. El gràfic 47 recull la taxa de reincidència en execució penal de cadascun dels programes de tractament especialitzat distingint entre els que han realitzat programa i els que no l'han realitzat. **Cap dels percentatges presentats obté diferències significatives.** En el conjunt global de casos, sense distingir entre el nivell de risc (*alt*, *mitjà* i *baix*) ni entre les modalitats del programa (*bàsic*, *intensiu* i *manteniment*), els

resultats mostren que no hi ha un impacte en la taxa de reincidència en execució penal.

Gràfic 47. Taxes de reincidència en execució penal segons si es realitza programa o no

Una variable que podria estar influïent en els resultats és l'*aprofitament* dels programes específics de tractament. Com en tot, no és el mateix realitzar un programa amb una assistència, actitud i participació positiva que fer-ho sense cap mena d'implicació. La hipòtesi és que aquells interns que hagin aprofitat els diferents programes reincidiran menys que aquells que no els aprofiten.

Respecte al programa *bàsic*, sí que trobem diferències significatives, però contràries a la hipòtesi. Dels condemnats per delictes de *violència de gènere* que han realitzat el programa específic, trobem que reincideixen gairebé el triple els que sí que aprofiten el programa de tractament, en contraposició dels que no l'aprofiten (taula 32). La resta de grups no mostren diferències significatives, tot i que en general hi ha una tendència a ser més reincidents els que sí han aprofitat el programa.

Taula 32. Taxes de reincidència segons si aprofita o no el programa bàsic

Tipologia violenta PB	Aprofitament programa bàsic	Reincidència execució penal	
		N	%
<i>Contra llibertat sexual</i>	No aprofita	1	11
	Sí aprofita	2	10,5
<i>Violència de gènere</i>	No aprofita	4	*10,8
	Sí aprofita	19	*28,4
<i>Altres tipus de violència</i>	No aprofita	7	25,9
	Sí aprofita	22	34,9
<i>Multiviolent</i>	No aprofita	0	0
	Sí aprofita	2	40
TOTAL	No aprofita	12	*16
	Sí aprofita	45	*29,2

* Significació estadística respecte a la taxa de reincidència: $p \leq 0,05$

Respecte al programa intensiu, no trobem diferències significatives entre els que aprofiten o no el programa i la taxa de reincidència.

També pot passar que no s'estigui aplicant correctament en la selecció del tractament el criteri RNR de Bonta & Andrews (2007) d'ajustar adequadament el nivell de servei al nivell de risc de l'infractor. És a dir, a mesura que s'incrementa el nivell de risc *la quantitat de tractament* que es necessita per reduir la reincidència també augmenta. Si els infractors amb un risc més alt tenen més necessitats criminògenes que els de risc més baix, es lògic pensar que necessitaran més intervenció per atendre aquestes necessitats.

Un ajust inapropiat de la intensitat del tractament amb el nivell de risc de l'infractor pot portar a recursos de tractament desaprofitats i, en algunes situacions, a empitjorar les coses.

La taula 33 ens mostra si hi ha relació entre el tipus de programa realitzat i el nivell de risc detectat. En teoria, les persones amb nivell *alt* de risc haurien de rebre tractaments *intensius* i les persones amb nivell *mitjà/baix* haurien de rebre com a molt tractaments *bàsics* o no rebre'n.

Taula 33. Relació entre nivell de risc i programa de tractament especialitzat

Nivell de risc de reincidència violenta	Realitzen programa bàsic		Realitzen programa intensiu	
	N	%	N	%
Alt	85	24,1	132	37,6
Mitjà	91	25,7	141	39,9
Baix	102	28,0	132	36,3

No hi ha cap diferència significativa. S'aplica per igual qualsevol dels dos programes als tres nivells de riscs. No hi ha discriminació sobre la base de les necessitats. La cel·la marcada en vermell recull aquells casos en què el percentatge de subjectes que l'haguessin realitzat hauria de ser molt superior per les necessitats criminògenes dels subjectes. Les cel·les marcades en blau recullen aquells casos en què no caldria haver aplicat el programa o, com a molt, caldria haver aplicat un programa *bàsic* si s'hagués seguit el principi d'RNR de Bonta & Andrews (2007).

Així un 39,9 % dels subjectes de risc *mitjà* i un 36,3 % dels de risc *baix* han realitzat el programa *intensiu*, però no caldria. I, contràriament, un 36,1 % dels de risc *alt* no realitzarà cap programa específic. Sembla més aviat que hi ha altres factors organitzatius o d'oportunitat que condicionen el programa que realitza cada intern o interna.

I què passa si considerem el mateix en funció de la tipologia delictiva violenta? Tampoc hi ha cap diferència significativa. Passa el mateix: no es discrimina qui realitza el programa en funció del risc. Els tres nivells de risc tenen el mateix percentatge d'aplicació, amb l'afegit que hi ha poca aplicació del programa *intensiu* en casos de violència de gènere i violència general (marcats en vermell) amb alt risc i excessiva en casos de violència sexual de risc mitjà i baix (marcats en blau).

Taula 34. Relació entre nivell de risc i programa de tractament realitzat desglossat segons tipologia delictiva

Nivell de risc de reincidència violenta		Realitzen programa bàsic		Realitzen programa intensiu	
		N	%	N	%
Sexuals	Alt	12	33,3	22	61,1
	Mitjà	5	18,5	17	63,0
	Baix	14	31,8	28	63,6
Gènere	Alt	22	31,4	27	38,6
	Mitjà	33	32,7	37	36,6
	Baix	51	35,2	55	37,9
Violència general	Alt	34	21,8	57	36,8
	Mitjà	34	25,2	62	45,9
	Baix	23	20,7	37	33,3

Així doncs, tal com mostra la taula 34, no hi ha cap diferència d'aplicació dels programes ni en el nivell de risc ni en la intensitat del programa. Els dos grups (*alt* risc i risc *mitjà / baix*) han rebut la mateixa proporció de programa de tractament (prop del 60 %), i un nombrós grup (també el 62,2 %), en proporció contrària a l'esperada pel seu nivell de risc.

I el seu impacte amb la reincidència? Cap ni un, com es pot veure a les dues taules següents.

Taula 35. Relació entre nivell de risc, programa realitzat i taxa de reincidència observada (execució penal)

Nivell de risc de reincidència violenta	Realitzen programa bàsic		Realitzen programa intensiu		No realitzen programa	
	N	Taxa reincidència	N	Taxa reincidència %	N	Taxa reincidència %
Alt	31	36,5 %	54	40,9 %	52	40,9 %
Mitjà	28	30,8 %	46	32,6 %	38	31,7 %
Baix	16	15,7 %	24	18,2 %	28	23,5 %

Tot i les diferències en els percentatges de les taxes de reincidència en execució penal, aquestes no són significatives a nivell estadístic. El programa fet pels subjectes no té incidència en la taxa de reincidència en execució penal observada posteriorment. Tot i que s'observi una tendència (que no una significació) a la baixa quan es mira el nivell de risc, no es pot atribuir a l'efecte del programa, atès que els que no fan el programa mantenen el mateix patró.

No fem el desglossament per tipologies violentes atès que hi ha grups amb un nombre molt baix de casos que esbiaixa els percentatges de la reincidència i indueix a errors en la seva interpretació.

Ens queda analitzar si l'*aprofitament* dels programes *intensius* de cada gran tipologia delictiva mostra diferències entre els desistents i els reincidents.

Tampoc hi ha diferències, com mostra la taula 36.

De fet, exceptuant els infractors *sexuals*, hi ha una tendència no significativa a presentar més reincidència els casos en què teòricament s'ha aprofitat el programa. Això és el contrari del que es pretenia.

Taula 36. Taxes de reincidència segons si aprofita o no el programa *intensiu*

Tipologia violenta PB	Aprofitament programa <i>intensiu</i>	Reincidència execució penal	
		N	%
<i>Contra llibertat sexual</i>	No aprofita	3	20
	Sí aprofita	8	15,4
<i>Violència de gènere</i>	No aprofita	12	25
	Sí aprofita	22	31
<i>Altres tipus de violència</i>	No aprofita	10	27
	Sí aprofita	39	33,1
<i>Multiviolent</i>	No aprofita	0	0
	Sí aprofita	1	25
TOTAL	No aprofita	25	24,5
	Sí aprofita	70	28,6

Això ens porta a pensar que la valoració respecte a l'aprofitament d'un programa especialitzat en el SIPC no discrimina l'objecte per al qual està pensat. Tenint en compte la feina que dona omplir-lo i mantenir-ho actualitzat, és un punt a replantejar per part dels gestors penitenciaris.

I, per acabar, quan hem analitzat per separat només el grup de risc *mitjà / baix*, les diferències gairebé són significatives en els interns que han realitzat el programa *bàsic de violència de gènere*. No es poden extreure gaires conclusions atès el petit nombre de casos, però sí que mostren una tendència en el sentit que hem comentat de provocar un efecte negatiu en la reincidència: els que no l'han aprofitat presenten una taxa de reincidència en execució penal del 7,1 %,

mentre que els que sí l'han aprofitat la tripliquen: 21,8 % (taula 37) (vegeu detall de la resta en l'annex 2_1.7.1. *Aprofitament programa*).

Taula 37. Relació entre casos de pronòstic de baix risc en violència de gènere, realització del programa bàsic i reincidència

Tipologia violenta PB	Aprofitament programa bàsic	Taxa reincidència execució penal	
		N	%
Violència de gènere	No aprofita	2	7,1
	Sí aprofita	12	21,8

El conjunt d'aquests resultats mostren que els programes de tractament específic aplicats en el moment de l'estudi (anys anteriors a l'elaboració dels informes d'excarceració d'alt risc 2014-2016) no tenien l'impacte desitjat. Això ja havia estat detectat per la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, que va revisar-ne el contingut l'any 2019 i va canviar els procediments d'aplicació a partir del 2020. El mateix CEJFE està participant en l'avaluació dels resultats de la nova implementació, i en un futur molt pròxim podrem donar resultats. Però en el cas que ens ocupa es demostra que els programes de tractament tal com s'estaven aplicant no tenien impacte en la reducció de la reincidència dels excarcerats d'*alt* risc, i en els casos de *violència de gènere* de riscos *mitjà* i *baix* realitzar el programa produïa l'efecte advers de fer augmentar la reincidència trobat en alguns estudis (Bonta & Andrews, 2007).

5.4 Entrevistes amb l'equip de tractament

Per acabar aquest bloc, ens preguntem si es fan més *trobades* entre els professionals de tractament i els interns en funció del nivell de risc. Si es respectés el model RNR, els interns amb un nivell de risc *alt* de reincidència violenta haurien d'estar sobrerrepresentats en el nombre de *trobades* registrades amb els diferents professionals. La resposta és que en general no és així, a excepció del psicòleg o psicòloga, que sí que en fa més amb els d'*alt* risc (taula 38).

Taula 38. Nombre de trobades segons el nivell de risc de reincidència violenta

Núm. de trobades		Mitjana	Desviació estàndard
Educador/a	<i>Alt risc</i>	26,76	24,28
	<i>Risc mitjà</i>	23,97	29,94
	<i>Baix risc</i>	22,83	38,27
Jurista	<i>Alt risc</i>	9,85	9,79
	<i>Risc mitjà</i>	9,69	11,39
	<i>Baix risc</i>	10,93	20,65
Psicòleg/oga	<i>Alt risc</i>	*15,61	15,89
	<i>Risc mitjà</i>	14,32	25,31
	<i>Baix risc</i>	*11,37	24,35
Treballador/a social	<i>Alt risc</i>	25,34	25,41
	<i>Risc mitjà</i>	25,47	49,67
	<i>Baix risc</i>	22,20	20,99

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

D'altra banda, sí que trobem diferències significatives entre el nombre de trobades amb els professionals de tractament i la posterior reincidència. Tots, excepte el jurista, han tingut més trobades amb els que després han resultat reincidents (taula 39).

Taula 39. Trobades i reincidència en execució penal

Reincidència presó + MPA		Mitjana	Desviació estàndard
Núm. trobades educador/a	Desistent	*23,09	31,64
	Reincident	*27,82	25,43
Núm. trobades jurista	Desistent	9,95	16,03
	Reincident	10,65	11,49
Núm. trobades psicòleg/oga	Desistent	**12,19	18,68
	Reincident	**17,37	28,90
Núm. trobades treballador/a social	Desistent	*21,97	21,76
	Reincident	*29,81	52,92

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

Succeeix el mateix amb els interns de perfil *inadaptat*. Aquests han tingut, en proporció, més trobades amb l'educador o educadora i el psicòleg o psicòloga que els *adaptats* (taula 40).

Taula 40. Trobades i perfil inadaptat (risc alt de violència intrainstitucional)

Risc violència intrainstitucional		Mitjana	Desviació estàndard
Núm. trobades educador/a	<i>Inadaptat</i>	**28,85	24,81
	<i>Adaptat</i>	**22,10	32,45
Núm. trobades jurista	<i>Inadaptat</i>	9,70	9,56
	<i>Adaptat</i>	10,45	17,19
Núm. trobades psicòleg/oga	<i>Inadaptat</i>	**16,49	16,20
	<i>Adaptat</i>	**12,18	25,19
Núm. trobades treballador/a social	<i>Inadaptat</i>	27,04	47,43
	<i>Adaptat</i>	22,77	23,66

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

Els resultats ens porten a concloure que els professionals acaben detectant de forma encertada els casos amb més necessitats criminògenes de rebre intervenció tant dins de la presó com fora després, vistos els resultats de reincidència, i d'aquí que hi dediquin més temps. D'altra banda, sorprèn que l'evidència que proporciona *RisCanvi* no s'apliqui de forma suficient a la gestió del risc pel que fa a la derivació a cada tipus de programa i l'accés a permisos i el medi obert.

Aquesta era la forma de funcionar en el període d'anys que analitza aquest estudi (excarcerats entre el 2014 i el 2016). El desenvolupament posterior d'algunes mesures com la modificació dels programes és consistent amb aquesta necessitat de millora en l'aplicació del model RNR.

6. L'opinió dels professionals

6.1 Fonamentació de l'estudi qualitatiu

Una de les propostes de millora de l'anterior estudi (2010-2013) era saber què passava amb els informes i quines eren les actuacions i passes que es feien. Això ens havia de servir per saber si aquestes passes podien tenir algun tipus d'impacte en el canvi que es vol produir quant a la prevenció de noves reincidències o, si més no, si es pot atribuir algun tipus de repercussió en el que passa amb l'intern o interna després de la seva sortida en llibertat definitiva. Aquesta era la finalitat de la recollida d'informació a partir d'entrevistes a persones clau que intervenien en aquell moment del procediment: esbrinar si realment hi ha una sobrerrepresentació del risc i s'eleven molts protocols d'excarcerats d'alt risc o en realitat la intervenció posterior ha fet disminuir el risc pel sol fet d'establir un control en aquest grup difícil. Les opinions manifestades pels professionals són opinions actuals, que recullen la percepció des de l'aplicació de la Instrucció 2/2019 relativa al procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb risc alt de reincidència delictiva violenta, i per tant es produeix un biaix respecte al moment que la resta de l'estudi avalua, uns quants anys abans (abans de 2014-2016).

Com diu la Instrucció 2/2019, hi ha un tipus de casos que surten de presó sense haver culminat el procés de reinserció i en els quals el risc de reincidència violenta futura és elevat. Davant d'això, s'imposa que l'Administració es coordini entre els diferents agents implicats en l'excarceració d'aquests interns amb la finalitat de: a) reduir la reincidència; b) augmentar les possibilitats de reinserció; c) incrementar la seguretat de les víctimes i de la societat en general.

6.2 Metodologia de les entrevistes

Es va fer el guió d'una entrevista semiestructurada, adaptant algunes de les preguntes a l'interlocutor segons el seu àmbit de treball:

Les preguntes generalistes (PG) es repetien en totes les entrevistes, i les específiques (PE) es feien segons l'àmbit de treball de la persona entrevistada.

En el tractament de les dades, posteriorment, es van agrupar les respostes en 2 grans blocs: actuacions i valoració del procediment, tal com mostra la taula 41:

Taula 41. Agrupació dels resultats de les entrevistes

Actuacions	Valoració del procediment
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Actuacions pròpies ▪ Coordinacions, inputs d'altres operadors ▪ Informació que reben els excarcerats ▪ Informació que reben les víctimes ▪ Fiscalia i Mossos d'Esquadra 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Punts forts ▪ Punts febles ▪ Canvis observats ▪ Efectivitat ▪ Millores

La selecció de la mostra es va fer mitjançant la *tècnica de la bola de neu*, en la qual es preguntava a cada informant clau qui creia, al seu parer, que podia aportar dades interessants respecte a alguns dels punts tractats a l'entrevista. Finalment, es van entrevistar 15 persones dels àmbits següents:

- Centres penitenciaris: 2 entrevistes
- Servei de Rehabilitació (SGPRS): 5 entrevistes
- Àrea de Mesures Penals Alternatives: 3 entrevistes
- Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima: 2 entrevistes
- Àrea d'Informació i Seguretat (SMPRAV): 1 entrevista
- Mossos d'Esquadra (atenció a la víctima): 1 entrevista
- Fiscalia: 1 entrevista

No es va arribar en tots els casos al *procés de saturació*, moment en el qual ja no cal seguir entrevistant a ningú més d'aquell àmbit perquè ja es repeteixen els discursos. Alhora, hauria estat necessari entrevistar alguns informants clau d'àmbits com per exemple Mossos d'Esquadra o Fiscalia, però accedir-hi va ser molt complicat, bé perquè van al·legar motius de molta feina, bé per posar dificultats en l'obtenció de permisos dels superiors, o bé per manca d'interès a participar en la proposta de treball.

En l'altre extrem hem trobat serveis i persones molt predisposades, a les quals donem les gràcies per les seves aportacions, que ens han permès cobrir per saturació l'arc de casuístiques que es donen en les actuacions i procediments de

l'Àrea de Mesures Penals Alternatives, de l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima, de l'Àrea d'Informació i Seguretat i del Servei de Rehabilitació.

La majoria d'entrevistes s'han fet a través de videotrucades, que s'han gravat i transcrit posteriorment.

A continuació s'ha fet un anàlisi del discurs sobre la base dels temes tractats, identificant els conceptes que han anat apareixent i la posició de l'entrevistat al respecte. Per facilitar la interpretació i l'acompanyament al lector, s'han agrupat en els dos grans blocs que hem esmentat anteriorment: actuacions i valoració del procediment.

6.3 Resultats

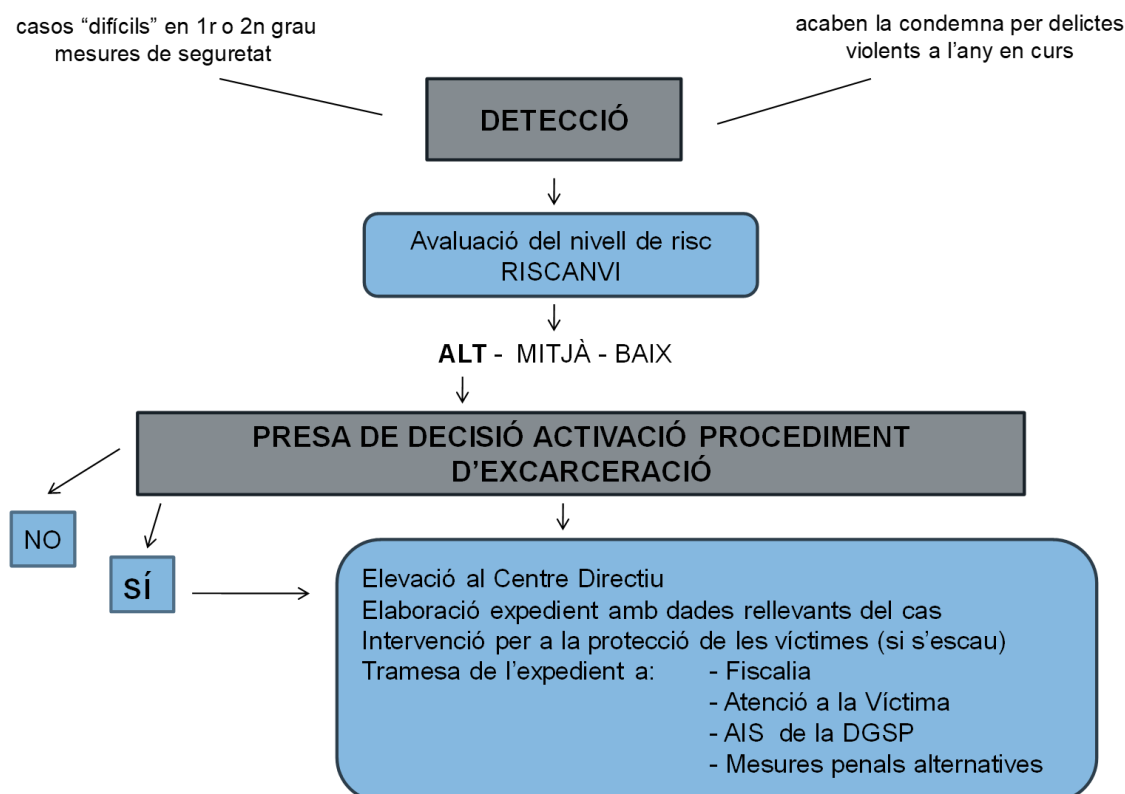
Han servit les intervencions fetes amb el protocol per reduir la reincidència? Són l'explicació de la reducció de reincidència que observem?

A continuació es presentaran els resultats obtinguts de les anàlisis del discurs dels professionals fetes sobre les quinze entrevistes, agrupats en diferents blocs temàtics.

6.3.1 Actuacions pròpies

Com ja vam recollir en l'anterior informe, el procediment d'excarceració dels interns amb alt risc de reincidència delictiva violenta segueix el patró recollit en la figura 2.

Figura 2. Procediment d'excrceració dels interns amb alt risc de reincidència delictiva violenta

Font: creació pròpia a partir d'*Estudi de la reincidència en les excarceracions d'alt risc (2010-*

El que ha canviat més respecte a aquest procediment és que amb la Instrucció 2/2019 s'avança el temps d'inici del protocol d'excrceració (ara, des dels centres penitenciaris, treuen els llistats dels interns a qui els resten vuit mesos per al compliment de la pena). Així, els següents operadors que hauran d'intervenir tindran més marge de temps per poder fer les seves actuacions, buscar recursos, resoldre dubtes, traspasar la informació i coordinar-se.

6.3.2 Coordinacions, inputs d'altres operadors

Els entrevistats, en general, valoren positivament la informació que els envien els companys del mateix Departament de Justícia i la coordinació amb el Grup Central d'Atenció a la Victima dels Mossos d'Esquadra (E1, E3, E4, E5, E8, E11, E1, E15).

Però quan actuen com a emissors no solen rebre inputs sobre la informació enviada, a menys que els receptors necessitin resoldre dubtes o ampliar la informació, o que l'informe els arribi tard (E1, E2, E4, E10, E12, E13).

Respecte al contingut de l'informe descriptiu de l'intern, la informació transmesa per escrit hauria requerit una coordinació telefònica prèvia per part del CP amb l'OAVD (Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte), atès que aquesta informació era prou rellevant per haver pres accions protectores cap a la víctima i/o preparar-la i acompanyar-la de cara a la futura excarceració (E3).

Així que creuen que caldria millorar la coordinació entre tots els operadors (E13, E9, E2, E3, E11, E15) i que seria necessària més implicació per part dels professionals dels centres penitenciaris (E3, E13, E14).

6.3.3 Actuacions amb l'excarcerat o excarcerada

La majoria dels entrevistats creuen que els interns no són coneixedors de la seva avaluació d'alt risc (E1, E4, E5, E10, E11, E12, E13, E14, E15). El que sí es treballa amb l'intern o interna és el seu pla d'excarceració o desinternament per preparar la seva sortida de la presó, però sense esmentar la valoració del risc (E5, E11, E12, E13, E14, E15). Tot i això, en alguns casos sí que ha quedat patent que ho arriben a saber, sobretot els que són més mediàtics perquè es converteixen en focus d'atenció o control (E1, E4). I hi ha alguns que quan arriben a saber que estan classificats com d'alt risc opten per relativitzar-ho manifestant que no són tan diferents a altres interns (E9).

Adicionalment, amb la informació obtinguda s'obre un debat en relació amb el fet de si informar l'intern o interna sobre el seu risc és positiu o negatiu. Per una banda, alguns entrevistats consideren que s'hauria de treballar perquè l'individu fos conscient del seu risc, ja que saber-ho pot ajudar al desistiment (E13, E14), però per l'altra també es parla que això pot contribuir a incrementar la pressió policial percebuda i amb això la delinqüència (E1).

Un punt destacat és que creuen que manquen programes de reintegració i d'acompanyament per preparar la llibertat i la vida en comunitat (E1, E2, E4, E7, E11, E14). Des dels centres penitenciaris es treballa amb l'intern o interna en un

pla de desinternament o excarceració en el qual, en funció de les seves necessitats, es derivarà o vincularà a diferents entitats o serveis de la comunitat (centres d'atenció a la drogodependència, serveis socials, subsidis, etc.) (E5, E11, E12, E14, E15). S'insisteix molt en la qüestió del domicili acollidor. Hi ha moltes dificultats per trobar-ne per a determinats perfils, per aconseguir que certs individus informin on aniran a viure o per saber-ho amb prou antelació per iniciar el protocol i la protecció de la víctima —en cas que hi sigui—, dins dels marges establerts per la instrucció.

En casos de violència filioparental, on normalment hi ha hagut mesures de protecció cap a la mare, des del CP treballen el retorn al domicili familiar, amb la persona que ha estat la seva víctima. En aquests casos, caldria una coordinació prèvia amb l'OAVD per tenir en compte si la víctima vol realment que el seu agressor (fill) torni a casa. Cal en aquests casos valorar les dues parts de la problemàtica (E3).

6.3.4 Víctimes

Per altra banda, en les entrevistes fetes a personal de l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima (ARAV) es posa de manifest la importància de no comunicar a l'intern o interna el motiu de la denegació d'un permís, per exemple, si aquesta denegació ha estat motivada per la víctima, ja que això pot incrementar els sentiments negatius envers ella, la seva culpabilització i sentiments de venjança (E2,E3).

En referència amb la part del protocol relacionat amb la informació a les víctimes i la seva protecció, els professionals, en general, consideren que tenen molta informació disponible, que se'ls fa un bon traspàs d'aquesta informació i que hi ha molt bona coordinació entre tots els serveis i agents d'intervenció. Gràcies a això, poden oferir un bon servei a les víctimes, que es mostren agraïdes (E2, E3,E7).

Creuen que s'ha millorat en diversos aspectes en els darrers anys, i esmenten uns informes dels excarcerats més acurats i fets amb més temps (cosa que ofereix més marge per actuar i protegir la víctima) i que introdueixen noves

mesures de protecció per a les víctimes, consells d'autoprotecció i dispositius ATENPRO (E2, E3,E7).

Tot i això, continuen considerant que la coordinació entre centres penitenciaris i les oficines d'atenció a la víctima podria ser més fluida, que caldria fer formació conjunta entre tots els professionals implicats i afegir un avís al SIPC quan l'intern o interna surt de permís per si cal avisar la víctima (i no només en el moment de l'excarceració final) (E2,E3).

Els agents implicats coincideixen en la diversitat de reaccions que les víctimes presenten en ser coneixedores de l'excarceració. Es troben amb casos en què estan molt espantades (creuen que l'excarcerat o excarcerada anirà per elles i demanen nivells més alts de protecció), casos en què no estan preocupades (han refet la seva vida, ha passat molt de temps, han canviat de domicili, etc.), casos en què busquen un apropament a la persona agressora i casos en què es culpabilitzen (violència filioparental, quan la condemna ha estat per maltractaments de fills a pares) (E2, E3).

En qualsevol d'aquestes situacions, les persones entrevistades coincideixen en el fet que totes estan molt agraïdes per l'atenció i que la valoren molt positivament. Tot i això, també és cert que acostuma a costar convèncer-les d'acceptar determinats elements de protecció com el patrullatge policial estàtic o 24 hores (E7). Des de tots els serveis es procura donar suport a la víctima, accepti o no accepti l'ajuda, i adaptabilitat de totes les mesures a la seva situació i voluntat.

En general, els professionals que treballen consideren que les actuacions que porten a terme sí que serveixen per protegir les víctimes, ja que de forma general no han hagut de lamentar cap incident greu. És cert, però, que hi ha una certa prevenció i por a creure que els agressors desisteixen de la seva anterior víctima (ara protegida) i busquen noves parelles que seran potencials víctimes.

Tot i que no disposen d'una certesa absoluta sobre l'eficàcia de les mesures que apliquen perquè no s'han avaluat directament, no es poden arriscar a no protegir-les, i per tant creuen en la utilitat de la seva tasca.

6.3.5 Actuacions de Fiscalia i dels Mossos d'Esquadra

Com hem comentat abans, des del centre penitenciari s'inicia l'informe d'excarceració, que s'envia al Servei de Rehabilitació. En aquest Servei es completa amb la informació aportada per MPA i Atenció a la Víctima, i llavors s'envia a l' AIS i a Fiscalia.

La majoria d'operadors desconeixen què fan amb els seus informes quan els reben a Fiscalia: no hi ha cap devolutiva per la seva part. Així que el que ens han pogut comentar en les entrevistes es basa en informació rebuda de forma indirecta i extraoficial, no per una comunicació formal. Algunes persones entrevistades troben a faltar aquesta devolutiva i coordinació (E5, E12, E14).

L'elevació de l'informe d'excarceració a Fiscalia suposa l'adopció de diferents mesures segons el cas, com per exemple l'acceleració de causes pendents per aplicar la nova pena abans de la sortida (i de passada aconseguir més temps per treballar per reduir el risc), la inclusió de la informació a la base de dades policial, la utilització de la informació coneguda per centrar les investigacions de futurs delictes i tractar de resoldre'ls, o la protecció a la víctima si és necessari.

Des de Fiscalia ens comenten que seria necessari millorar alguns aspectes burocràtics, concretament tancar la Fiscalia durant els caps de setmana, millorar i ampliar la coordinació amb tot l'Estat, així com la situació d'inseguretat normativa respecte a les actuacions que es poden fer amb els excarcerats que ja han acomplert la seva pena (E6).

Els Mossos d'Esquadra poden rebre informació d'una excarceració d'alt risc per dues vies, l' AIS i/o la Fiscalia. Un cop rebuda, introdueixen a la seva base de dades la informació que els sigui rellevant per a un possible control (E1), i es coordinen amb l'oficina de víctimes per activar-ne la protecció activa i donar-los consells d'autoprotecció (E3, E7, E13). Quan els excarcerats tenen ordres d'expulsió del territori també són els responsables d'activar-les (E1, E4, E12).

La percepció és que els Mossos estan molt satisfets amb els informes que reben, ja que els proporcionen informació molt valuosa sobre el risc dels excarcerats (E1, E7).

6.3.6 Valoració del procediment

El que gairebé tots els entrevistats destaquen del procediment és la quantitat i la qualitat de la informació que generen i transmeten (E1, E3, E6, E7, E8, E9, E10, E14): valoren positivament el procediment d'excarceració per la utilitat de la informació que es recull als informes i que es traspasa. Això permet fer un bon seguiment dels casos d'alt risc (E4, E11, E12, E14, E15), treballar millor amb l'exintern o exinterna si té una MPA per complir (E8), i facilita oferir protecció a les víctimes (E2).

Des d'Atenció a la Víctima agraeixen tenir més informació sobre l'excarcerat o excarcerada en relació amb el domicili acollidor: possibles comunicacions amb la víctima, futures intencions respecte a ella, etc. Cal, però, informar en el moment que es disposi de les dades des del CP a l'OAVD, sigui telefònicament o per qualsevol altre mitjà instantani per garantir que la víctima tingui les pautes d'autoprotecció i/o de gestió amb els Mossos.

Des d'MPA agraeixen conèixer més en profunditat l'individu amb el qual intervindran a partir d'ara en les mesures pendents de compliment, així com les facilitats de poder contactar-hi abans que surti del centre penitenciari i vincular-lo als professionals que faran el seguiment de la seva MPA.

Es destaca que ara els professionals ja han incorporat el protocol com una part més de la seva feina (E1, E10), l'increment de responsabilitat dels centres penitenciaris per iniciar els informes (E5, E12, E14, E15) i l'aplicació més generalitzada del *RisCanvi* elaborant informes centrats en els riscos (E11, E12, E14).

Un altre punt que es remarca és la capacitat que proporciona el protocol de detectar els casos d'alt risc i poder fer un seguiment més exhaustiu d'aquests individus.

6.3.7 Els punts febles

Les persones entrevistades ens han parlat d'un seguit de punts febles que té el protocol d'excarceració d'alt risc:

Diversos professionals consideren que manquen programes de reintegració i acompanyament en la sortida de la presó i més coordinació amb la comunitat (E1, E2, E4, E7, E11, E14).

Com ja hem comentat, algunes persones continuen pensant que, tot i que s'ha millorat en els darrers anys, encara hi ha problemes amb el compliment dels temps d'elaboració i traspàs dels informes (E1, E8, E9).

Els equips d'MPA (els delegats i delegades d'execució de mesures) demanen rebre l'informe complet sobre l'excarcerat o excarcerada tal com el rebien abans, ja que en l'actualitat només els passen un resum breu. Comenten que sobretot en casos de mesures d'internament o llibertats vigilades seria necessari un cos d'informació més extens. Com més informació tinguin sobre la persona que han d'atendre millor la coneixeran i podran valorar els seus riscos i necessitats.

En general, tots els operadors tenen un desconeixement del procediment global, del que fan la resta d'operadors amb la informació, i han destacat sobretot que els centres penitenciaris no saben el que es fa després amb els informes que ells inicien, cosa que provoca una pèrdua de la perspectiva de la víctima i les seves necessitats (E2, E3, E4, E9). També s'han destacat dificultats associades al domicili acollidor de l'excarcerat o excarcerada: quan no en té (i costa trobar-hi recursos) o no el vol informar (E11, E12).

Sovint es creu que s'eleven masses protocols d'excarceració d'alt risc (E4, E8, E10, E15), ja que en alguns s'han detectat casos de falsos positius perquè es fa una valoració de la mala conducta institucional com un element de risc de reincidència, quan no ha de ser-ho (E12, E14).

Un punt important és la inseguretat normativa de la situació en la qual es troben els professionals per poder actuar un cop l'intern o interna ja ha sortit de la presó i ha complert la seva pena (E5, E6). A d'altres països hi ha lleis que regulen aquest pas, i caldria dotar de normativa legal les actuacions que s'han de fer un cop l'intern o interna surt de presó i es detecta que encara hi ha risc.

6.3.8 Efectivitat del protocol

Sobre l'efectivitat, la sensació general dels entrevistats és que el protocol funciona (E2, E3, E4, E6, E12, E13), però realment no en tenen cap certesa, forma part de la intuïció del que han pogut copsar (E5, E7, E11, E13, E14, E15).

Des d'MPA consideren que les seves actuacions tenen un impacte en la reincidència perquè incrementen el control i la intervenció sobre l'excarcerat o excarcerada. Respecte a les víctimes, consideren que és eficaç per oferir una bona protecció a la víctima (E3, E7, E8) i també als professionals (E8, E9, E10).

Pensen que l'atenció que des de fa un temps dedica la Fiscalia pot tenir un impacte important, encara que es posa en dubte la eficiència (per la inversió de tants recursos en tot el procediment) (E13).

Alguns entrevistats també consideren la vessant de seguretat com un punt fort del protocol perquè ajuda els Mossos d'Esquadra a resoldre casos quan hi ha un nou delictes. Tot i que això no eviti la reincidència, pot evitar la multiplicitat de nous delictes (E1, E6).

6.3.9 Els punts controvertits

Hi ha aspectes en els quals les opinions són contraposades entre les persones entrevistades:

- Els terminis per elaborar els informes: la majoria pensen que han millorat els *tempos* des de l'inici de l'informe i en la coordinació i treball en xarxa (E2, E3, E4, E7, E11, E12, E14), enfront de qui pensa que els informes encara arriben tard (E1, E8, E9).
- S'han comentat les millores en la construcció dels informes i en els requisits i les avaluacions de risc (E2, E7, E11, E12, E14), enfront de qui pensa que els informes no han canviat (E5).
- Una persona comenta que cal afinar més el *RisCanvi* i les seves categories (E4), mentre que altres comenten que no cal modificar-lo i que el que cal és aplicar-lo bé (E13, E14).

- La teoria és que el tractament inicial dins del centre està pensat per donar una major intervenció rehabilitadora als que ho necessitaven (E13), però aquesta intervenció s'ha transformat en un pla per avisar Fiscalia i dur a terme una acció policial enlloc d'apoderar l'intern o interna (E13).
- Hi ha qui pensa que no són necessaris més operadors en aquest procediment (E1), enfront de qui creu que cal que hi intervinguin més agents: Subdelegació del Govern, CIEs, ajuntaments locals, salut, entitats dedicades a la drogodependència (E13).
- Des de centres penitenciaris estan satisfets amb el treball en comú que fan amb la Secretaria (E5), però des de la Secretaria pensen que falta comunicació, coordinació o que hi ha coses a millorar (E2, E3, E13, E12).

6.3.10 Propostes de millora

Ja han anat apareixen al llarg de l'anàlisi discursiu i les recollim a continuació de forma resumida:

- Cal un coneixement del procediment sencer, de tot el recorregut del protocol i dels agents implicats. Millorar les devolutives. Cal formació conjunta (E2, E3).
- Treballar amb temporalitats que permetin coordinar-se amb els altres operadors implicats i per treballar amb les víctimes (E1, E2, E8, E9, E12).
- Cal més implicació per part dels centres penitenciaris, millorar el tractament dins del centre i fer una bona derivació per a la sortida (E3, E4, E7, E13, E14).
- Avaluat millor: reduir el pes del comportament intrainstitucional en l'avaluació del risc (E13, E14), ja que es fan massa protocols d'alt risc (E4, E12, E13, E15).

Millorar el *RisCanvi*: les notes de tall i els riscos (E4).

- Incorporar en l'avaluació del *RisCanvi* la valoració cap a una víctima en concret, principalment en els casos de violència de gènere i domèstica. (E3)
- Cal un tractament dels riscos en la comunitat, que es considera diferent del que es pot avaluar des de l'interior d'un centre penitenciari (E1, E2, E3, E11, E12, E14).

- Calen més recursos comunitaris (E4, E11, E14) i implicació de més agents: Subdelegació del Govern, CIEs, ajuntaments locals, salut, entitats per a drogodependència (E13).
- Millorar la coordinació entre tots els agents implicats, especialment amb Fiscalia i amb els equips de tractament (E2, E3, E11, E15), amb la comunitat (E1, E2), entre centres penitenciaris, MPA (E9) i l'Àrea de Víctimes (E3).
- Introduir una alerta al SIPC quan canvien les dates de compliment (E5, E8) i quan surten de permís (E3).
- Fer un treball més intensiu amb els excarcerats que no volen donar informació o no tenen xarxa (E11, E12, E14).
- Cal una regulació legal més robusta i garantista del seguiment (E5, E6, E10).
- Incrementar la coordinació en l'àmbit de l'Estat espanyol (E6).

7. Seguiment longitudinal dels excarcerats d'*alt* risc (estudi 2010-2013). Què ha passat amb ells?

A l'anterior estudi sobre excarcerats d'*alt* risc es van analitzar 365 subjectes que van sortir en llibertat definitiva entre el 2010 i el 2013 amb el protocol activat.

El plantejament d'aquest capítol està pensat per contestar a dues preguntes. La primera és saber quina ha estat la reincidència més enllà del que diuen molts estudis que amb cinc anys es pot considerar *desistent* a qui no ha reincidit abans. ¿Es compleix aquest principi en el cas dels excarcerats de més risc de reincidència del sistema penal català?

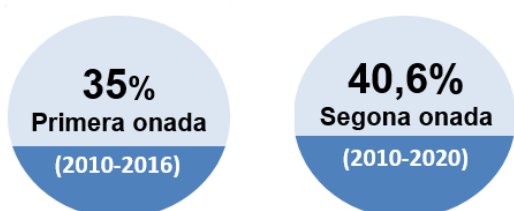
La segona pregunta vol donar resposta al seguiment longitudinal que s'ha fet dels reincidents ingressats a presó, per entendre quina ha estat l'evolució penitenciària d'aquestes persones més enllà de l'enumeració de variables de risc.

En el primer cas, la metodologia és quantitativa i s'amplia el seguiment d'entre 7 i 10 anys. En el segon cas, la metodologia es basa en l'anàlisi de casos que permeti aprofundir en la trajectòria i tractament a presó com a possible element relacionat amb el fet de deixar de reincidir.

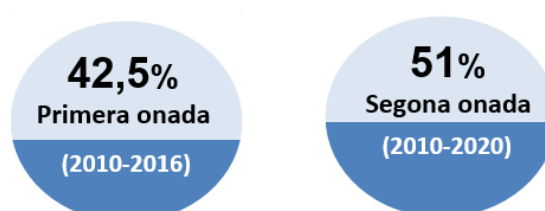
7.1 Taxes de reincidència dels excarcerats d'*alt* risc (2010-2013) actualitzades

En el primer estudi ja es va donar la taxa de reincidència tant penitenciària com d'execució penal (penitenciària + MPA) per a als individus que van ser excarcerats amb *alt* risc de reincidència entre 2010 i 2013. Aquesta primera fase de recollida de dades s'anomenarà «primera onada» i recull totes les reincidències comeses des del 2010 fins al 30 de maig de 2016. L'actualització de dades que s'ha fet en aquest estudi correspon a la fase anomenada «segona onada» i que recull les reincidències comeses des del 2010 fins al 28 d'octubre de 2020 de 355⁵ dels individus de la mostra original. El temps mitjà de seguiment d'aquesta cohort ha estat de 9 anys (DT = 451,92 dies), de 6 anys com a mínim en tots els casos i de 10 anys com a màxim.

Gràfic 48. Taxa de reincidència penitenciària per onades

Gràfic 49. Taxa de reincidència en execució penal per onades

Com es pot veure en els gràfics 48 i 49, les taxes de reincidència penitenciària s'han incrementat un 5,6 % respecte a la primera onada i un 8,5 % en execució penal.

En definitiva, de tots els individus que van sortir entre 2010 i 2013 amb un pronòstic d'*alt* risc de reincidència han acabat reincidint la meitat en un interval de seguiment de 10 anys. En nombres absoluts, estem parlant de 181 individus de 355.

Hi ha també un 7,1 % del total d'individus que ha reingressat a presó per una causa anterior; aquests representen el 13,1 % del total de reingressos penitenciaris. Ja hem explicat anteriorment que aquesta xifra s'ha reduït en

⁵ Els deu individus de la mostra original que manquen no s'han pogut incloure en aquesta segona revisió per raons tècniques de mortalitat estadística i de protecció de dades.

l'estudi actual de 2014-2016 respecte a l'estudi de 2010-2013, on era del 21 % del total de reingressos penitenciaris. Per tant, s'ha aconseguit una reducció de 8 punts.

També hi ha hagut un canvi notori en el temps que triguen a reingressar a la presó per aquestes causes anteriors, tot i no ser unes diferències estadísticament significatives. Abans trigaven 587 dies (19,6 mesos) segons l'estudi 2010-2013 i en aquest nou estudi triguen 209 dies (7 mesos).

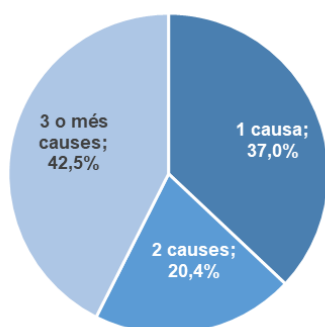
7.2 Tipologia delictiva de reincidència

Tornant només als reincidents, podem distingir tres tipologies en funció de la pena imposada per la reincidència: una tercera part (33,2 %) dels reincidents ha comès més d'un delictes de reincidència i han estat sancionats amb presó i MPA (per delictes diferents); quasi la meitat (46,4 %) dels reincidents han comès un o més delictes sancionats amb pena de presó (inclosos aquí també aquells casos en què la pena de presó va acompanyada d'una mesura penal alternativa accessòria), i un de cada cinc (20,4 %) han comès nous delictes que han estat sancionats exclusivament amb MPA, en teoria delictes de menys consideració penal.

Un 21 % dels reincidents sancionats amb pena de presó continuen interns en un centre penitenciar en finalitzar el treball de camp d'aquest estudi (15 d'octubre de 2020).

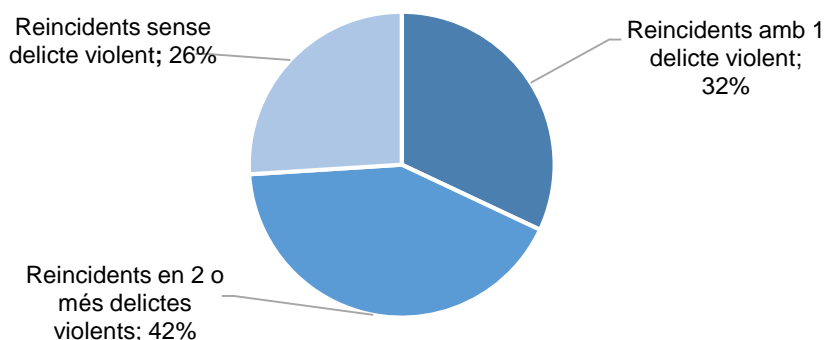
Si ens fixem en el gràfic 50, veurem que un 37 % dels reincidents han estat processats per una causa (tot i que en alguns casos la mateixa causa pot implicar dos delictes) i un 63 % ho han estat per dues o més causes.

Gràfic 50. Nombre de causes de la reincidència

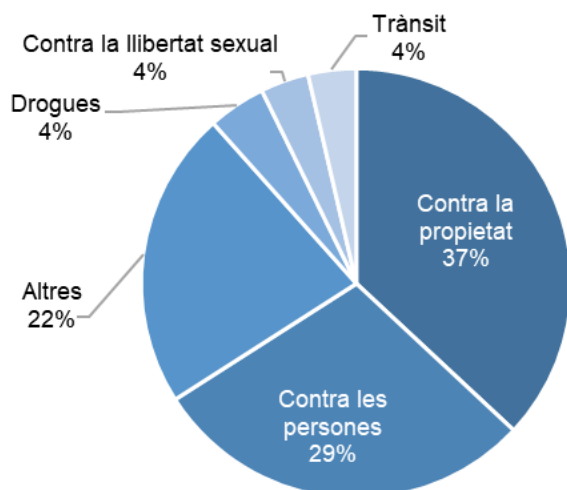
Per altra banda, s'ha volgut comptabilitzar si el delicte comès en la reincidència és violent i quants delictes violents s'han comès. Les dades del gràfic 51 ens diuen que un 32 % comet com a mínim un delicte violent i el 42 % dos o més.

Gràfic 51. Nombre de delictes violents en la reincidència

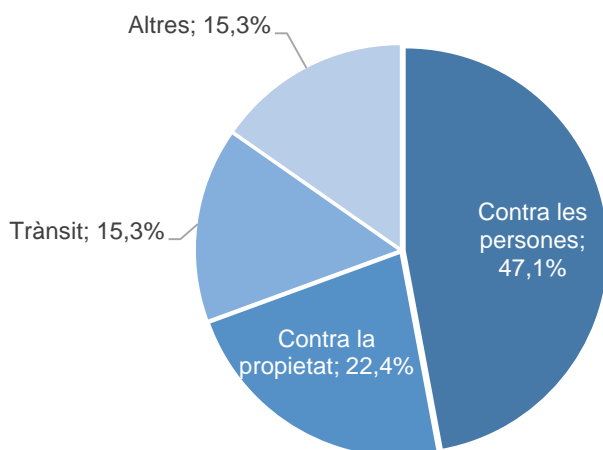
Malgrat que s'han trobat casos en què la reincidència s'ha produït per la comissió de més d'un delicte, per analitzar la tipologia delictiva de la reincidència s'ha agafat com a referència el delicte principal de la primera causa computable després de la sortida en la *pena base*. En el gràfic 52 es pot veure que un 37 % dels delictes principals de reincidència penitenciària corresponen a delictes *contra la propietat*, un 29 % correspon a delictes *contra les persones* i un 22 % correspon a altres tipologies delictives, entre les quals es poden trobar els *trencaments de condemna* o les *estafes*. Els tipus delictius menys presents en les causes de reincidència (4 %) són els delictes *contra la salut pública*, els delictes de *trànsit* i els delictes *contra la llibertat sexual*.

Gràfic 52. Tipus de delicte principal en la reincidència penitenciària

Les distribucions de la tipologia delictiva pels reincidents condemnats a una MPA segueix un patró bastant similar (gràfic 53), però en aquest cas predominen les reincidències per delictes de *trànsit* (ja que normalment aquesta tipologia està sancionada principalment amb MPA) i no es computa cap reincidència en delictes *contra la llibertat sexual* o *contra la salut pública*.

Gràfic 53. Tipus de delicte principal en la reincidència MPA

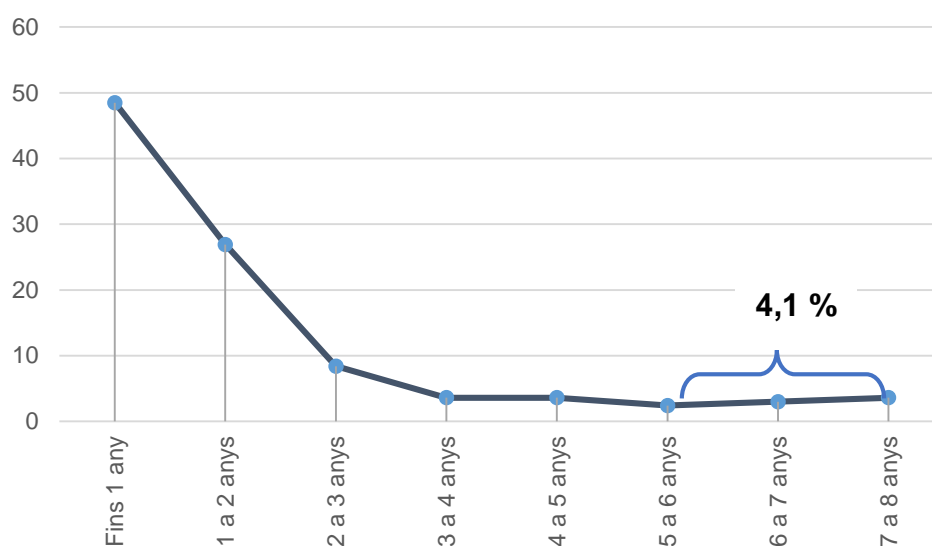

7.3 Temps fins a la primera reincidència

Al gràfic 54 es pot apreciar la distribució dels primers delictes de reincidència en diversos intervals temporals comptats des de la sortida de presó per la *pena base*. La majoria reincideixen en els tres primers anys, i la mitjana de temps que transcorre entre la sortida i el primer delicte és d'1 any i 7 mesos (DT = 680,078 dies).

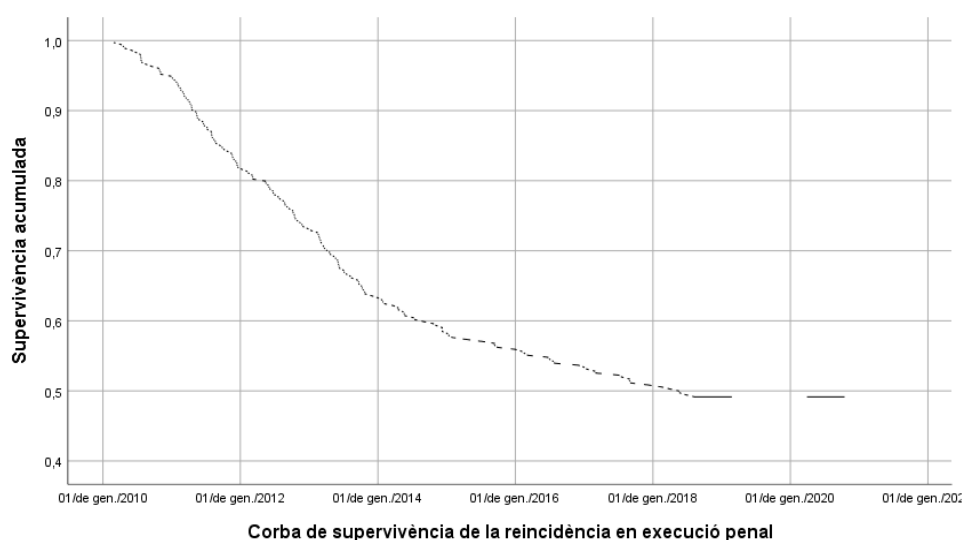
El 4,1% d'individus (15 individus de 355) reincideix passats els 5 anys i cap ho fa passats els 8 anys (tot i que, com s'ha comentat, el període de seguiment ha durat fins als 10 anys). En els apartats següents s'analitzaran alguns dels trets d'aquesta reincidència tardana que ho expliquen.

Gràfic 54. Temps que es triga fins a la primera reincidència

Aquestes dades també es poden veure reflectides en la corba de supervivència presentada en el gràfic 55. El punt on es produeix un canvi en el pendent, i per tant s'aconsegueix una estabilització de la corba, està entre el gener del 2014 i el gener del 2016. Per tant, aquests resultats són consistents amb la literatura científica sobre el desistiment i podem confirmar també un període de latència de 5 anys.

Gràfic 55. Corba de supervivència de la reincidència en execució penal

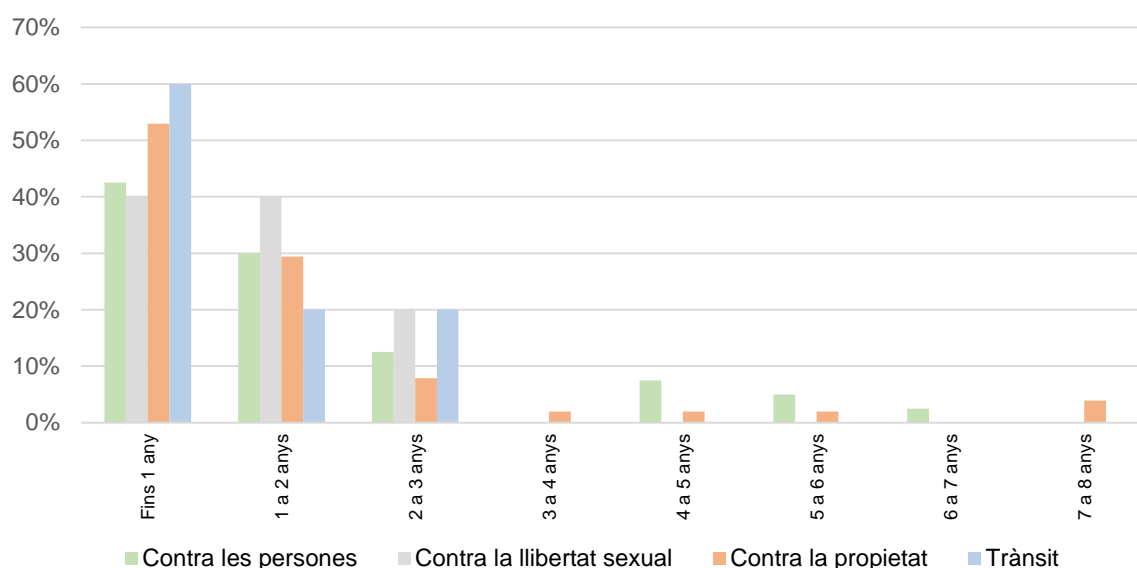
A més, ens mostra que serà en els dos primers anys des de la posada en llibertat quan els excarcerats d'*alt* risc de reincidència necessitaran una intervenció de

control i tractament més intensiva per evitar una futura reincidència. Però, totes les tipologies delictives segueixen el mateix patró?

Tot i que no s'han trobat diferències significatives que demostrin una relació estadística entre el temps que es triga a reincidir i la tipologia delictiva de reincidència penitenciària, sí que s'han trobat certes tendències que és important tenir en compte.

Gràfic 56. Temps que triga a reincidir segons el tipus de delicte en la reincidència penitenciària

Els individus que reincideixen (reincidència penitenciària) en un delicte *contra la llibertat sexual* o un delicte de *trànsit* ho fan dins dels tres primers anys de seguiment. Després d'aquest període, tots els individus són desistents i no s'espera un repunt més enllà.

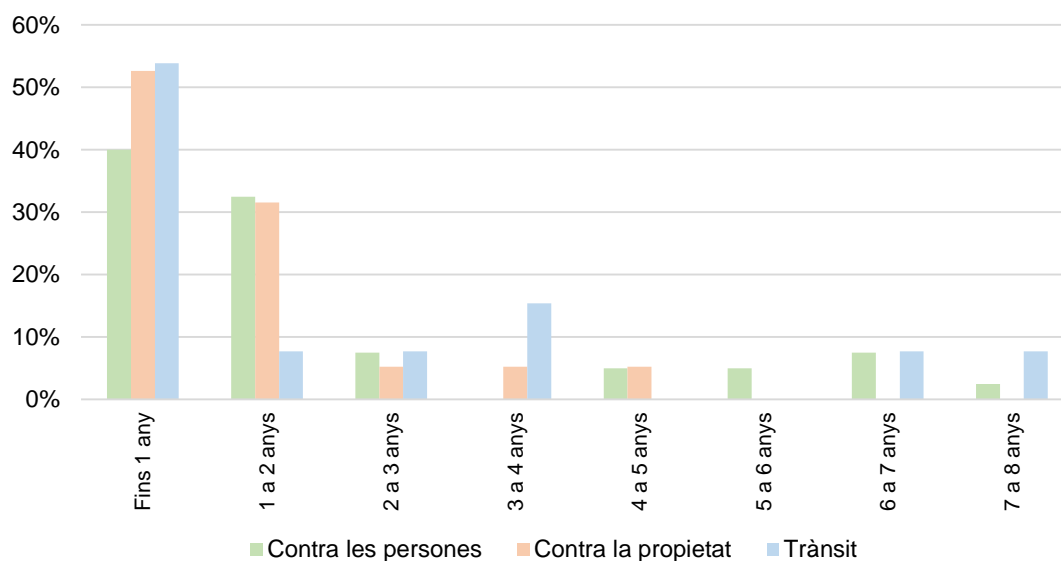
Pel que fa als reincidents en delictes *contra la propietat*, el 80 % cometem la reincidència durant els dos primers anys de llibertat, tot i que és la tipologia delictiva que presenta una persistència més gran en el temps. És l'única que presenta reincidents passats els 7 anys de seguiment.

Finalment, i en relació amb els delictes *contra les persones*, el 85 % dels reincidents els cometrà abans dels 3 anys de seguiment, però també en aquest cas s'ha trobat una persistència en el temps.

En el cas de la reincidència en MPA (gràfic 57), tampoc s'ha trobat que la tipologia delictiva estigui relacionada amb el temps que es triga a reincidir. En

aquest cas, la concentració de la reincidència es produeix de forma més pronunciada en els dos primers anys i podem percebre una persistència general més gran en totes les tipologies delictives que en la reincidència penitenciària, tot i que les magnituds continuen sent baixes un cop se supera aquest llindar dels dos anys.

Gràfic 57. Temps que triga a reincidir segons tipus de delicte en la reincidència MPA

Atenent a aquestes dades, la reincidència que supera els 5 anys de latència es pot considerar un fet residual des del punt de vista estadístic (corresponent al 6,6 % dels individus reincidents totals, 15 persones).

Tot i això, en aquest informe considerem important fixar-nos més endavant en la tipologia delictiva d'aquests 15 individus i fer una anàlisi qualitativa de la seva trajectòria. D'aquesta manera, es vol obtenir més informació descriptiva respecte a la seva trajectòria i què pot explicar la reincidència tardana.

El 53 % d'aquests 15 individus van ser condemnats pel seu delicte de reincidència a una pena de presó, mentre que la resta ho va ser exclusivament a una mesura penal alternativa. La tipologia de delicte que té més incidència en aquest grup (que anomenarem de *reincidència tardana*) és la relacionada amb la *violència de gènere* en les seves diverses vessants (8 dels 15 casos). També podem trobar presència de delictes *contra la propietat* (3 casos), *lesions* (2 casos), delictes de *trànsit* (2 casos) i una *estafa*.

Aquestes dades semblen mostrar que la intervenció en els casos de *violència de gènere* requereix una intervenció més específica que la que es dona fins al moment de publicar aquest estudi.

7.4 Multireincidència, violència i temps que es triga a reincidir

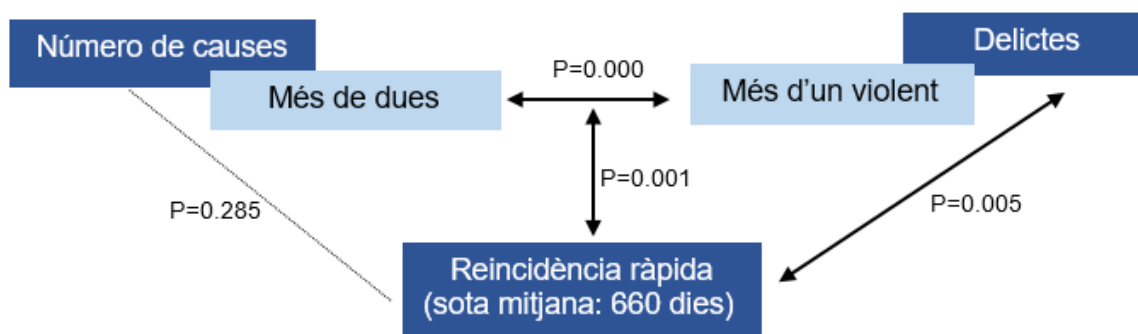
Com ja s'ha comentat anteriorment, s'han trobat 77 individus (un 21,7 % del total) que han estat condemnats per més de dues causes de reincidència i 76 individus (un 21,4 % del total) que han comès més d'un delictes violent en la reincidència. Mitjançant una prova T, s'ha comprovat que ambdues variables tenen relació: aquells individus que tenen més causes també són els que cometen en major proporció delictes violents.

Prenent com a base aquesta relació, s'ha creat una variable que unifica aquells casos en què s'han comès més d'un delictes violent i/o es tenen tres causes o més. S'ha trobat que precisament els pertanyents a aquesta nova categoria (multireincidentes i violents) són els que reincideixen abans, i el 78,9 % de la reincidència té lloc per sota de la mitjana, situada en 660 dies des de la sortida en llibertat. Més concretament, aquest grup tendeix a delinquir abans dels 407 dies (1 any i un mes) de mitjana ($DT = 465,37$), la qual cosa implica una reincidència el doble de ràpida que la dels que no pertanyen a aquest grup (mitjana = 847 dies o 2 anys i 3 mesos; $DT = 812,33$).

Tot i això, és important comentar que un cop desagregada aquesta nova variable s'ha vist que reincidir més ràpid (per sota de la mitjana, 660 dies) està relacionat amb el nombre de causes de reincidència però no amb el fet que siguin violentes. Els que reincideixen més ràpid presenten un nombre més gran de causes de mitjana (mitjana = 3,68; $DT = 3,103$).

Una vegada més, es mostra la importància de la intervenció en els dos primers anys de llibertat, sobretot per tractar de reduir la multireincidència i els delictes violents associats.

Figura 3. Esquema resum de relacions de la multireincidència

7.5 Trajectòries penitenciàries dels reincidents

L'objectiu d'aquest apartat és aprofundir en la trajectòria penitenciària d'aquells individus que han reincidit i han tornat a la presó, per tal de donar una informació que només es pot obtenir en estudis longitudinals que segueixin cohorts. No era l'objecte inicial d'aquest estudi, però aprofitant el treball de camp s'ha volgut tenir aquesta perspectiva, si més no en l'àmbit exploratori. L'objectiu és entendre els motius que han portat aquests individus a reincidir i en quines condicions ho han fet des d'un altre punt de vista, el d'anàlisi de casos a partir del seguiment longitudinal.

Per fer-ho s'ha emprat una mostra intencional del conjunt de reincidents subdividint-los en diferents grups segons:

- 1) si han comès la reincidència tardana (més enllà del seguiment de 5 anys que fem per norma);
- 2) si són multireincidents, i
- 3) si la reincidència és causa única o com a molt en té dues.

De cada cas biografiat s'explica el nombre de causes de reincidència, el tipus de delicte comès en la reincidència i el moment de la comissió. De cada grup s'han seleccionat entre 3 i 5 individus que cobreixin l'espectre total d'una corba de distribució normal.

En cada apartat es fa una descripció del perfil genèric de cada grup i a continuació s'exposen casos particulars per tal d'il·lustrar les diferents situacions trobades.

Cal remarcar que només s'ha fet aquest seguiment exploratori dels individus reincidents que han tornat al sistema penitenciari o MAP, no d'aquells que no tornen al sistema d'execució penal i, per tant, la percepció és esbiaixada i molt enfocada als casos negatius. No disposàvem d'autorització prèvia dels implicats per poder fer en aquesta recerca un seguiment dels desistents fora de la presó.

7.5.1 Reincidència tardana

Aquest grup engloba els 15 individus que han comès el delictes o delictes de reincidència 5 anys després de la seva posada en llibertat pel delictes de la pena base.

Presenten un perfil molt refractari al tractament especialitzat, ja sigui pels delictes de *violència de gènere* o de *violència general* que han comès. La majoria no es responsabilitzen dels fets pels quals han estat condemnats i acostumen a negar-los o fins i tot a culpabilitzar la víctima. Tenen una problemàtica toxicològica associada al consum de substàncies en el moment de la comissió dels delictes, ja sigui perquè els delictes es van cometre sota els efectes de la substància tòxica o per poder pagar-ne el consum. Puntuen alt en les valoracions del *RisCanvi* de predicció del risc. Tot i tenir una puntuació alta en *violència intrainstitucional* com a grup, no acostumen a presentar molts expedients disciplinaris greus i molt greus incoats.

Vegem alguns exemples reals.

L'individu 1 presenta un perfil molt reincident. Ha estat entrant i sortint de la presó durant molt de temps, complint fins i tot una pena de 3 anys a una presó estrangera per altres delictes. Va estar condemnat per delictes de *lesions de violència de gènere* i *robatori amb violència o intimidació* en la seva pena base. En la reincidència trobem delictes de *violència de gènere (amenaces i trencament de condemna)* i *contra la propietat (furts)*.

Presenta una problemàtica toxicològica molt important i de llarga durada, en la qual inicia els consums de substàncies tòxiques (incloses heroïna, cocaïna i alcohol principalment) abans dels 17 anys. Pel que fa a la heroïna, ha estat en tractament amb metadona i en seguiment en CAS (Centres d'Atenció i Seguiment) i durant les condemnes no es presenten signes de consum. Amb el consum de la cocaïna i l'alcohol segueix, en canvi, un patró diferent. Respecte a la seva problemàtica de l'alcohol, manifesta interès i voluntat de fer tractament tant en la *pena base* com en un ingrés posterior. Tot i que aconsegueix mantenir-se algun període abstinent, no assoleix una bona adherència al programa (es referència una *baixa tolerància a la frustració* com a causa principal) i persisteix en el consum quan és posat en llibertat. També presenta una problemàtica mental relacionada amb un trastorn de bipolaritat, pel qual rep medicació. Mostra també símptomes de depressió.

Pel que fa als delictes de *violència de gènere*, durant les diferents estades a presó s'ha mantingut en la no responsabilització i no reconeixement dels delictes, de manera que no s'ha considerat un maltractador i culpabilitza la víctima i la seva família. S'ha negat rotundament a fer cap tipus de tractament que abordi aquesta problemàtica (no vol que l'etiquetin com una cosa que ell considera que no és). Manifesta que sempre ha estat amb parelles que tenien problemàtica de consum, i durant una gran part de la condemna fa referència a la presència d'una dona a la seva vida com a màxim referent i suport, però això no sembla una percepció realista de la situació segons les manifestacions d'aquesta dona. Finalment, ha presentat de forma continuada alt risc de *reincidència violenta, autodirigida i intrainstitucional* (pas per la presó molt marcat per expedients disciplinaris). Actualment es troba ingressat en centre penitenciari.

Considerem que aquest és un exemple de cas que ens podem trobar en el qual la reincidència tardana no està basada en el desistiment del delicte sinó en una absència del territori català i pot representar una mostra de la *xifra negra* (persones que escapen del nostre control de dades) a l'hora de considerar-les *no reincidents* en el període de seguiment estàndard de cinc anys.

L'individu 2 que hem analitzat va estar condemnat en la seva *pena base* per delictes de *violència domèstica no habitual* envers la seva mare (a la qual culpabilitza) i delictes de *robatori amb violència o intimidació* en la pena de

reingrés. Aquesta va ser suspesa per l'obligatorietat de realitzar un tractament de deshabitació per un període de 4 anys atesa la seva greu problemàtica toxicològica i la relació d'aquesta amb la comissió dels delictes. En la seva *pena base* no s'indica que s'hagués pautat cap tipus de programa relacionat amb aquesta problemàtica, però l'individu 2 reconeix que existeix i actualment està complint l'obligació amb motivació i implicació. Finalment, cal comentar la presència d'una problemàtica mental (sense diagnòstic) que el fa estar una mica desconnectat del món.

7.5.2 Multireincidència

El grup dels multireincidentes està format per un total de 75 individus. En general tots han comès més d'un delicte en la *pena base* o fins i tot tenen condemnes anteriors a aquesta *pena base* de tipologia delictiva diversa. Pel que fa als delictes principals de la reincidència més freqüents (que acostumen a presentar penes acumulades), es poden agrupar en tres grups: delictes *contra el patrimoni* (destaca per sobre de la resta el *robatori amb violència o intimidació* però també és destacable la presència de *robatoris amb força en les coses*), delictes de *violència domèstica o de gènere* i, en tercer lloc, els delictes de *caràcter sexual*.

A trets generals, aquest grup està marcat per presentar dificultats en l'adherència al tractament (en qualsevol dels programes específics de tractament) sobretot en la *pena base*, durant la qual gairebé ningú va iniciar, seguir de forma regular o finalitzar cap programa específic. En general està molt relacionat amb un baix reconeixement del delicte i tendències a culpabilitzar a la víctima (sobre tot els reincidents per delictes de *violència de gènere o domèstica*).

Per altra banda, en gairebé tots els casos està present de forma més o menys continuada una problemàtica de consum de tòxics.

També en el grup reincident en delictes de *robatori amb violència i/o intimidació* el consum està molt lligat a la comissió del delicte i al fet que no hi hagi una millora significativa de la problemàtica drogodependent en sortir de la presó en cap de les condemnes. En el grup de reincidents en delictes de *robatori amb força a les coses* també s'aprecien patrons de consum més o menys actius en

unes substàncies o altres i amb uns estadis de poca responsabilització i acceptació de la problemàtica del consum, cosa que fa que el seguiment del tractament sigui molt complicat.

En el grup reincident en delictes de *violència de gènere o violència domèstica* s'aprecien casos en què, malgrat les dificultats, han aconseguit adherir-se a programes de tractament que han finalitzat amb una valoració positiva per part dels professionals relativa a la seva capacitat de fer front a situacions de risc de recaigudes.

En el grup reincident en delictes de *caràcter sexual* s'aprecien en alguns dels casos problemàtiques de consum d'alcohol sense haver estat tractats amb resultats positius.

En general, tots els casos presenten un risc *moderat-alt* pel que fa al risc de *reincidència violenta* i *violència intrainstitucional*. Aquest risc *moderat-alt* s'ha mantingut present en tot el temps de compliment de la condemna. La majoria protagonitzen molts expedients disciplinaris greus i molt greus i estades en mòduls d'especial supervisió, exceptuant aquells reincidentes en delictes de *caràcter sexual*.

Vegem alguns exemples d'aquest grup amb més aprofundiment.

L'individu 3 presenta un dels perfils més reincidentes de tot el grup, ja que acumula 16 causes de reincidència que inclouen delictes penats amb presó i altres amb MPA. Abans de la *pena base* ja tenia un llarg historial delictiu. Entre els delictes pels quals va complir condemna en la *pena base* objecte d'aquest estudi, hi havia delictes de *lesions*, de *danyos* i *falta de furt*. Entre els delictes de la reincidència trobem *robatori amb violència i/o intimidació*, *trencament de condemna*, *lesions*, *maltractament familiar* i *falta de furt*. Una de les principals característiques d'aquest individu és la seva problemàtica toxicològica de llarga duració. Va créixer en un ambient familiar i social molt complicat, amb pare consumidor i mare usuària de centres penitenciaris. Va iniciar el consum als 13 anys prenent cocaïna, drogues de disseny, alcohol i, més endavant, heroïna. Ha estat relacionat amb parelles també consumidores i admet haver comès la majoria dels delictes arran de la desinhibició que li proporcionen les drogues i com a eina per pagar-se el consum. Comença les estades a presó amb una

actitud molt reticent envers el tractament i de poca conscienciació de la problemàtica toxicològica i delictiva. Amb el temps, participa d'algunes activitats de tractament especialitzat, si bé li costa tenir continuïtat en el programa. Això passa amb el programa específic de violència de gènere (VIGE) o el programa específic de delictes violents (DEVI), que no aconsegueix finalitzar. És important comentar que els programes específics només els inicia i finalitza (alguns amb més èxit que altres) durant la condemna de la reincidència i no durant la condemna de la *pena base*.

Per altra banda, destaca també el seu llarg historial d'expedients disciplinaris en les diferents condemnes.

Malgrat tot, acaba presentant una evolució positiva de la seva actitud, basada en diferents indicadors: finalitza el programa intensiu en drogodependències, manté una conducta abstinent, la valoració de risc de reincidència violenta del *RisCanvi* ja li surt *baixa*, manté una actitud d'evitació d'entorns de risc i motivació pel canvi, i arriba a progressar a tercer grau, en el qual es podrien començar a tractar altres dificultats amb la inserció laboral.

Malauradament, la progressió a tercer grau d'aquest individu va coincidir amb el confinament total derivat de l'estat d'alarma per la pandèmia de la COVID-19. En aquest cas, l'individu va passar el confinament tot sol en una casa familiar (en situació de 86,4), fet que va implicar que tingués moltes dificultats per mantenir-se animat, ocupat, motivat, complint certes rutines i abstinent. La situació se li va tornar insostenible i va finalitzar amb una recaiguda en el consum, que es va detectar amb un control aleatori. També va protagonitzar un episodi de conducta violenta que implicà una regressió a primer grau de forma directa. L'individu, però, reconeix els fets, les dificultats que va patir pel confinament, mostra penediment i voluntat de treballar per tornar a millorar la seva situació. Actualment es troba en segon grau penitenciari donant compliment al que li resta de condemna.

L'individu 4 acumula en la seva *pena base* delictes de maltractament de *violència de gènere, resistència o desobediència, conducció sota la influència de begudes o anàlogues i conducció sense permís*. En la reincidència acumula 5

causes (presó i MPA) de *maltractament de violència de gènere, amenaces de violència domèstica i trencament de condemna*.

En la trajectòria d'aquest individu es pot veure un canvi de conducta clara de la *pena base* a la reincidència. Durant la *pena base* presentava una actitud molt desafiant i instrumental, no reconeixia el delicte i culpabilitzava la víctima, així com també mostrava actituds justificadores (com per exemple incomplir les mesures d'allunyament per la necessitat de visitar els seus fills). A més, considerava que tenia sota control la seva problemàtica de consum abusiu d'alcohol i arribava a valorar els seus efectes de forma positiva. Durant el reingrés per reincidència s'aconsegueix un canvi d'actitud centrat en l'eliminació d'excuses, l'acceptació del delicte, la millora en l'estabilitat emocional, la superació del programa VIGE amb una actitud assertiva i empàtica, la superació del programa de resolució de conflictes amb molta bona implicació i participació, i la implicació del programa VIGE vinculat al compliment d'una mesura penal alternativa. En relació amb el consum de substàncies, aconsegueix superar programes específics amb una valoració final molt positiva quant al seu estat d'abstinència i de capacitat per afrontar les recaigudes. Ha complert satisfactòriament els programes d'MPA i ha anat modulant la seva valoració de risc.

L'individu 5 va complir la condemna en la seva *pena base* per cometre delictes de *robatori amb força a les coses, robatori i agressió sexual*. En la condemna de la reincidència destaquen els delictes *patrimoniales*, el principal dels quals és el *robatori amb força en les coses*. És un individu que ha provat diverses drogues, però no s'han pogut observar situacions de consum, raó per la qual no tenia pautat cap programa relacionat. En canvi, sí que presenta una actitud més problemàtica pel que fa al tractament especialitzat en delictes sexuals (en la primera condemna). Tendeix a instrumentalitzar el tractament per aconseguir permisos, presenta problemes d'escolta i comunicació, culpabilitza els altres dels seus problemes i té un sentiment de venjança i fixació molt greu en la víctima de l'agressió sexual. Malgrat tot, no ha reincidit en delictes de caràcter sexual sinó en delictes patrimonials, que reconeix com a forma de vida.

L'individu 6 ha comès diversos delictes tant en la *pena base* (*robatori, robatori amb violència i intimidació, robatori i furt d'ús de vehicles, falta de furt,*

maltractaments de violència de gènere) com en la reincidència, de manera que ha acumulat un total de 7 causes (*trencament de condemna de violència de gènere, robatori amb força a les coses, danys, resistència o desobediència, amenaça, robatori amb violència i/o intimidació i lesions*). En les diferents estades a presó d'aquest individu s'ha considerat que la principal problemàtica a abordar era la toxicològica, raó per la qual no s'ha proposat la realització d'altres programes de tractament. Aquest individu va iniciar-se en el consum de diverses substàncies estupefaents als 13 anys i ha mantingut un consum actiu, abusiu i recurrent d'heroïna, cocaïna, alcohol i haixix, fins al punt que se li aplica una eximent incompleta per alcoholisme en un dels delictes comesos. Presenta moltes dificultats per adonar-se de l'abast de la seva problemàtica, i al llarg de les estades a presó ha passat per diversos estadis intermitents quant a la voluntat de canvi, l'acceptació de la problemàtica i la predisposició. Ha realitzat el programa intensiu grupal de drogodependències i ha aconseguit una alta terapèutica per bona evolució, ha finalitzat diverses vegades el programa de prevenció de recaigudes amb un bon assoliment dels objectius, ha estat en tractament amb metadona, ha mostrat voluntat de formar part d'una comunitat terapèutica i s'ha mantingut abstinent durant llargs períodes. Però també ha presentat períodes de recaigudes recurrents i va arribar a una sobredosis que implicà l'expulsió d'una de les edicions del programa de prevenció de recaigudes. Algunes d'aquestes recaigudes les afronta amb penediment i decepció amb si mateix, i d'altres no. També ha presentat un llarg historial d'expedients disciplinaris greus i molt greus, una estada a la presó molt marcada per la gran manca de suport familiar i problemes econòmics, i actualment està intern amb una última valoració del risc *mitjà* de reincidència violenta.

L'individu 7 presenta una clara especialització delictiva en delictes de caràcter sexual, ha comès *agressions sexuals* i *abusos* des de l'any 1991 i ha entrat diverses vegades a presó per aquest motiu. La seva trajectòria a presó és complicada i està molt condicionada per la presència d'una discapacitat intel·lectual reconeguda del 52 %, que li dificulta la comprensió de molts elements de tractament. També té diagnosticada una parafília de llarga evolució amb menors. En general, l'individu no és conscient de la problemàtica de la seva activitat delictiva i reconeix només els delictes comesos l'any 1991. Manifesta sentiments de venjança envers les víctimes i envers totes les persones que han

influït en la seva condemna, i cap indicatiu d'empatia. De fet, els últims delictes han estat comesos violant la llibertat vigilada amb localització permanent i una ordre de protecció a les víctimes que li impedia apropar-se a zones on podien concórrer menors. Presenta una baixa adherència general a qualsevol tractament, tant al de conductes violentes i sexuals (ha iniciat programes com el SAC —antic programa de violència sexual—, el programa de violència sexual motivacional, DINCAT, el programa ACCEPTA i visites individuals amb una psicòloga-sexòloga, però tots amb poca implicació i motivació instrumental) com en els programes relacionats amb les conductes addictives. És consumidor habitual d'alcohol i nega la problemàtica, ja que afirma que és capaç de controlar-ho i que continuarà consumint quan no estigui a presó. Refusa qualsevol tipus de tractament i tampoc el va seguir quan va ser imposat mitjançant una mesura penal alternativa. En canvi, el seu comportament penitenciari és correcte, no presenta expedients disciplinaris ni estades en mòduls d'especial supervisió, més enllà d'alguna estada en el mòdul de psiquiatria. Actualment està finalitzant la seva condemna en segon grau.

L'individu 8 també presenta un historial d'ingressos a presó derivats *d'abusos sexuals a menors, abusos sexuals i agressions sexuals*. En el delictes de reincidència també consta aquest cop una única causa per *abús sexual a un menor*.

Aquest individu no té cap tipus de problemàtica toxicològica i, a més, tampoc consta que tingui cap expedient disciplinari o problema intrapenitenciari. Però sí que reconeix que li resulta impossible controlar els impulsos sexuals i que probablement no serà l'últim cop que entri a presó per molt que ho intenti. Tot i que té períodes en què està obert al tractament (ha participat diverses vegades al programa SAC, al programa motivacional, al programa de reestructuració cognitiva i d'altres), quan veu que no els supera considera que no li serveixen de res i es nega a repetir-los. Manifesta que no vol compartir experiències amb els companys i que només accepta tractament individualitzat. Ha confessat, a més, que intenta no cometre més delictes, i per tant és conscient de la il·licitud dels seus actes, però l'única forma que troba d'aconseguir-ho és no sortint de casa i intentant evitar així trobar-se amb el que considera provocacions. Quan surt del centre penitenciari en aquesta darrera condemna ho fa una mica desorientat,

però sembla que disposat a complir les indicacions. Està en compliment d'una llibertat vigilada amb l'obligació de realitzar un programa formatiu en educació sexual. Compta amb un suport familiar, la seva germana, que està molt implicada en el procés d'acompanyament.

7.5.3 Reincidents amb una o dues causes

Finalment, s'exposarà el grup de reincidents que han estat condemnats per una o dues causes de reincidència (encara que en cada causa es poden trobar més d'un delicte). En aquest grup ens hem trobat amb 104 casos, entre els quals destaquen els reincidents per delictes de *robatori amb violència i/o intimidació* i per delictes de *trencament de condemna*. També es troben casos de reincidents en altres tipologies delictives amb menor freqüència, com el *maltractament familiar, l'homicidi, les lesions o les amenaces*, entre d'altres.

Pel que fa al tractament, en general es manifesta una baixa adherència en els tres grups construïts (*robatori amb violència i/o intimidació, trencament de condemna* i *altres tipologies delictives*) i ressalta la poca responsabilitat i consciència de les problemàtiques. Tot i això, en els tres grups es troben individus que, malgrat que les seves valoracions de risc continuen sent de risc *alt* o *mitjà*, sí que presenten certes perspectives de futur positives en sortir del centre (voluntat de fugir de les situacions problemàtiques o evolució positiva de la problemàtica, per posar dos exemples).

En relació amb la presència o absència i l'abordatge de problemàtica toxicològica, cal comentar que en general sembla que és present en tots els casos dels tres grups. Això fa que costi iniciar i finalitzar un abordatge satisfactori. Potser el grup que mostra més eficàcia quant a superació satisfactòria del tractament és el dels reincidents que estan ingressats per delictes de *robatori amb violència i/o intimidació*.

Finalment, en relació amb el comportament intrainstitucional i la presència d'expedients disciplinaris greus i molt greus, cal comentar que hi ha una certa tendència al fet que en tots els grups hi hagi un cert historial d'expedients disciplinaris i d'estades als DERT (departaments especials de rehabilitació i

tractament). En alguns casos en els tres grups es troben ingressos en les unitats psiquiàtriques.

Vegem un parell d'exemples de cada grup.

L'individu 9 va cometre en la seva *pena base* delictes d'*agressió sexual*, *desobediència*, *atemptat contra l'autoritat* i *falta de lesions*. Quant als delictes de reingrés, va cometre un *robatori amb violència i/o intimidació* i *amenaces de violència de gènere* (penada amb una MPA). Aquest individu presenta una discapacitat intel·lectual reconeguda del 69 % i està en control mèdic i psiquiàtric per la diagnosi de diversos trastorns. Probablement aquestes dificultats influeixen en la seva baixa autocrítica i en la resposta limitada al tractament recomanat. Ha intentat realitzar diverses vegades el programa SAC (per delictes sexuals), però de forma general no segueix les recomanacions de l'equip. Manifesta no sentir-se identificat amb els altres homes del programa. Presenta una trajectòria llarga de consums, principalment d'haixix, heroïna i cocaïna, que han tingut influència en la comissió dels delictes, sobretot els de la *pena base*, i han estat la causa de la regressió del tercer grau. S'evidencien greus problemes per relacionar-se amb els altres interns així com la incoació de múltiples expedients disciplinaris, que l'han portat diverses vegades al DERT. L'eix del seu tractament gira entorn de controlar la problemàtica mental, la inserció laboral i l'estabilització econòmica, ja que manifesta haver comès el segon delicte per entrar a presó i poder subsistir. Actualment està en situació de llibertat.

L'individu 10 va cometre delictes de *robatori amb força a les coses i lesions* en la *pena base* i delictes de *robatori* i *robatori amb violència i/o intimidació* en la pena de reincidència. Es tracta d'un individu en situació irregular, sense suport familiar a Espanya i que actualment està o expulsat del territori o pendent de ser-ho. La seva gran problemàtica és la toxicològica, tot i que també ha finalitzat el programa DEVI intensiu i de seguiment, sense que constin incidències. Ha estat consumidor actiu i problemàtic d'haixix, cocaïna i alcohol (en la seva última condemna presenta un atenuant per consum d'alcohol). Al llarg de les diferents condempnes s'ha intentat abordar aquesta problemàtica amb programes intensius grupals i amb la derivació al Departament d'Atenció Especialitzada en Drogodependències, durant la qual ha mantingut l'abstinència. Va protagonitzar alguns expedients disciplinaris però tots en la *pena base*. En finalitzar la segona

condemna mostra un PIT (programa individualitzat de tractament) completat i una valoració de risc *baixa* de reincidència violenta.

L'individu 11 presenta un perfil molt especialitzat en la comissió de delictes de *maltractament de violència de gènere*, amb un total de dos ingressos posteriors a la sortida per la *pena base*, que estava causada per la mateixa tipologia delictiva. L'individu va iniciar el consum d'alcohol als 14 anys i ha estat en tractament per aquesta problemàtica diverses vegades al CAS (Centre d'Atenció i Seguiment). Es considera que l'alcohol és el principal problema a tractar. No presenta motivació per fer activitats al centre, no es responsabilitza del delicte, culpabilitza la víctima i presenta una baixa adherència al programa de conductes addictives fins al punt que l'abandona. Tot i això, aconsegueix un tercer grau, ja que està abstinent, més cuidat físicament i motivat. Un positiu en un control de consums va fer que tingui una regressió de grau. Malgrat tot, les seves valoracions de risc han fluctuat entre un risc *mitjà* i *baix* de forma general en els quatre ítems. Va finalitzar la condemna en tercer grau i actualment està en situació de llibertat.

L'individu 12 presenta una trajectòria delictiva (tenint en compte la *pena base* i la pena per la reincidència) centrada en els delictes de *trencament de condemna*. La trajectòria d'aquest individu ha estat marcada per evolucions positives i retrocessos constants. Al principi mostrava una actitud més reticent al tractament i minimitzava la seva problemàtica toxicològica (heroïna, cocaïna, marihuana, alcohol). Presenta greus dificultats per afrontar les demandes vitals bàsiques, en relació amb el recurs residencial i d'habilitats de comprensió atesa la seva discapacitat per sordesa. Malgrat tot, a poc a poc va adquirint una actitud més encaminada a la modificació de la conducta i reconeix els delictes, de manera que aconsegueix un bon vincle terapèutic, finalitza satisfactòriament els programes d'alcohol i VIGE. Ha protagonitzat alguns expedients disciplinaris i estades en el DERT, però arran d'una regressió de grau per una denúncia de la dona amb la qual tenia una ordre de protecció fa un esforç més gran per modificar la seva actitud i es mostra educat, coherent i fa esforços per trobar feina, per tenir en ordre la seva documentació etc. Finalment, és valorat amb un risc *mitjà* de reincidència violenta, però els professionals reconeixen la seva evolució

positiva en habilitats com l'empatia, la reparació, la no utilització de llenguatge despectiu i la conducta abstinent de tòxics.

L'individu 13 va estar condemnat en la seva *pena base* per delictes de *robatori i furt d'ús de vehicles, robatori amb violència i/o intimidació* i de *violació*, i en la pena de reincidència, per delictes de *maltractament familiar, lesions i atemptat contra l'autoritat* (penes d'MPA). La situació de l'individu 13 ha estat catalogada pels professionals que han treballat amb ell com a molt complexa. Ha estat internat a presó durant 17 anys seguits des de 1995 i està incapacitat i tutelat des de 2012. Presenta moltes dificultats personals i socials, té diagnosticades diverses problemàtiques psicopatològiques, entre les quals hi ha una discapacitat intel·lectual, trastorn antisocial de la personalitat, i una greu dependència dels tòxics (cànnabis, cocaïna, heroïna, drogues de disseny, etc.). S'han constatat també que està en situació d'indigència i que ha intentat diverses vegades treure's la vida. S'ha intentat abordar infructuosament la seva problemàtica toxicològica mitjançant diversos recursos, però en tots ha mostrat una manca de motivació i de seguiment de les indicacions, així com conductes violentes que han implicat la seva expulsió de comunitats terapèutiques, de centres psiquiàtrics i la incoació de nombrosos expedients disciplinaris i estades al DERT. Tant és així que es recomanen alts nivells de contenció i la fundació que exerceix la seva tutela només treballa amb teràpies de reducció de danys perquè consideren que mai ha aconseguit una abstinència i mai ho farà. La seva reincidència va ser penada amb MPA i no es va considerar necessari el seu reingrés a presó probablement per una reducció en la gravetat dels fets comesos.

L'individu 14 considera la conducta delictiva com a mode de vida i com allò que ha viscut en el seu entorn familiar des de petit. Ha estat ingressat a presó en diverses ocasions: en la *pena base*, per *atemptat contra l'autoritat*, i en la reincidència, per *tràfic de drogues, homicidi imprudent i robatori amb violència i/o intimidació*. La seva trajectòria a presó ha estat marcada per continus problemes familiars i elements desestabilitzadors externs que han dificultat el tractament de la seva personalitat molt parasitària i institucionalitzada pel seu contacte amb la presó. Malgrat la seva participació en diversos programes de desenvolupament moral i de valors, amb bons nivells d'assistència, ha resultat molt complicat que desenvolupés una identitat separada del context

delinqüencial. Tendeix a minimitzar la conducta agressiva, no es responsabilitza dels seus actes ni fora de presó ni dins (ha rebut molts expedients disciplinaris greus i molt greus que han dificultat el seguiment del programa individual per les contínues sancions), no mostra penediment ni empatia. És reticent a tractar la problemàtica toxicològica (de cànnabis i haixix). En el moment de la sortida, el seu risc de reincidència violenta es manté alt (igual que en l'execució de la condemna), però manifesta la voluntat de no ficar-se en problemes i la intenció de perseguir els plans de futur que ha iniciat a dins.

7.5.4 Epígraf

En resum, el grup d'excarcerats d'alt risc reincidents presenta un perfil molt complex amb molts fronts oberts que cal abordar. La majoria es mostren refractaris al tractament especialitzat, i quan l'inicien tendeixen a mostrar una baixa adherència, no acostumen a responsabilitzar-se del delicte i alguns tendeixen a culpabilitzar la víctima. En l'àmbit personal, els trastorns mentals estan força presents, però, sense dubte, la problemàtica amb més incidència en aquest grup és la toxicològica. Els individus acostumen a haver-se iniciat en el consum a una edat molt precoç i els costa ser conscients de la problemàtica i tot el que se'n deriva.

Tot i aquest perfil, s'han trobat evidències d'individus que aconsegueixen una evolució positiva al llarg del temps i sobretot dels diferents ingressos a presó. Passen d'una actitud reticent a una actitud ambivalent i fan petits progressos fins a arribar, en alguns casos, a una actitud molt favorable al desistiment. Es responsabilitzen dels seus actes, comprenen les seves dificultats i tenen voluntat de millorar-les, i acaben finalitzant el tractament amb valoracions positives. També és important fer menció del pes que tenen certes situacions externes considerades desestabilitzadores en la trajectòria positiva dels individus (per exemple, en el cas de l'individu 3).

Així doncs, el perfil dels reincidents requereix molta implicació i treball individual, que en alguns casos no obté resultats immediats o a curt termini, però, segons demostren els casos, encara tenen oportunitat de reconduir-se amb el temps i amb una continuïtat en la intervenció. A més de la intervenció en els centres, són

persones que necessiten una atenció continuada en la comunitat que els ajudi a gestionar totes aquelles situacions del dia a dia que els desbordin o els incitin a la recaiguda.

Són un petit nombre de persones amb una alta dificultat per reintegrar-se socialment a la comunitat, la qual cosa suposa un risc evident per a aquesta mateixa comunitat. En el futur caldrà treballar per trobar respostes imaginatives i vàlides per a aquest col·lectiu que no malmetin la resta de tasques resocialitzadores que es duen a terme des de l'execució penal catalana.

8. Discussió de resultats i conclusions

8.1 Respecte a les taxes i la seva predicció

1. La taxa de *reincidència penitenciària* dels excarcerats d'*alt* risc d'aquest estudi (2014-2016) és del 32,7 %. A l'estudi anterior (2010-2013) la taxa era del 35 %.

Tot i aquesta diferència en la taxa, les diferències no són estadísticament significatives. D'altra banda, el temps de seguiment d'aquesta recerca és de 131 dies menys de mitjana en comparació amb l'anterior.

2. La taxa de reincidència del grup d'excarcerats de risc *mitjà / baix* és del 14,6 %, menys de la meitat de la darrera taxa de reincidència penitenciària general (2014), que era del 30,2 %.

Aquesta xifra és nova i no s'havia donat mai en cap estudi, atès que mai s'havia estudiat la taxa penitenciària només de les persones que havien arribat amb un pronòstic de risc *mitjà / baix* a una sortida en llibertat definitiva sense haver promocionat de grau cap a medi obert.

3. Si ens fixem en les taxes de *reincidència en execució penal* (presó+MPA), les tendències són similars: 40,6 % el grup d'*alt* risc actual, 42,5 % el grup d'*alt* risc de l'anterior recerca, 24,6 % el grup de risc *mitjà / baix* i 33,9 % en l'estudi de la població general penitenciària (2014).
4. Sis de cada deu excarcerats (59,4 %) amb pronòstic d'*alt* risc de reincidència violenta i derivació amb protocol, no ha retornat al sistema d'execució penal català en els 5 anys posteriors a la seva excarceració.

Dels que han retornat a l'execució penal catalana, un 54,4 % ho ha fet per un delictes violent.

5. Els resultats ens ofereixen dues possibles explicacions o les dues a la vegada: o hi ha una sobreestimació del risc en aquests casos que s'eleva el protocol, o la mateixa detecció i actuació posterior ha estat eficaç per reduir el risc de reincidència, tot i que en cap dels dos sentits es pot fer una afirmació taxativa.
6. L'eina de valoració del risc *RisCanvi* mostra una capacitat de pronòstic relatiu força acceptable (entre el 2,84 i el 2,90). Ara bé, la capacitat interna de la predicció és molt més elevada per encertar els desistents (els que no reincidiran, 71,0 %) que els reincidents (prop del 55,6 % en el millor dels casos).

Amb aquestes xifres es podria concloure que una persona amb qualificació de risc *mitjà / baix* l'equip de tractament podria fer una aposta decidida per la progressió de grau i proposta de sortida en medi obert amb probabilitats d'error baixes respecte a la reincidència. En el cas de la qualificació *d'alt risc* caldria millorar molt més la seva valoració abans d'incloure-la en el protocol, com recomana la mateixa eina *RisCanvi*, passant-li eines específiques en els casos de violència general (HCR-20), violència sexual (SVR-20) o violència de parella (SARA), que només hem trobat de manera excepcional en els casos que ens ocupen (excarcerats d'alt risc dels anys 2014 a 2016).

7. S'ha trobat una correlació molt alta entre pronòstic de *reincidència violenta* i pronòstic de *violència intrainstitucional* (0,653, seg. 0,000, per $n = 1.072$ casos). Això apunta que un mal comportament dins del centre penitenciari s'associa molt sovint amb la predicció del risc de reincidència. Una dada que confirma aquesta hipòtesi és que el 81,2 % dels *inadaptats* (pronòstic de risc *alt de violència intrainstitucional*) coincideix amb el grup d'*alt risc de reincidència violenta*, mentre que el 96,2 % dels *adaptats* (risc *mitjà/baix de violència intrainstitucional*) es troba dins del grup de *baix risc de reincidència violenta*. La taxa de *reincidència penitenciària* dels *inadaptats* és del 33,4 % (molt similar a la taxa dels d'*alt risc de reincidència violenta*, 32,7 %). La taxa de reincidència dels *adaptats* és del 12,9 % (molt similar a la del grup de risc *mitjà / baix*, 14,6 %). Hi ha una covariància entre ambdues variables.

8. Ara bé, aquí hi ha un risc de sobrevaloració d'uns casos i minimització d'altres grups. Entre els reincidents observats, els excarcerats amb una predicció d'*alt* risc de reincidència que efectivament van reincidir ho van fer en major proporció en *altres delictes violents* (57,4 % del total de delictes enfront del 36 % dels de *baix* risc). En canvi, els interns que provenien de delictes de *violència de gènere* i que van ser etiquetats de *baix* risc van tenir una reincidència observada més alta (47,1 % enfront del 25,7 % dels d'*alt* risc). Caldrà estar atents a aquest tipus de perfil de *violència de gènere*, atès que la seva poca conflictivitat dins del centre penitenciari pot portar a una infravaloració del risc en alguns casos.

8.2 Respecte a l'eficàcia del protocol d'excarceració d'alt risc i la intervenció professional específica en la violència

9. Els resultats ens diuen que els tres grups de risc (*alt*, *mitjà* i *baix*) han realitzat en la mateixa proporció el programa específic de tractament violent (prop d'un 65 %). També ens diuen que el programa no ha tingut cap tipus d'impacte en la taxa de reincidència.
10. Un de cada tres condemnats amb *alt* risc de reincidència ha sortit sense fer el programa específic de violència. En els casos de risc *mitjà* i *baix* que sí l'han dut a terme, el programa no ha fet disminuir la seva reincidència, i en alguns casos de *baix* risc fins i tot ha estat negatiu: han reincidit més els que l'han acabat amb *aprofitament*. Això dibuixa com a conclusió una gestió del risc ineficient en el període 2013-2015 (anterior a la sortida de les persones objecte d'estudi). No sembla que se seguís el model RNR (risc, necessitat, responsivitat) de Bonta & Andrews (2007).
11. Tampoc es troba cap relació entre el tipus de programa aplicat i la reincidència. Fer un programa de violència sexual (antigament anomenat SAC), de violència de gènere (VIGE) o d'altres delictes violents (DEVI) no té cap impacte en termes de disminució o canvi en la reincidència. Alhora, tampoc s'aprecien diferències segons el tipus de mòdul de programa aplicat entre els que hi havia en el seu moment, abans de la modificació del 2020 (*bàsic*, *intensiu* i *manteniment*), ni, com ja hem comentat, quan se segmenten aquests programes segons el nivell de risc (*alt*, *mitjà* i *baix*).

12. La realització dels programes específics de violència amb *aprofitament* (entès com la superació dels 3 ítems que es registren trimestralment en el SIPC — *assistència, participació i actitud*—) no es relaciona després amb l'obtenció de permisos i/o la progressió a tercer grau: no hi ha relació entre *aprofitament* i permisos o progressió de grau. La literatura científica ens diu que el fet d'abandonar o no aprofitar un programa específic de tractament és un factor de risc. Només un 23 % dels que acaben un programa específic de violència amb *aprofitament* acaba tenint permisos ordinaris al llarg de tota la condemna. Una possible explicació és que la valoració de l'*aprofitament* del programa que consta al SIPC no és fiable perquè no es recull realment si el programa específic ha funcionat. Si això fos cert, caldria qüestionar als gestors penitenciaris el registre que fan de l'*aprofitament* al SIPC, que implica una tasca laboriosa d'emplenament i de manteniment per l'organització, tasca a la qual no es treu rendiment i els resultats de la qual no demostren cap tipus d'efectivitat.
13. Els resultats de les conclusions 9 a 12 es poden considerar obsolets, ja que l'SMPRAV ha canviat el contingut i l'estructura dels programes de tractament amb posterioritat al moment que recull aquest estudi. També va endreçar el protocol d'actuació per als excarcerats d'alt risc en la Instrucció 2/2019 relativa al procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb alt risc de reincidència delictiva violenta. El sentit de fer l'estudi i de donar aquestes conclusions és que confirmen amb dades unes necessitats detectades i que ja es va posar fil a l'agulla per solucionar-les, en part gràcies a les propostes de l'estudi anterior (2010-1013).
14. La majoria dels operadors entrevistats consideren que el protocol d'excarcerats d'alt risc actual és útil i contribueix a reduir la reincidència i protegir les víctimes, tot i que reconeixen tenir un coneixement parcial del protocol i no tenir una visió completa del funcionament del protocol que intervé en cada part del sistema. Els diferents operadors consideren que s'eleva massa protocols d'alt risc i que és necessari millorar les eines de valoració per ajustar més les propostes i sobretot per reduir el pes del comportament intrainstitucional en les valoracions de risc finals.
15. En opinió dels operadors entrevistats, la Instrucció 2/2019 ha suposat una ampliació en els temps d'inici del protocol d'excarceració, i això ha donat més

marge als diferents actors participants per poder fer les seves actuacions. Es valora positivament la informació rebuda tant quantitativa com qualitativa, cosa que afavoreix el seguiment del cas i les actuacions pertinents. Però, en canvi, desconeixen quina és l'actuació que fan la resta de professionals en els seus àmbits de treball, i això confirma l'indicador de la manca d'interacció real interinstitucional en la coordinació i seguiment dels casos d'alt risc.

16. Els operadors jurídics consideren un punt feble que el protocol actua en un marc d'inseguretat normativa respecte a les actuacions que es poden fer amb els excarcerats que ja han complert la seva pena. Aquesta casuística s'hauria de regular tal com ja s'ha fet a altres països.

8.3 Respecte a les característiques de la reincidència

17. La mitjana del temps que triguen a reincidir els excarcerats d'*alt* risc d'aquest estudi és de 495,86 dies (1,4 anys), mentre que en la població general penitenciària la mitjana està en els 336,14 dies (0,9 anys).
18. El dos primers anys després de la sortida esdevenen el període clau per fer una intervenció de control i tractament més eficient si es vol mitigar la reincidència.
19. En el seguiment a deu anys que hem fet de forma extraordinària dels casos de l'estudi de 2010-2013, només un 6,8 % reincideixen (taxa d'execució penal) passats 5 anys. I cap ho ha fet passats els 8 anys.
20. Observem que majoritàriament els casos amb una reincidència més tardana (per sobre dels 5 anys) tenen a veure amb delictes de *violència de gènere*.
21. S'ha produït una disminució de 8 punts pel que fa als reingressos per causes anteriors: 21 % (2010-2013) en front de l'actual 13,1 % (2014-2016). També s'ha reduït el temps transcorregut que passa fins a aquest reingrés: 19 mesos i mig en l'estudi anterior i 7 mesos en l'actual.
22. S'observa un augment en l'ús de les MPA com a resposta a la reincidència. A l'estudi anterior, un 14 % dels reincidents era novament condemnat amb una MPA com a mesura única o combinada amb un retorn a presó. De la mostra actual, 21 % és la proporció dels sotmesos a MPA per un nou delicte.

8.4 Respecte al perfil del reincident i el desistent

23. Quan parlem d'excarcerats d'*alt* risc de reincidència violenta parlem bàsicament d'homes. I en dos de cada tres casos són de nacionalitat espanyola. Des del punt de vista estadístic, en els reincidentes destaquen aquells factors que tenen a veure amb la carrera delictiva (edat del primer ingrés i els ingressos anteriors), factors de personalitat (temeritat), intel·ligència límit, i de conflictivitat (conflictes amb altres interns, expedients disciplinaris, incidents o autolesions).
24. El delicte violent comés en la *pena base* no defineix per si mateix en cap sentit una probabilitat diferent de reincidència.
25. Els agressors de *violència de gènere* semblen, per les seves variables personals, socials, penals i penitenciàries, el grup més normalitzat del col·lectiu estudiat i amb una conducta menys conflictiva i disruptiva dins del centre penitenciari. Això porta a una percepció equivocada del tractament respecte del risc, i tenen un comportament que es reflecteix en la reincidència: tenen més taxa, pitjor impacte del tractament específic fet a la presó, i major probabilitat de reincidència tardana més enllà dels 5 anys de seguiment, que es mostra que és temps suficient per a la resta de delictes. Tenen unes necessitats criminògenes específiques que cal treballar de forma diferent a la resta per tal d'assolir el desistiment. De forma preferent, es troba que abusen més d'alcohol, tenen una resposta limitada al tractament respecte a aquest tipus de delicte, quant als trets de personalitat presenten més impulsivitat i inestabilitat emocional, i presenten risc d'incompliment de mesures. Aquests haurien de ser elements clau del seu PIT (Pla individual de treball).
26. En el grup del reincidentes d'*alt* risc s'observa una *especialització* delictiva en la comissió de nous delictes, de manera que tendeixen a repetir la tipologia delictiva violenta de la pena base.

8.5 Rendiment de comptes respecte a les propostes de l'anterior estudi (2010-2013)

Arribats a aquest punt, hem recuperat les propostes que es van fer a l'anterior estudi sobre excarcerats d'alt risc per saber si s'han implementat i el grau d'eficiència a la qual s'ha pogut arribar, en cas que sigui possible determinar-ho. Les noves propostes que sorgeixen d'aquest estudi haurien de ser continuïtat i millora de les anteriors si es vol analitzar en clau d'avaluació de política pública.

PROPOSTA 1: *Identificar al més aviat possible els interns d'alt risc, i especialment els susceptibles de formar part d'aquest grup d'especial complexitat (no esperar al moment proper a l'excarceració,) i esmerçar recursos específics i especialitzats per al seu tractament (seguint el model RNR).*

Una possibilitat seria establir un equip especialitzat i altament preparat per a la gestió d'aquests casos en cada centre, que proposi les mesures a prendre i que orienti la presa de decisions de la Junta de Tractament, el Centre Directiu i el jutge de vigilància penitenciària.

Evidències a favor

Sí que hi ha un grup de professionals implicats en el protocol d'excarceració, però no és exactament l'equip que es proposava.

El CPQC sí que ha creat un equip de valoració de la conducta violenta i està canviant la derivació als itineraris segons RNR.

Evidències en contra

En l'actualitat (per deducció de les entrevistes fetes el 2020) encara s'apliquen els programes especialitzats a tots els interns sense discriminar segons el risc i sense seguir el model RNR de Bonta & Andrews sobre gestió del risc.

PROPOSTA 2: *Millorar la predicció del risc de reincidència en el grup específic abordat en aquest estudi. Utilitzar els instruments adients que complementin la informació obtinguda pel RisCanvi i que permetin explicar millor les diferències entre els interns d'aquest grup (instruments específics —PCL-R, SVR-20, SARA, HCR-20— o altres) i intervenir en conseqüència.*

Evidències a favor

Els professionals entrevistats expliquen que en funció dels resultats obtinguts amb el RisCanvi sí que administren altres instruments per tal de complementar l'avaluació.

Evidències en contra

En les entrevistes de 2020 es comenta que encara té molt pes en la valoració el comportament *intrainstitucional*, cosa que es explica pel nombre important de *falsos positius*.

Se n'administren altres sobretot si segons el *RisCanvi* se surt de risc mitjà.

També manifesten que apliquen proves complementàries quan tenen dubtes o és un cas especialment complex.

En els resultats de 2014-2016 això no es produïa. Es van administrar molt pocs instruments específics tot i elevar-se el protocol d'excarceració d'alt risc.

Els entrevistats consideren que es fan massa excarceracions d'alt risc (potser encara no s'afina prou en les valoracions de risc).

També es comenta la necessitat de millorar en l'aplicació del *RisCanvi*. No es qüestiona l'eina, però sí com s'aplica.

PROPOSTA 3: *Fer una avaluació específica dels programes de tractament SAC, DEVI, VIGE i toxicomanies que es duen a terme en centres penitenciaris. Avaluar l'eficiència i l'eficàcia de cada programa en funció dels seus objectius i també de la reincidència que s'associa a un aprofitament real dels programes (canvis en l'intern o interna). L'estudi ha de servir per ajustar els continguts dels programes i veure per a què estan servint i per a què no, i pensar, si s'escau, en noves estratègies d'intervenció.*

Evidències a favor

En l'actualitat (any 2021) s'estan avaluant els nous programes de violència sexual i de violència de gènere que s'han modificat els últims anys, amb un acord de recerca entre l'SMPRAV, el CEJFE i l'Observatori de Justícia per a la Violència Masclista.

Està previst que l'any 2022 s'avaluïn també els nous programes de delictes violents i de toxicomanies.

Evidències en contra

En l'anàlisi de l'eficàcia dels programes de tractament realitzats en els casos objecte d'estudi (2014-2016) en la reducció de la reincidència, no s'aprecia cap tipus d'impacte entre ambdues variables.

PROPOSTA 4: *Revisar específicament la gestió de casos de VIGE amb condemna curta (inferior a 2 anys): els programes de tractament i l'estratègia d'intervenció.*

Evidències a favor

Ja s'ha comentat que actualment s'avalua el nou programa de violència de gènere i es podran presentar resultats l'any 2022

Evidències en contra

Els resultats de l'estudi actual mostren alguns casos en què la intervenció fins i tot ha estat contraproductent.

Alguns casos en què el comportament penitenciar de l'intern o interna ha

estat correcte (*adaptats*) han amagat la detecció del risc de reincidència violenta en aquest mateix tipus de delictes.

PROPOSTA 5: *Promoure una major coordinació entre els equips de tractament i els equips mèdics en l'abordatge d'aquests casos d'especial complexitat i risc. És important que ambdós equips tinguin informació compartida i actuïn coordinadament. Cal, a més, garantir la continuïtat en la sortida i l'adherència al tractament en la mateixa comunitat.*

Evidències a favor

Des dels centres penitenciaris es treballa amb l'intern o interna en un pla de desinternament o excarceració amb el qual, en funció de les seves necessitats, es derivarà o vincularà a diferents entitats o serveis de la comunitat. En el pla intervenen molts agents (la majoria de tractament), com el CAS, família, centres de salut mental, etc.

Evidències en contra

Els professionals entrevistats l'any 2020 creuen que manquen programes de reintegració i d'acompanyament per preparar la llibertat i la vida en comunitat.

També són insuficients les coordinacions i serveis amb els interns de perfils molt complicats: sense família, manca de recursos per trobar un domicili acollidor...

Un cop derivats als recursos, des de Justícia no es té constància ni es fa seguiment de la seva adherència.

Només un entrevistat ha esmentat la necessitat d'implicar més agents: Subdelegació del Govern, CIEs, ajuntaments locals, Salut, entitats de drogodependència.

PROPOSTA 6: *Elaborar un pla d'intervenció un any abans del desinternament (Pla de desinternament) que contingui actuacions de caràcter especialitzat de tipus individual, grupal, familiar, comunitari, etc. Valorar la possibilitat d'introduir l'assignació d'un mentor o mentora que faci l'acompanyament seguint les línies d'actuació que s'estan marcant en el Projecte de recerca de transició de la presó a la comunitat, actualment en execució.*

Evidències a favor

El llistat d'interns amb una excarceració d'alt risc s'obté 8 mesos abans de la sortida, i el Pla d'externalització el fa l'equip multidisciplinari 4 mesos abans

Evidències en contra

Tot i que es fa el protocol amb més antelació, no es fa amb el temps de marge proposat (1 any).

(ampliació de l'inici del protocol fet gràcies a la Instrucció 2/2019).

En les entrevistes es fa referència a aquests tempos en relació amb el protocol d'excarceració, però hi ha més dubtes respecte a si es compleixen els plans de desinternament (derivació de recursos).

Entre els professionals hi ha la percepció de millora, sobretot respecte a l'actuació i protecció de la víctima), tot i que es manté l'autoexigència de millorar encara més.

La majoria pensen que han millorat els tempos des de l'inici de l'informe i en la coordinació i treball en xarxa.

Encara hi ha casos en què els entrevistats diuen que la informació arriba tard.

PROPOSTA 7: *Fer difusió d'aquests resultats als professionals penitenciaris, especialment quan es dissenyin estratègies de millora de les qüestions que s'han identificat. Valorar si d'aquesta difusió se'n deriva algun tipus de formació concreta a col·lectius de professionals específics o de seguiment i avaluació de projectes.*

Evidències a favor

No consta cap tipus d'informació per poder valorar aquesta proposta

Evidències en contra

No consta cap tipus d'informació per poder valorar aquesta proposta

PROPOSTA 8: *Millorar la coordinació del procediment d'excarceració d'alt risc i avaluar quin és l'efecte de les actuacions que s'inicien amb la seva activació.*

Evidències a favor

Les entrevistes són una manera d'avaluar com s'està duent a terme el procediment i detectar punts febles a millorar.

En la majoria de casos hi ha fluïdesa en la informació i es produeixen coordinacions, principalment per aclarir dubtes.

La Instrucció 2/2019 ha ajudat a endreçar tot el procediment.

Evidències en contra

La informació flueix entre els serveis però només en una direcció. Cadascú envia la informació que ha d'enviar però els diferents elements de la cadena desconeixen què passa amb la informació que traspassen.

No coneixen com procedeix el procediment ni per a què s'empra la informació que generen.

Es posen de manifest mancances de coordinació sobretot amb Fiscalia i centres penitenciaris.

No es té un coneixement real de l'efectivitat del protocol. Es considera que funciona ja sigui per l'increment del control o intervenció sobre l'intern o interna (més vigilància) o per l'increment de la protecció a la víctima. Però són consideracions intuïtives. En termes d'impacte en la reincidència, fins a l'any 2025 no es podran tenir resultats fiables

9. Propostes

1. Presentar aquests resultats als diferents equips de tractament de tots els centres penitenciaris per debatre amb ells les possibilitats d'ajustar les propostes de treball de les necessitats criminògenes dels interns al nivell de risc observat.
2. Dissenyar, entre l'Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal i l'SGPRS, una formació específica destinada als equips de tractament d'aquests centres que els faciliti la derivació a medi obert de l'elevat nombre de casos de *baix risc* que acaben la condemna directament des de segon grau, tenint en compte la taxa de reincidència molt baixa que s'ha recollit en aquest grup. Es pot preparar millor la sortida gradual a través de mesures de semiobertura d'aquests interns sense augmentar el risc de reincidència. Contràriament, es reduiria el risc.
3. Incidir de manera més exhaustiva en els encarcerats d'alt risc de reincidència per potenciar-ne la vinculació al tractament. Un de cada tres excarcerats d'alt risc sortirà de tota la seva condemna normalment llarga sense haver fet cap programa de tractament especialitzat.
4. Incidir en la necessitat d'utilitzar de manera més freqüent i normalitzada, per al col·lectiu d'alt risc de reincidència violenta, l'avaluació mitjançant instruments específics per a la tipologia violenta per la qual estiguin condemnats.

5. Aprofundir en els casos de *violència de gènere*. Cal fomentar estudis més específics, d'una banda, de la població encarcerada per aquest tipus de delictes que tinguin una estada curta a la presó (inferior als dos anys) i, de l'altra, dels interns d'alt risc que hem trobat com a reincidents més enllà dels 5 anys de seguiment estàndard, que sí que serveix per explicar la desistència en la majoria de casos. La meitat dels que reincideixen més tard d'aquests 5 anys de seguiment són reincidents per delictes de violència de gènere.
6. Proposar a l'SMPRAV la modificació dels protocols de valoració de l'aprofitament dels programes específics. Els resultats han mostrat que són inconsistents, laboriosos i tampoc discriminen ni internament per observar millores (ni accés a permisos ni canvis en les avaluacions *RisCanvi*) ni per influir en la reincidència (no tenen cap impacte).
7. Mantenir el Procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb alt risc de reincidència violenta, valorat per tots els operadors tècnics com a positiu i eficient, i incorporar-hi dues propostes de millora concretes: 1) reduir els casos en els quals s'eleva el protocol, atès que es considera excessiu tal com confirmen dels resultats de la recerca de reincidència, i 2) reforçar el marc legal i normatiu que doni empara a les actuacions de tots els professionals que intervenen en el seguiment de casos que ja han complert la condemna penal completa, tal com ja han regulat altres països.
8. Promoure una millor coordinació entre els equips de tractament penitenciari i els equips mèdics de sanitat en aquests casos d'especial complexitat i risc. Que es comparteixi la informació i es treballi coordinadament en la mateixa direcció és fonamental per garantir la continuïtat en la sortida i l'adherència al tractament en la mateixa comunitat. Aquesta proposta és pràcticament calcada de l'anterior estudi, però es manté dins de les demandes prioritàries dels mateixos operadors com a necessàries d'assolir.
9. Millorar la coordinació externa entre els equips interdepartamentals participants en el protocol, atès que no es valora com a problema la manca d'informació (es considera valuosa i suficient) però sí la devolutiva respecte a l'eficàcia del traspàs i l'avaluació en termes d'impacte (saber si funciona per prevenir i evitar noves reincidències).

10. Referències bibliogràfiques

Bonta, J., Andrews, D. A. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation (N. 6)*. Public Safety Canada.

Capdevila, M., Ferrer, M., Blanch, M., Framis, B., Garrigós, A. i Comas, N. (2016). *Estudi de la reincidència en les excarceracions d'alt risc (2010-2013)*. Barcelona: CEJFE. Recuperat de <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2017/reincidencia-excarceracions-risc/>.